

Afrika Tanulmányok folyóirat - 2014. VIII. évfolyam, 4. szám
tél

Fókuszban Nigériai választások (2015. február)

Afrika ma
„Africa Rising?” Mantra és valóság
Gerillaháború Nyugat-Szaharában

Afrika tegnap
Kisfilm és hagyományörzés Esuban

Interjú
Eke Uzoma nigériai labdarúgóval, a
PMFC-MATIAS védőjével

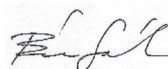

Aktuális számunk nem tematikus kiadvány, mégis az első három cikkünk Afrika legnépesebb, s a tavalyi újrászámolás óta a legnagyobb gazdasági teljesítménnyel is büszkélkedő országával foglalkozik. Ennek nagyon egyszerű oka van. Nigériában ugyanis 2015. február 14-én parlamenti és elnökválasztás lesz, a polgári kormányzás 1999-es visszaállítása óta immáron ötödik alkalommal. A több mint 68 millió regisztrált szavazó nem csupán saját országa, de a nyugat-afrikai régió, sőt, az egész kontinens további sorsát meghatározó döntés részese lehet. Az érveket megtalálja az olvasó Tarrósy István: „Nigéria választ – újrázik-e Goodluck Jonathan?”, Vörös Zoltán: „A nigériai választási struktúra”, valamint L. Béres Mária: „Mi foglalkoztatja a mai Nigériát?” címeikkel közölt tanulmányokban. Burundi, Tanzánia, Zambia, Etiópia, Guinea és Togo is választ az elkövetkező hónapokban, így a nigériai szavazás módja és a szerzők megítélésai önmagán túlmutató tanulságokkal szolgálhatnak olvasóink számára. Ian Taylor: „Egyszer volt, hol nem volt... „Afrika felemelkedésének” története” című cikke a kontinenst mindenki másnál jobban sújtó „nyersanyag-átok”-kal foglalkozik, cízellálva a kontinens fenntartható fejlődési modelljével kapcsolatos elképzeléseinket. Besenyő János: „Gerillaháború Nyugat-Szaharában. Polisario vs. Marokkó és Mauritánia” című tanulmánya ötvözi a szemtanú hitelességét a kutató elméleti felkészültségével, ráadásul a szerző nemzetközileg is felhívta magára a figyelmet vonatkozó írásaival. Végül Turóczy Ildikó egy északnyugat kameruni törzsi királyságába, Esuba kalauzol el minket, ahol az átlagosnál még erősebben élnek a hagyományok. A tradicionális Afrika iránt érdeklődőknek valóságos csemege a „Kisfilm és hagyományörzés Esuban” című cikk. Hagyományainknak megfelelően most is találunk a szám végén interjúkat nálunk élő, vagy Magyarországhoz kötődő afrikaiakkal, illetve recenziókat az örvendetesen gyarapodó afrikaisztikai tárgyú szakirodalomból.

Our current issue is not not a thematic publication but our first three articles are dealing with Africa's most populous country, which is since last year, after recalculation, the largest economic power of the continent. This has a very simple reason. On 14 February 2015 Nigeria will have parliamentary and presidential elections, the fifth since the civil governance was restored in 1999. The more than 68 million registered voters will not only determine the fate of their own country, but influence the future of the West African region and in fact of the whole continent. The reader will find the arguments in the articles of István Tarrósy: “Nigeria votes – Will Jonathan Goodluck Get Re-elected?”, of Zoltán Vörös: “The Structure of the Nigerian Electoral System”, and of Mária L. Béres: “What Troubles Modern Nigeria? – A Literary Overview From Achebe to Adichie”.

Burundi, Tanzania, Zambia, Ethiopia, Guinea and Togo will also have elections in the coming months, so the method of voting in Nigeria and the interpretations of our authors are lessons giving insights to serve our readers.

In his critical article entitled “Once Upon a Time ... The Story of ‘Africa Rising’”, Ian Taylor draws our attention to the continent's resource curse and growth model. János Besenyő deals with the guerrilla war fought between the Polisario Front – representing the Western Saharan natives – and the Kingdom of Morocco, as well as Mauritania. Ildikó Turóczy presents a unique overview of traditional practices in Esu, a local kingdom in the mountains of North-West Cameroon. Based on our own traditions, we close this winter issue with some interviews made with Africans living in Hungary or having studies in Hungary still maintaining important linkages with the country; together with some book reviews, which signal the growing literature on Africa also in the Hungarian language.

Dr. Búr Gábor

főszerkesztő, editor-in-chief

TARRÓSY ISTVÁN

NIGÉRIA VÁLASZT - ÚJRÁZIK-E GOODLUCK JONATHAN?

5

2015 első fele egy tucat afrikai ország számára új választásokról szól, voksolásra kerül sor többek között Nigéria, Burundi, Tanzánia, Zambia, Etiópia, Guinea, Togo. Nigéria jelenlegi első számú vezetője, Goodluck Jonathan ismét indult, újabb négy-éves ciklusra tervez, miközben az ellenzék északi muszlim jelöltje, Muhammadu Buhari éppen a valóra nem váltott ígéreteket kérte számon az elnökön.

VÖRÖS ZOLTÁN

A NIGÉRIAI VÁLASZTÁSI STRUKTÚRA

13

A közelgő választások miatt Afrika és a nagyvilág figyelme Abuja felé fordul. 2015. február 14-e sok szempontból kiemelkedő jelentőségű nap lesz, sok múlik a választások tisztaságán és szervezettségén, ezért a tanulmány bemutatja az ország választási struktúráját, azt, hogy miképp is fognak voksolni a nigériaiak.

L. BÉRES MÁRIA

MI FOGLALKOZTATJA A MAI NIGÉRIÁT?

19

A megismerésnek számos útja-módja van. A legizgalmasabb és egyben élethű képet az nyeri, aki eljut Afrikába. De ez nem adatik meg mindenkinek, és a mégis kíváncsiaknak maradnak a könyvek. A napról-napra egyre gazdagabb afrikai irodalom „belülről szól”, az afrikai szerzők szemén-szívén át láttatja azt, ami az igazi Afrika. Nigéria ma már igazán gazdag irodalmi palettával rendelkezik, és egyben az afrikai irodalom számos kiemelkedő alakjával is büszkélkedhet. A szerző által kiválasztott és bemutatott könyvek az ország irodalmába kalauzolnak, és Nigéria sokakat foglalkoztató, számos égető problémáját bemutatják.

IAN TAYLOR (FORDÍTOTTA: BÁNÁTI ÁRON)

EGYSZER VOLT, HOL NEM VOLT...

„AFRIKA FELEMELKEDÉSÉNEK” TÖRTÉNETE

31

Alig múlik el úgy hét, hogy ne jelenne meg egy újságcikk, adnának ki egy hivatalos jelentést, vagy ne rendeznének olyan konferenciát, ahol a kontinenst és növekedési mutatóit az egekbe magasztalnák. Első ránézésre, a nyugati országok stagnáló vagy alig növekedő gazdaságaival összevetve Afrika növekedése valóban egészségesnek tűnik, azonban ha tovább lépünk a növekedési mutatókon, hamar rájövünk, hogy a különböző gazdasági folyamatok csak súlyosbították Afrika kiszolgáltatottságát a világgazdaságban...

RECENZIO
TARRÓSY ISTVÁN
AFRIKA FELEMELKEDŐBEN?
BRICS – AVAGY A FÜGGŐSÉG DIVERZIFIKÁLÁSA

36

BESENYŐ JÁNOS

GERILLAHÁBORÚ NYUGAT-SZAHARÁBAN
POLISARIO VS. MAROKKÓ ÉS MAURITÁNIA

39

A tanulmány a nyugat-szaharai őslakosokat képviselő Polisario Front és a Marokkói Királyság, valamint Mauritánia között vívott gerillaháborút mutatja be. A szerző nem csak egy sikeres gerillaháború megvívásához szükséges tevékenységeket ismerteti, hanem az ellenük való hatékonyabb védekezési módszereket is. Ugyanis ez az első olyan művelet, ahol a gerillák ellen szokatlan módon fellépő marokkói kormányzat, egy erődítményrendszer felépítésével, valamint a Nyugat-Szaharában állomásozó egységek, harceljárásmodok radikális átalakításával hosszú távon ható sikereket ért el.

TÚRÓCZI ILDIKÓ

KISFILM ÉS HAGYOMÁNYŐRZÉS ESUBAN

69

Észak-Nyugat Kamerun törzsi királyságában, Esuban, nem történhet olyan fontosnak tartott esemény, legyen az akár pozitív, akár negatív előjelű, ami ne kerülne a Fon színe elé. Az ő dolga többek között Isten és a szellemek áldását kérni a közösség javát szolgáló nemes célokra, döntést hozni konfliktushelyzetekben, törzsi vitákat lebonyolítani, a fondom érdekeit szolgáló szerződéseket kötni...

INTERJÚ - KÉSZÍTETTE: TARRÓSY ISTVÁN - NYITRAI MIKLÓS
EKE UZOMA, FOCISTA

77

INTERJÚ - KÉSZÍTETTE: T. HORVÁTH ATTILA
OBEDIE SOLOMON KIMARO, TISZTELETBELI KONZUL

81

RECENZIOK
BIERNACZKY SZILÁRD
LESOTHO ARANYA

87

UMZINGELI, AZ ÁLMODÓ VADÁSZ

89

EGYIPTOM ÉS UTÓKORA ALEXANDRIÁBAN ÉS RÓMÁBAN

91

migráció hirdetés

NIGÉRIA VÁLASZT – ÚJRÁZIK-E GOODLUCK JONATHAN?

TARRÓSY ISTVÁN

Buhari vs. Jonathan

2015 első fele egy tucat afrikai ország számára új választásokról szól: többek között Nigéria, Burundi, Tanzánia, Zambia, Etiópia, Guinea, Togo választói adhatják le szavazataikat új parlamenti képviselőkre vagy éppen az állam új elnökére. Nigéria jelenlegi első számú vezetője, Goodluck Jonathan ismét indult, szeretne hatalomban maradni. Miközben az 57 éves keresztény Jonathan újabb négyéves ciklusra tervez, hogy végrehajthassa a beígért (fejlesztési) „fordulatot”, az ellenzék északi muszlim jelöltje, Muhammadu Buhari éppen a valóra nem váltott ígéretekért kérte számon az elnökön. Jonathan kampányfőnöke, Femi Fani-Kayode Buharit az ország egységére nézve „hatalmas veszélyként” aposztrofálta, olyan hiteltelen személynek titulálta, aki 1999 óta negyedszer méretteti meg magát, és már újbóli feltűnése is „egy olyan ocsmány múlt visszatérését sejteti, amelyet legjobb elfelejteni.”¹

Sok fiatal nigériai frusztrált, ugyanis az elmúlt néhány évben súlyos mértékben nőtt a fiatalkorú munkanélküliek száma.² A Brookings Intézet 2014. szeptemberi elemzése szerint a rohamos mértékben növekvő arányszám mérséklésére megalkotott kormányzati intézkedések azonnali munkalehetőségeket jelentettek fiatalok ezreinek a mezőgazdaságban.³ A képzettebbek azonban nem elégedettek a volumenrel és a lehetőségekkel. Ráadásul, diplomájuk megszerzését követően a felsőfokú végzettséggel rendelkező fiatalok 20 százaléka akár 5 évig sem tud állandó jövedelemtermelő tevékenységet folytatni. Az alábbi táblázat a problémát gender-dimenzióban és földrajzi értelemben is jelzi a 2008–2012 időszakra vonatkozóan.

Év	Női fiatalkorú munkanélküliek százalékos aránya	Vidéken élő fiatalkorú munkanélküliek aránya
2008	58,5	54,7
2009	57,8	50,8
2010	54,5	47,6
2011	50,8	59,9
2012	55,4	53,2

Forrás: NISER⁴, 2013

< Goodluck Jonathan Obama amerikai elnökkel a 2010-es washingtoni Nukleáris Biztonság Csúcs-találkozón.

Forrás: dilemmadotnet.files.wordpress.com

A probléma középpontjában egy meglehetősen összetett képet látunk: egyrészt a nigériai társadalom évi 3,5 százalékos termékenységi „sebességgel” gyarapszik; másrészt az oktatási rendszer minőségének fejlesztése hosszú távú küzdelmeket rejt magában – jelenleg is kevés a tanár, illetve nincs elég megfelelő színvonalú tananyag; harmadrészt a városi–vidéki „szembenállás” tovább tetézi a nehézségeket, hiszen a rurális területeken mind a fizikai, mind a humán oktatási infrastruktúra lényegesen szegényesebb, mint a városokban.

Az anyagi biztonságon túl a Boko Haram szélsőséges iszlamista szervezetnek az ország északi, északkeleti részén folytatott elborzasztó tevékenysége joggal kelt félelmet sokakban. Jonathan elnök eddigi, a szervezet visszaszorítására irányuló politikáját kevesen tartják kielégítőnek (elegendőnek). Öt év alatt a Boko Haram miatt „már több mint tízezren hunytak el az országban, és közel másfél millió ember volt kénytelen elhagyni lakhelyét.”⁵ Jonathan kihívója természetesen a szélsőséges akciók megállításáért akar küzdeni, és ígéretet tett arra, hogy harcolni fog a Boko Haram ellen, amennyiben megkapja a szavazópolgárok többségének bizalmát.

Buhari ezen túlmenően a következő ígéreteket⁶ fogalmazta meg:

- a négy legnagyobb ellenzéki párt koalíciós formációjaként az All Progressives Congress (ACP) biztosítja a kormányzat hatékony(abb) működését;
- visszaszorítja a nigériai fejlődést gátló korrupciót;
- a korrupció elleni harc eredményeként realizálható megtakarításokat a mezőgazdasági és az ipari szektorokat, valamint a biztonságot érintő beruházásokra fordítja.

Obasanjo közbelép?

A későbbi elemzések a mostani választási vetélkedésben bizonnyal emlékezetes momentumként említik majd a volt elnök Olusegun Obasanjo⁷ „betámadását”,

Obasanjo 5 kérdése Jonathanhoz

1. Vajon nem egyezett bele abba [2011 februárjában], hogy csupán egy elnöki ciklust vállal?⁹
2. Milyen indokot hozott fel az akkori beszélgetésünk során, amikor megkérdeztem Öntől, hogy miért nem fojtja el azonnal a Boko Haram tevékenységét? Talán nem jeleztem Önnek, hogy amennyiben nem teszi ezt, bumerángxént fog visszahullani Önre és az országra?
3. Mi történt Nigéria devizatartalékával és a belső tartalékokkal (Sovereign Wealth Fund, SWF)?
4. Adott-e engedélyt a Niger-delta militáns csoportjainak (nevezetesen a Dokubónak és Tompolónak), hogy magáncégek nevében fegyvereket importáljanak? Ha igen, mi volt ennek az oka?
5. Vajon nem történt-e levélváltás az Ön hivatala és az Amerikai Egyesült Államok konzulátusa között egy bizonyos Buruji Kashamu személy ügyében, akit drogcsempészettel vádoltak meg? Miért nevezte ki ugyanezt a személyt a PDP dél-nyugati vezetőjének ahelyett, hogy átadta volna az USA-nak? Vajon a PDP automatikusan szenátusi helyet biztosított egy körözött és elítélt drogbárónak?

amely 5 provokatív kérdés megfogalmazásában öltött testet a 2015. január 12-i Obasanjo–Jonathan találkozón. A tudósítások szerint olyan volt a szituáció, mintha Obasanjo bírósági tanúvallomás formájában vonta volna kérdőre Jonathant – kérdései megfogalmazásakor a bíróság előtt elvárt fogadalom szövegét is idézte, elvárva a hivatalban lévő elnöktől, hogy a legjobb tudomása és lelkiismerete szerint „az igazat és csakis az igazat” mondja el, és ebből semmit sem hallgat el.⁸

A két jelentős katolikus vezető társaságában lefolyt feszült találkozón Jonathan nem válaszolt egyik kérdésre sem, inkább a még mindig meghatározó politikai és társadalmi befolyással bíró Obasanjo megbocsátását és támogatását kérte újraválasztásához.¹⁰ Kettejük viszonya 2011 után romlott meg, melyet követően Obasanjo lemondott a PDP kvázi pártigazgatói (Chairman of the Board of Trustees) funkciójáról.

Ígéreték – teljesítmények

Obasanjo kérdései annak tudatában is lényegesek, hogy 2011-es hivatalba lépését követően Jonathan elnök ambiciózus terveinek „kulcsszavai a munkahelyteremtés, a gazdasági növekedés felpörgetése, a bankrendszer reformja, a hazai energiaszektor privatizálása, az infrastruktúra és a mezőgazdaság fejlesztése, valamint az olajeladásokból származó jövedelem tisztességes(ebb) felhasználása volt[ak]” (Neszmélyi, 2012: 65). Jonathan vezetése alatt, Neszmélyi György meglátását relevánsnak gondolva, Nigéria az elmúlt években jórészt csak követte a terrorcselekményeket, nem volt képes magához ragadni az irányítást, egyúttal pedig „olyan stratégiát kidol-

▲ Obasanjo kérdőre vonta Jonathant. Forrás: www.newsday.com.ng

gozni, amely a két nagy vallási közösség jövőbeli békés egymás mellett élését képes lenne garantálni” (Uo: 70).

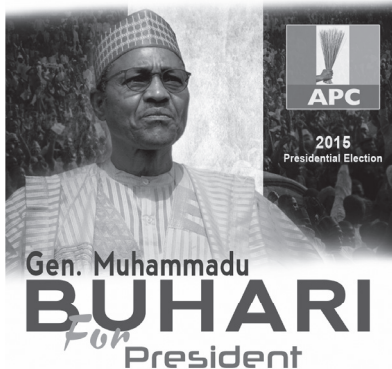
Mindezekre pedig nagy szüksége van a nyugat-afrikai országnak, különösen akkor, amikor a legfrissebb adatok szerint Nigéria gazdasági teljesítménye 2014-ben erősebb volt, mint a Dél-afrikai Köztársaságé. Mára Nigéria Afrika legnagyobb, a világ 26. legnagyobb GDP-vel rendelkező gazdasága (a 2015. január eleji számítások 510 milliárd amerikai dollárt mutattak) – valós lehet az a felvetés tehát, hogy a G20-ak csoport tagjává váljon (akár „kiütve” Dél-Afrikát). A hatalmas lehetőségek és fejlődés előtt álló országban azonban rendet kell tenni, legelőször is belső rendre van szükség – vallják az elemzők. Továbbá, a makro indikátorok mellett ezúttal is meg kell vizsgálnunk a mikro környezetet, gazdasági teljesítményt is. Ez utóbbi tekintetében, ahogyan arról Andy Nssien tudósít, a 2013. decemberben mért közel 2900 dolláros per capita GDP (ugyan javult az előző évhez képest) jelentősen elmarad a dél-afrikai adattól, a 11 500 USD-tól (még India is 4000 USD per capita GDP-vel rendelkezik).¹¹ Nigéria a 45. legszegényebb állam a világon.¹²

Mire számíthat Nigéria a választások után?

Kétségtelenül pozitívként értékelhetjük, hogy ezidáig a katonai diktatúrák uralmának 1999-es megdöntését követően Nigéria egyik fő jellemzője a folyamatos civil uralom volt (Richard, 2014: 68). Ugyan Goodluck Jonathan 2011-ben csak egy ciklust ígért választóinak, 2015. február 14-én újabb négyéves mandátumot akar szerezni, és így hatalomban maradni, a katonai junta visszatérése nem jön szóba. Sajnos azonban, vélekedik Richard Ingwe, a University of Calabar oktatója, Jonathan pártjának és magának az elnöknek az ígéretei túl lassan érnek célba, Jonathant pedig inkább olyannak gondolja a társadalom egy jelentős része, aki „a korrupció racionalizálásával, nem pedig annak megfékezésével, eltörlésével foglalkozik.”¹³ E kérdés kapcsán pedig Buhari imidzse sokkal tetszetősebb: őt

„A hatalmas lehetőségek és fejlődés előtt álló országban rendet kell tenni, legelőször is belső rendre van szükség – vallják az elemzők.”

ALL PROGRESSIVE CONGRESS

▲ Buhari egyik választási fotója.

Forrás: www.beemzjoint.com

GYFT 2015 - Goodluck Initiative For Transformation shared a photo. September 6

#BringBackGoodluck2015

www.gift2015.org

▲ Legyen Jonathan újból elnök! – egy szellemes kampányfogással...(nem mindenki szerint).

Forrás: files.cameroonwebnews.com

az emberek keménynek tartják, olyanak, aki nem tűri a korrupciót és a fegyelmezetlenséget a közigazgatásban, államigazgatásban. A nemzetbiztonságra oly súlyos árnyékot vető Boko Haram-jelenség mindenkit félelemmel és kétségekkel tölt el. A választópolgárok joggal bizonytalanok Jonathan újabb ígéreteit illetően a szélsőséges iszlamisták elleni harcban, ugyanakkor Buharinak sem hisznek a krízis megfelelőbb kezelésére tett javaslatai kapcsán. Ami pedig az ország gazdasági fejlődésének lehetőségét, főként annak regionális környezetét, nemzetközi kontextusát illeti, Jonathan elnök a Nyugat-afrikai Államok Gazdasági Közösségében (ECOWAS) és az Afrikai Unió (AU) kereteiben ügyesen, gazdasági-katonai súlyának megfelelően politizált, folytatva az Obasanjo-éra alatt megerősödött gazdaságdiplomáciát, mely azonban az országon belül erősödő feszültségekre nem volt képes választ adni. A külső szereplők közül az ázsiai (elsősorban kínai és indiai) és közlekeleti kapcsolatok egyre fontosabbá váltak Nigéria számára (is), különösen az ország energiabiztonságát megerősítve, energia-mátrixának diverzifikálását elősegítve. A 2006-ban még Obasanjo által indított atomenergia-program tervei szerint idénre 40 ezer megawatt teljesítményt kellene produkálnia két nagy atomerőműnek, ám 2014 áprilisi tudósítások szerint az első erőmű 2020-ra készülhet el.¹⁴ Mellettük pedig további alternatív energiaforrások bevonásához szükséges infrastruktúrafejlesztést is meghatározott az akkori kormányzat.¹⁵ E fejlesztések folytatása mindenképpen a politikai napirend része marad, hiszen a 2014 utolsó negyedében folyamatosan eső nyersolaj-árak, továbbá az USA saját palaolaj-készletének masszivitása Nigériának egyáltalán nem kedvez. Az USA Energiaügyi Minisztériumának információs osztálya adatai határozott visszaesésről adnak tanúbizonyságot: míg az amerikai import a csúcson, 2007 márciusában majdnem 42 millió hordót jelentett évente, addig 2014 augusztusára 1,5 millió hordóra apadt – szinte teljesen megszűnt.¹⁶ Akárki is lesz Nigéria újabb elnöke, e kérdéssel határozottan foglalkoznia kell. Hasonló határozott-

▲ *Nigériai fiatal és a bizonytalan jövő. Forrás: istockphoto*

ságot fog igényelni az új elnöktől a fiatal munkanélküliség visszaszorítása, mely csak akkor lehet sikeres, ha nem csupán az ifjúságpolitika oldaláról, hanem az oktatás- és képzés-politika, valamint a munkaerőpiaci feltételek javítása oldaláról együttesen, összetetten közelítik meg. A terrorizmus, a szélsőséges cselekmények visszaszorítása azonban nem egyedül Nigéria, hanem az egész térség és a nemzetközi közösség közös érdeke, és azért, hogy láthatóan Nigéria önmaga nem képes a megoldásra, további összefogást igényel. ☀

■ **„A választópolgárok joggal bizonytalanok Jonathan újabb ígéreteit illetően a szélsőséges iszlamisták elleni harcban, ugyanakkor Buharinak sem hisznek a krízis megfelelőbb kezelésére tett javaslatait kapcsán.”**

Jegyzetek

- 1 Nigerian president begins re-election campaign – The Guardian, 2015.01.08. Elérés: <http://www.theguardian.com/world/2015/jan/08/nigerian-president-goodluck-jonathan-reelection-campaign>
- 2 A világ legfiatalabb korfájú kontinensén a majdnem 180 milliós Nigéria lakosságának fele 15–34 éves korú. (National Population Commission, 2013).
- 3 Lásd: Akande, Tunji: Youth Unemployment in Nigeria: A Situation Analysis – Brookings, Africa in Focus. 2014.09.23. Elérés: <http://www.brookings.edu/blogs/africa-in-focus/posts/2014/09/23-youth-unemployment-nigeria-akande>
- 4 Nigerian Institute of Social and Economic Research
- 5 Lásd: Molnár Zsolt: Legvéresebb napjait éli Nigéria – lemeszárolt egy teljes falut a Boko Haram – Kitekintő, 2015.01.10. Elérés: http://kitekinto.hu/afrika/2015/01/10/legveresebb_napjait_eli_nigeria__lemeszarolt_egy_teljes_falut_a_boko_haram/#.VLfBcEvn_lc
- 6 Lásd: Boko Haram: Buhari promises to fight terrorist group – Channels TV, 2015.01.10. Elérés: <http://www.channelstv.com/2015/01/10/boko-haram-buhari-promises-fight-terrorist-group/>
- 7 A joruba származású Obasanjo kétszer is Nigéria elnöke volt: először katonai vezetőként 1976 és 1979 között, majd demokratikusán megválasztott államfőként 1999 és 2007 között, kitöltve az alkotmányban rögzített maximális két elnöki terminust. 2003-as újraválasztásakor éppen az ellene elindult Buharit győzte le a szavazatok közel 62 százalékának megszerzésével.
- 8 Lásd: Five Questions Obasanjo Asked Jonathan During their Meeting in Abeokuta – News Days, 2015.01.15. Elérés: <http://www.newsday.com.ng/five-questions-obasanjo-asked-jonathan-during-their-meeting-in-abeokuta/>
- 9 A BBC tudósítása szerint 2011-ben Jonathan egy terminust ígért a választóknak, lásd: Nigerian President Goodluck Jonathan to seek one term – BBC News Africa, 2011.02.01. Elérés: <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-12339017>
- 10 Jonathan's Reponse to Obasanjo's Five Questions – News Day, 2015.01.16. Elérés: <http://www.newsday.com.ng/jonathans-response-to-obasanjos-five-questions/>
- 11 Lásd még részletesebben: Aftermath of GDP rebasing: Nigeria eligible for G20? – Daily Independent, 2015.01.17. Elérés: <http://dailyindependentnig.com/2014/04/aftermath-gdp-rebasing-nigeria-eligible-g20/>
- 12 <https://www.gfmag.com/global-data/economic-data/the-poorest-countries-in-the-world>
- 13 A szerző interjúja Richard Ingwével, 2015.01.17.
- 14 Nigeria Intensifies Arrangements for Nuclear Power Development – This Day Live, 2014.04.01. Elérés: <http://www.thisdaylive.com/articles/nigeria-intensifies-arrangements-for-nuclear-power-development/175027/>
- 15 Lásd erről részletesebben: Radics M. Péter: Atomenergia Nigériában: iráni segítséggel? – Kitekintő, 2010.03.17. Elérés: http://kitekinto.hu/afrika/2010/03/17/atomenergia_nigeriaban_irani_segitseggel/#.VLpyAUvn_lc
- 16 További információért lásd: Falling crude oil prices and Nigeria's response – The Guardian, 2014.11.03. Elérés: <http://nrguardiannews.com/news/national-news/185308-falling-crude-oil-prices-and-nigeria-s-response?ref=hihidnews>

Felhasznált irodalom

- Joseph, Richard (2014): „Growth, Security, and Democracy in Africa”. Journal of Democracy. Vol. 25., No. 4. October, 61-75. pp.
- Neszmélyi György (2012): „Nigéria perspektívái: kibontakozás és káosz vagy terrorizmus?”. Nemzet és Biztonság. Vol. 5., No. 2. március, 64-71. pp.

A szerzőről

PhD. (politikatudomány)

Afrika-kutató, egyetemi adjunktus

Pécsi Tudományegyetem

Bölcsészettudományi Kar

About the Author

Ph.D. in Political Science

Africanist, assistant professor

University of Pécs

Faculty of Humanities

tarrosy.istvan@pte.hu

English Abstract

aa

aa

*„Az, hogy kivel utazol, legalább annyira fontos, mint az, hogy mivel.”
(Publius Syrus)*

systrans systrans systrans

systrans systrans systrans

systrans systrans systrans

A NIGÉRIAI VÁLASZTÁSI STRUKTÚRA

VÖRÖS ZOLTÁN

Bevezetés

A közelgő választások miatt Afrika és a nagyvilág figyelme Abuja felé fordul, különösen a nagy visszhangot kiváltó terrorcselekmények, a Boko Haram tevékenykedése, valamint a vallási szembenállás miatt. Az ország vezetése 2011-ben igyekezett függetleníteni a voksolás szervezésével megbízott bizottságot, így igyekezvén kiiktatni a korábbi választási visszaéléseket és az akkor lebonyolított választások annak ellenére is sikeresebbnek bizonyultak, hogy magát az eseményt az eredeti időpontban nem sikerült megszervezni. A Független Nemzeti Választási Bizottság (Independent National Electoral Commission, INEC) ugyanis a szavazásra kijelölt napon halasztotta el a parlamenti (alsóházi) választásokat az elégtelen mennyiségű szavazólap vagy a hiányzó urnák miatt, majd később a további országos választások is elhalasztásra kerültek.

Nigéria politikai rendszere az Egyesült Államok mintájára egy olyan szövetségi köztársaság, ahol a végrehajtó hatalom feje az elnök, míg a törvényhozást a kétkamarás parlament, annak felsőháza a Szenátus, illetve alsóháza, a Képviselők Háza alkotja. Ennek köszönhetően négyévente három országos szintű választást is tartanak: egy elnökválasztást, egy választást a 109 fős Szenátus, valamint egyet a 360 fős alsóház létrehozására. Sok esetben ezek a választások időben sem esnek egybe, 2011-ben az elnökválasztást április 16-án, a parlamenti választásokat pedig április 9-én tartották (több körzetben további halasztásokra is sor került az eredeti, április 2-i időpont eltolását követően).

2015. február 14. – Kiemelkedő jelentőségű nap

2015. február 14-e kiemelkedő jelentőségű nap lesz. Az INEC 2014. január 24-én kihirdetett menetrendje¹ alapján az elnökválasztást és a (westminsteri mintára kiépült parlament miatt nagyobb súlyú) alsóház választását tartják meg egy időben ezen a napon, a Szenátus megválasztására két héttel később kerül majd sor az államok vezetőinek kiválasztásával együtt. Ez utóbbi is fontos esemény, figyelembe véve az ország 36 államának működését, de a lényegi események február 14-én fognak eldőlni – amennyiben persze idén a Választási Bizottság képes lesz országosan lebonyolítani a választásokat. A kétség annak ellenére is valós, hogy nagyobb összegekből gazdálkodhat az INEC, mellyel igyekeznek elérni, hogy a

négy éve tapasztalt infrastrukturális hiányosságok ne történhessenek meg újra. Január elején a Bizottság titkára, Attahiru Jega biztosította ugyan a sajtó munkatársait, hogy a választások rendben, és ami legfontosabb, időben zajlanak majd², a választói regisztrációk során tapasztalt hiányosságok ugyanakkor félelemre adhatnak okot. Lagosban és más városokban ugyanis pénzt kértek a választási bizottság tagjai a generátorok működtetéséhez az állampolgároktól, sőt az elméletileg ingyenes választói plasztikkártya kiállításáért is fizetniük kellett a szavazni vágyó nigériaiaknak – alulfinanszírozottságra hivatkozva.³

További fontos elem a terrorfenyegetettség, melynek köszönhetően egyre inkább úgy tűnik, hogy három északi államban a szükségállapot miatt nem fogják megtartani

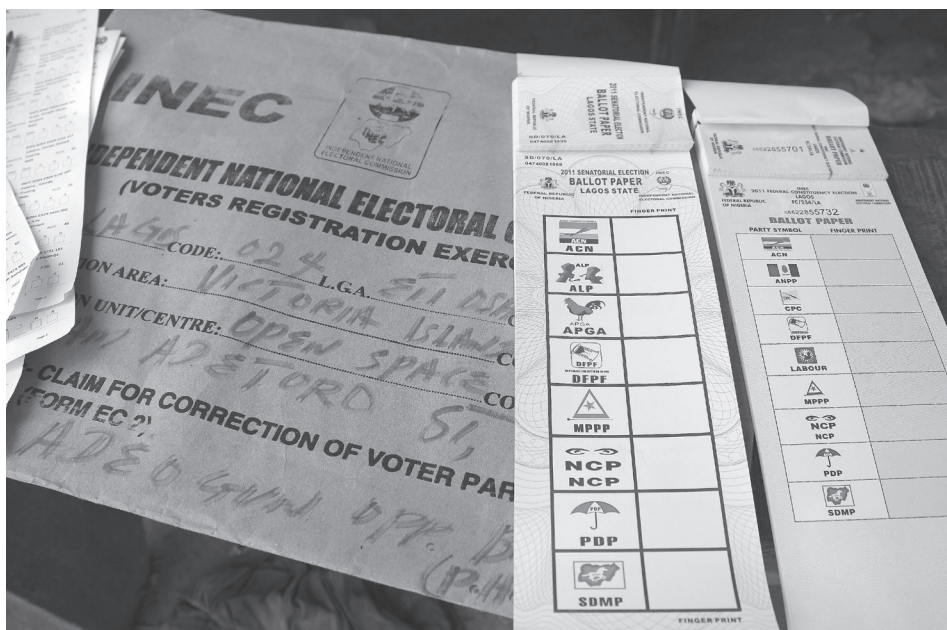
„Lagosban és más városokban ugyanis pénzt kértek a választási bizottság tagjai a generátorok működtetéséhez az állampolgároktól, sőt az elméletileg ingyenes választói plasztikkártya kiállításáért is fizetniük kellett a szavazni vágyó nigériaiaknak – alulfinanszírozottságra hivatkozva.”

a választásokat. Az érintett államok (Yobe, Borno, Adamawa) kormányzói ugyan kijelentették, hogy erre nem kerülhet sor⁴, de a választás napjának közeledtével és a Boko Haram folytatódó akcióinak köszönhetően egyre inkább szűkül a mozgáster.⁵ A parlamenti választások kapcsán ez értelemszerűen csupán a választások eltolását jelentené, az elnökválasztás kapcsán azonban komolyabb következménye lenne: az érintett államok lakosai (mintegy 5,4 millió választásra jogosult) nem vehetnének részt az államfő megválasztásának folyamatában.⁶

A választások pontos megtartása már csak azért is lenne fontos, mert a terrortámadások mindennapossá váltak, egy sikeres választás pedig nem csupán a politikai elit legitimitációját növelné, hanem lehetőséget biztosítana a kormány számára, hogy a lakosságot fenyegető Boko Haram elleni fellépésre összehozza. A helyzetet ugyanakkor maguk a politikai pártok sem segítik: a domináns és az 1999-es demokratikus fordulat óta egyeduralgoló párt, a Népi Demokratikus Párt (People's Democratic Party, PDP) ugyanis saját íratlan szabályait is felrúgta már 2011-ben, és a helyzet a mostani választásokkal tovább eszkalálódhat. A párton belüli *gentlemen's agreement* ugyanis az volt, hogy a hatalom két ciklusonként felváltva oszlik meg a többnyire muszlim észak és a többnyire keresztény dél között. Ez a megállapodás 2010-ben került veszélybe, mikor az első ciklusát töltő, északi Umaru Yar'Adua hosszán tartó betegeskedést követően elhunyt és helyét helyettese, Jonathan Goodluck vette át. Már a 2011-es választások során is indulatokat keltett Goodluck indulása az elnöki tisztségért, tekintve, hogy „észak” csupán egy terminust kapott, de a déli származású elnök újbóli indulása még komolyabb indulatokat szabadíthat el az északiak részéről egy amúgy is érzékeny helyzetben.⁷

▲ Választási urnák. Forrás: authorsoundsbetterthanwriter.blogspot.com

▲ 2011-es szavazócédulák. Forrás: thinkafricapress.com

2015. február 14-e továbbá azért is kap kiemelt figyelmet, mert az 1999-es demokratikus fordulat óta először nyílik esély arra, hogy a Demokratikus Pártot megszorongassák a választásokon, köszönhetően annak, hogy a négy legnagyobb ellenzéki párt koalícióra lépett és létrehozta az Előrehaladók Kongresszusát (All Progressives Congress, APC). Az ellenzék előretörése és megerősödése nyilvánvalóan demokratikus elemként is értelmezhető, aggasztó ugyanakkor, hogy az APC előválasztásainak eredményét követően a párt elnökjelöltje a muszlim Muhammadu Buhari lett. Buhari neve a Nigéria történelmét ismerők számára ismerős lehet: az egykori tábornok 1983 és 1985 között katonai diktatúrát épített ki az országban.

A választások menete

A választásokat választói regisztráció előzi meg: az állampolgár a lakhelye szerinti választókörben fényképes választói kártyát kell, hogy készíttessen, mellyel aztán a választás napján bejelentkezhet a választásra. E bejelentkezés reggel 8 és dél között zajlik, majd ezt követően lezárják a jelentkezést és megkezdődhet a szavazás. Szavazni ujjlenyomattal a preferált jelöltre lehet. A regisztrációval, bejelentkezéssel és ujjlenyomatos szavazással, európaiak számára furcsának és komplikáltnak tűnő rendszerrel a visszaéléseket igyekeznek megakadályozni.

A kevesebb jogkörrel rendelkező Szenátus megválasztása a fővárosban és a 36 államban zajlik: előbbi egy szenátort, utóbbi államok mindegyik 3-3 szenátort szavaz meg, így elérve a 109 fős létszámot a felsőházban. A szavazás egyszerű többségi

Választás & választhatóság

- *Választhat minden nigériai állampolgár, aki elérte a 18 éves kort, nincs a közügyektől eltiltva és regisztrálta magát a választásokon.*
- *Választható a parlamenti választásokon az a nigériai állampolgár, aki betöltötte a 35. életévét (egyres források a 30. életév betöltéséről szólnak), és papírja van arról, hogy iskolát végzett.*
- *Az elnökválasztás esetében szigorúbbak a követelmények, a jelöltnek be kell töltenie a 40. életévét, továbbá csak pártok képviselői lehetnek jelöltek, akik az adott pártnak tagjai is.*

többmandátumos rendszer: az államon belül a három legtöbb szavazatot kapó jelölt jut a mandátumhoz.

Az alsóház létszáma 360 fő, a képviselők egymandátumos körzetekben kerülnek kiválasztásra, szintén többségi rendszerben, az Egyesült Királyságban jól ismert *first-past-the-post* „formulát” használva: a legtöbb szavazatot kapó jelölt győz.

Az elnökválasztás is többségi, úgynevezett kétfordulós, feltételes többségi rendszerben kerül megszervezésre. A győztesnek hivatalosan a szavazatok abszolút többségét (tehát 50 százalékát plusz egy szavazatot) vagy 25 százalékát kell megszereznie (ez utóbbi esetekben is ő kell, hogy rendelkezzen a szavazatok többségével) legalább az államok kétharmadában. A valóságban ez annyit jelent, hogy egy jelöltnek 24 államban győznie kell, megszerezve mindegyik államban legalább a szavazatok negyedét (a gyakorlatban az alsó határ miatt az abszolút többség elérése nem szükséges). Ha ez nem sikerül az első fordulóban, akkor a legtöbb szavazatot gyűjtött két jelölt között második fordulóra kerül sor.

Konklúzió

2015. február 14-e kiemelkedő jelentőségű nap lesz Nigéria számára, a választások tisztasága, átláthatósága mellett ugyanakkor talán még fontosabb lesz az eredmény, és a megválasztott képviselők politikai teljesítménye. Számos intő jel utal ugyanis arra, hogy a konfliktusok megoldatlansága katasztrofális következményekkel fog járni nem csupán a nyugat-afrikai állam, hanem az egész térség életére nézve. ☀

Jegyzetek

- 1 Lásd: INEC: A 2015-ös választások tervezett időrendje. Elérés: <http://www.inecnigeria.org/wp-content/uploads/2014/02/General-Elections.pdf>
- 2 No plan to postpone February elections; we have sufficient funds – INEC. Daily Post, 2015.01.07. Elérés: <http://dailypost.ng/2015/01/07/no-plan-postpone-february-elections-sufficient-funds-inec/>
- 3 Voter Registration: INEC Officials Demand Money To Fuel Generator. Leadership, 2014.11.19. Elérés: <http://leadership.ng/news/391023/voter-registration-inec-officials-demand-money-fuel-generator>

- 4 Elections must hold in Yobe, Borno, Adamawa – Govs. Punch, 2015.01.07. Elérés: <http://www.punchng.com/news/elections-must-hold-in-yobe-borno-adamawa-govs/>
- 5 “Baba Ahmad Jidda, Borno államtitkára szerint a tagállam nagy részét már az iszlamista csoport uralja. A kormányzati jelenlét minimális vagy egyáltalán nem is jellemző Borno jelentős részén. Az érintett területek legtöbb településéről vagy már kivonultak az állami csapatok, vagy egyszerűen nem is tudták őket megközelíteni. Így a legtöbb politikai szereplő el sem tudja érni a saját választóközzeit. Véres választások jönnek. Hir24, 2014.11.29. Elérés: <http://www.hir24.hu/kulfold/2014/11/29/veres-valasztasok-jonnek/>
- 6 Boko Haram attacks threaten to derail Nigerian elections as terror crisis grows. International Business Times, 2015.01.06. Elérés: <http://www.ibtimes.co.uk/boko-haram-attacks-threaten-derail-nigerian-elections-terror-crisis-grows-1482155>
- 7 További információkért lásd: Tarrósy István (2015): Nigéria választ – Újrázik-e Goodluck Jonathan? Afrika Tanulmányok, Vol. 8., No. 4. pp. 5–12.

Felhasznált irodalom

- INEC Nigeria. A Bizottság weboldala. Elérés: <http://www.inecnigeria.org/>
- Election Guide. Elérés: <http://www.electionguide.org/>
- Crisis Group (2014): Nigeria’s Dangerous 2015 Elections: Limiting the Violence. Africa Report, No. 220. Elérés: <http://www.crisisgroup.org/en/regions/africa/west-africa/nigeria/220-nigeria-s-dangerous-2015-elections-limiting-the-violence.aspx>

A szerzőről

Óraadó, PhD-hallgató
Pécsi Tudományegyetem,
Bölcsészettudományi Kar,
Politikatudományi és Nemzet-
közi Tanulmányok Tanszék

About the Author

Lecturer, PhD student
Department of Political
Science and International
Studies
University of Pécs,
Faculty of Humanities

@
voros.zoltan@pte.hu

English Abstract

The Structure of the Nigerian Electoral System

Due to the upcoming elections in Nigeria, not just Africa’s, but also the world’s attention turns to Abuja. The voting on February 14, 2015, is going to be of outstanding significance in many ways. A lot depends on the clear and well-organized elections in a country, where terrorism and religious discrepancy are permanent problems. Therefore, the study presents the structure of the electoral system in Nigeria and the challenges citizens face during the preparations.

MI FOGLALKOZTATJA A MAI NIGÉRIÁT?

VÁLOGATÁS A KÖZELMÚLT NIGÉRIAI IRODALMÁBÓL

L. BÉRES MÁRIA

Ma, amikor a globalizáció korát éljük, korántsem mindegy, mennyire vagyunk tisztában a világban zajló folyamatokkal, amelyeknek egyre erősödő szereplője Afrika. A fekete kontinens ma már nem kötik a klasszikus gyarmatosítás béklyói, politikai, gazdasági, kulturális értelemben is felértékelődően van. Érdeemes és fontos tehát foglalkozni Afrikával. Ahogy az USA megváltoztatta Afrika-politikáját, vagy ahogyan a kontinens legnagyobb befektetője, Kína is tette, úgy az EU és Magyarország is változtatni készül, és az eredményes együttműködés reményében támogatja az afrikai fejlesztéseket, beruházásokat. Azonban a sikeres és kölcsönösen előnyös együttműködés érdekében rendkívül fontos – ha nem elengedhetetlen – ismernünk és megértenünk Afrikát, úgy valós múltját, mint igazi jelenét minden értékével és problémájával együtt.

A megismerésnek számos útja-módja van. A legizgalmasabb – és itt a szó nemes értelmében mondván a legizgalmasabb – és egyben élethű képet az nyeri, aki eljut Afrikába. De ez nem adatik meg mindenkinek. És akkor nekünk, a mégis kíváncsiaknak maradnak a könyvek. A belőlük szerzett értesülések persze a tényeken túl alighanem sok szubjektív elemet is tartalmaznak – a fikció néha esetleg nem is fedi teljesen a valóságot. De a napról-napra egyre gazdagabb afrikai irodalom „belülről szól”, az afrikai szerzők szemén-szívén át látatja azt, ami az igazi Afrika.

A kontinens egyik legfontosabb országa a meglehetősen elrettentő imázssal rendelkező Nigéria, többek között a mérhetetlen korrupció, az egész világot behálózó internetes csalások és a bigott vallási erőszak hazája. De ezen sztereotípiák mögött egy roppant összetett, gyakran vonzó valóság is létezik, ami szintén Nigéria. A közel 924 000 km² területet felölelő ország a terméketlen északi muzulmán államoktól a Níger folyó deltájának olajjal szennyezett mocsárvilágáig több mint 250 etnikumot számlál, akik sokféle nyelven beszélnek, számos vallást, hagyományt, életstílust követnek. Éppen ez a sokféleség Nigéria egyik belső problémája. A gyarmati örökség destruktív és destabilizáló. A brit gyarmati ediktum által 1914-ben kreált ország a mai napig sem kovácsolódott egységes nemzetté, és az 1960-as függetlenné válása óta az önállóság prosperáló útját keresve ma is sok problémával küzd. Ugyanakkor ez a sokszínűség rendkívül érdekessé is teszi ezt az országot. Magyarország újra megnyitotta abujai nagykövetségét, és kinyilvánította kormányának elkötelezett-

ségét a gazdasági-kereskedelmi és oktatási-kulturális kapcsolatok erősítése iránt. A könyvekből talán sok minden kiderül erről a sokszínű országról.

Nigéria ma már igazán gazdag irodalmi palettával rendelkezik, és egyben az afrikai irodalom számos kiemelkedő alakjával is büszkélkedhet. Chinua Achebe 1958-ban megjelent *Széthulló világ* című regénye, a modern afrikai irodalom alapműve, világszerte az egyik legismertebb könyv, az író pedig számos nemzetközi díj, elismerés dicsérei. Achebe kortársa, a nigériai költő és drámaíró, Wole Soyinka volt az első fekete afrikai, aki 1986-ban elnyerte az Irodalmi Nobel-díjat. A nagy öregek mellett felnőtt a megújuló nigériai irodalom új generációja, akik közt szintén számosan tettek szert nemzetközi hírnévre és elismerésre. Ben Okri *The Famished Road* című könyvével 1991-ben nyert Booker-díjat. Chimamanda Ngozi Adichie *Half of a Yellow Sun* című regényével 2007-ben az első afrikai nőként nyerte el a rangos brit Orange-díjat. A Brit Birodalom Érdemrendjével kitüntetett Buchi Emecheta az afrikai nő sorsát bemutató regényeivel méltó helyet foglal el a születőben lévő afrikai női irodalomban. Tehát a gazdag irodalmi hagyomány ma is folytatódik, és számos figyelemre érdemes művet szül. Az alább kiválasztott könyvek a nigériai irodalomba kalauzolnak, de nem tudományos igénnyel. A lista nem teljes, csupán a közelmúlt legnagyobb figyelmet kivívó könyveit gyűjtöttem csokorba, melyek nigériai születésű szerzőik által az ország sokakat foglalkoztató, számos égető problémáját bemutatják.

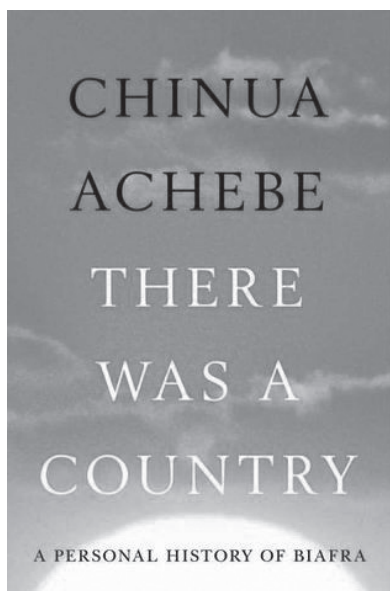
Chinua Achebe: There Was a Country: A Personal History of Biafra

Penguin Group (USA) Inc. 333 old. 2012.

A neves író, Chinua Achebe¹ mintegy negyvenévnnyi megfontolt hallgatás után, közel 2013. márciusában bekövetkezett halála előtt jelentette meg a személyes élményeit és több évtizedes kutatómunkáját átfogó gondolatait, heves szenvedéllyel megírt emlékiratát Biafráról, az egyszer volt köztársaságról. Keserűséggel idézi fel Igboföld sorsát, hisz ő maga is igbo származású volt. Achebe mindig is aggódva figyelte hazáját. Szellemesen gunyoros, olykor csípős iróniával megírt regényei, esszéi és előadásai is kifejezik azt a rettenetes csalódottságot, amit mind a miatt érzett, ami az 1960-as függetlenné válása óta Nigériában történt. A függetlenné válást teljes politikai zűrzavar követte.

Általánosságban leegyszerűsítve: a soknemzetiségű ország politikai-gazdasági értelemben a sivatagos északi területeken élő szegényebb, főleg iszlamista, leginkább hausza népességű, valamint a többségében keresztény vagy törzsi vallású, nagyobb létszámú, gazdaságilag fejlettebb, iskolázottabb déli rész közt oszlik meg. Az elhatalmasodó korrupció, a siralmas gazdasági-társadalmi helyzet, a megosztottság, a folytonosan változó erőviszonyok következtében az állam instabillá vált. Brutális harcok kezdődtek, északon a délieket, délen az északiakat irtották. A társadalmi forrongás okait szokás etnikai és vallási ellentéttel magyarázni, holott mindez a kormányzat által megoldatlan problémák következménye, az állam rossz működését jelzi.

A mintegy harmincezer északon élő igbo 1966-os lemészárlása, az igbok elleni jogtalan erőszak - melyet figyelemre méltó intelligenciájuk és sikereik által keltett ellenérzés, egyfajta irigység szült - két puccs után az igbok lakta keleti országrész

Forrás: www.worldliteraturetoday.org

leválásához, Emeka Ojukwu ezredes irányítása alatt a Biafrai Köztársaság 1967. májusi kikiáltásához vezetett. Az igbok mindig is demokrata érzelmű, haladó szellemű, tanult nép volt, akiknek az ország sokat köszönhet. Amikor a támadások Achebet és családját is elérték, menekülni kényszerültek Lagosból. Achebe teljes mértékben a biafrai ügy mellé állt, és az újonnan alakult köztársaság egyik minisztereként számos diplomáciai fronton képviselte Biafrát. De Biafra elbukott. A britek által támogatott és az északiak vezette szövetségi kormányzat hadserege megtörte a „lázadókat” és július 6-án lerohanta az elszakadni vágyó területeket, amit aztán közel három évig tartó kegyetlen polgárháború követett. A polgárháborúnak több mint kétmillió civil, köztük számos, a szövetségi kormány által halálra éheztetett gyermek esett áldozatául. A róluk készült fotók az egész világ

közvéleményét megrendítették. Vereségüket az igbok máig nem heverték ki, Nigéria pedig a mindent átszövő korrupció fertőjébe süllyedt. Az igbo nép eme tragédiája pedig – Achebe szerint – felért a németországi zsidók sorsával.

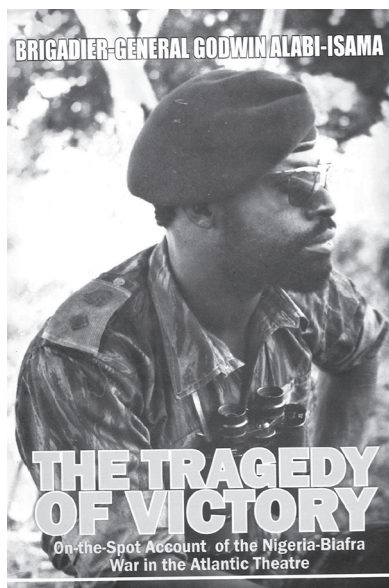
Alabi Godwin Isama: The Tragedy of Victory

Spectrum Books Ltd., Ibadan, 757 old. 2013.

Számos írás, könyv foglalkozott a biafrai háborúval azóta, hogy 1970-ben a felek letették a fegyvert. Ki az egyik, ki a mások oldalról nézve értékelte a történeteket. A történeti hűséget kutató olvasó számára Achebe könyve után különösen érdekes lehet Alabi Isama dandártábornok írása. A háborúban maga is szolgáló író, a szövetségi hadsereg egykori magas rangú tisztje kőkemény tényekkel, bizonyítékokkal, szemtanúk vallomásával, mintegy ötszáz fotóval, térképekkel, gazdag dokumentációval alátámasztva első kézből szolgál információval a háborút illető koncepcióról, annak konkrét kivitelezéséről és befejezéséről. Aprólékos gondnal megírt könyve szinte percre pontos részletességgel tárja fel a Nigéria és Biafra közti háború Atlanti hadszíntéren zajló eseményeit.

A könyvet lapozgatva világossá válik, hogy 1966-ban, alig néhány évvel Nigéria függetlenné válása után a hadsereg meglehetősen hanyagsággal kezelte az országon elhatalmasodó politikai krízist, fel se fogta a probléma súlyát és összetettségét. Etnikai részrehajlás, osztályérdekek uralták a politikai elit köreit, és hasonló módon a fegyveres erők szűk csoportját is.

A háború 1967. júliusi kitérőse előtt Alabi Isama dandártábornok a nigériai hadsereg tisztjeként Benin Cityben, az akkori Közép-Nyugati Régió fővárosában

Forrás: thenationonline.net

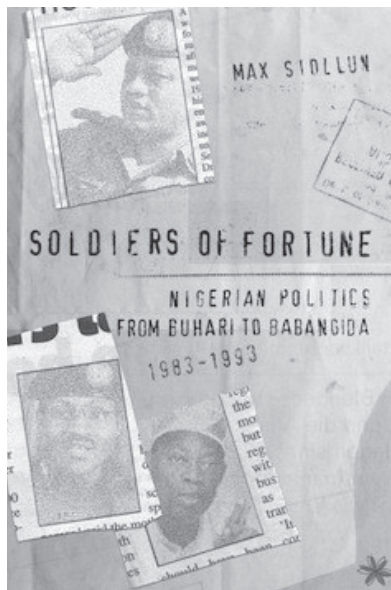
Ukwuaniból származott egy kisebbségben lévő ősi törzsből, mely nyelvében az igboval rokon, de kultúrája az edo törzshöz kapcsolja. Édesanyja – akinek ő volt az egyetlen gyermeke – Ilorinból származott. Isama a középiskola befejezése után, húszéves korában döntött úgy, hogy a nigériai hadsereg szolgálatába lép. Táblázatba foglalva dokumentálja hazai és tengeren túli kiképzésének állomásait és azt az időt, amit Kongóban töltött, mint az ENSZ békefenntartó katonája. Isama behatóan ismeri a függetlenség előtti és utáni Nigéria politikai történetét. Könyvében tárgyalja az ország geo-politikai rendszerét, a nemzeti politikai krízis okát. Foglalkozik az 1966. januári katonai puccsal, a hadseregen belüli szakadással és az 1966. júliusi boszszúszomjas ellenpuccsal. Leírja az eseményekből következő vérfürdőt, és az igbok és az Észak-Nigériában élő egyéb déli népek ellen szervezett öldöklést, valamint az igbok visszavonulását (igbo exodus) eredeti szülőföldjükre, Kelet-Nigériába. Ez a vérfürdő vezetett a korábbi Keleti Régió elszakadásához, a Biafrai Köztársaság Emeka Odumegwu Ojukwu ezredes vezette létrehozásához. De Biafra deklarálása háborút generált a két fél között, mely 1967. júliusában kezdődött. Attól kezdve, hogy a biafrai katonák lerohanták és elfoglalták a Közép-Nyugati Régiót, egymást követték az események. A Közép-Nyugaton szolgáló igbo tisztek többsége Biafrához pártolt, míg Alabi Isama – kihasználva a régiókat a Murtala Muhammed tábornok (akkor ezredes) vezette Nigériai Hadsereg általi visszafoglalását – átszökött a szövetségi oldalra. A Kirikiri börtönben töltött rövid idő után, amikor a 3. tengerész különítményhez Calabarba került, Port Harcourt szárazföldön történő elfoglalására tett ésszerű javaslata több napig tartó heves vita tárgyát képezte, de végül az ő ötlete győzedelmeskedett.

szolgált. Majd a biafrai hadseregben töltött két hónapot meghatározott feladattal, mígnem minden veszélyt vállalva onnan megszökött, és átállt a szövetségi csapatokhoz. Amikor a szövetségi csapatok visszafoglalták a Közép-Nyugati Régiót az akkori államfő, Yabubu Gowon tábornok Isamat Lagosba rendelte és a Kirikiri börtönbe csukatta. Raboskodása azonban nem tartott sokáig. Amikor a Harmadik Tengerész Különítmény létrejött szabadon engedték, és a különítmény vezérkari főnökévé nevezték ki. A háború végéig részt vett az eseményekben. A Nigériai Hadseregből 1977-ben lépett ki. Ma az Egyesült Államokban él, ahol kommunikációs tanácsadó.

A könyv három részre tagolódik. Az első a szerző korai életének története egészen a katonasággal való találkozásáig. Már családjában megfigyelhető különböző kultúrák, népek találkozása, összefonódása. Többnejű édesapja

A második rész Port Harcourt és a többi város, köztük Oron, Eket, Obubra, Ugeb felszabadításának részletes stratégiai tervét, a megpróbáltatásokat részletezi. Mesél az embert próbáló klímáról, a kegyetlen terepviszonyokról, az egészségük és életük kockáztatásával, a történelmi 480 km-es útszakaszon Calabartól Post Harcourttig megtett 30 napos menetelésről. Elemzi Adekunle tábornok leléptetése és Olusegun Obasanjo tábornok által történő felváltása mögötti politikai hátteret. Obasanjossal a politikai intrika betört a hadszíntérre is. Obasanjo nem szívesen hallgatta meg mások tanácsát, számos hibás parancsot adott ki, ami aztán katonák ezreinek a halálát eredményezte az Owerri frontszakaszon. Végül leírja azt a drámai pillanatot, amikor a biafrai erők által még tartott utolsó pont, a főhadiszállásnak, repülőtérnek és rádióknak helyt adó Uli-Ihiala elfoglalása után az értelmetlen háborúba egyaránt belefáradt, kimerült két oldal, egyfelől Alani Akinrinade tábornok, biafrai oldalról pedig Joe Achuzia ezredes vezetésével letette a fegyvert. A háború után a hadsereg hozzájárult az újjászervezéshez, mindenütt beépülve a polgári irányításba, ami aztán azt eredményezte, hogy a fegyveres erők berkein belül eluralkodott az egymás elleni áskálódás, és a polgári posztokon megjelentek a megfelelő kvalifikációval nem rendelkező, így hozzá nem értő tisztek. Az intrika elérte Alabi Isamat is, aki végül 1977-ben beadta lemondását. A nigériai hadsereg megosztottá vált. Egyfelől ott álltak azok, akik hittek a professzionalizmusban, a másik oldalon pedig a puccsfesztiválok hívei, akiknek elsődleges célja a vagyonyújítás lett.

A harmadik részben Alabi Isama dandártábornok Obasanjo tábornok 1980-ban *My Command* címmel írt könyvét tekinti át. A dokumentumokkal, feljegyzésekkel és képekkel alátámasztott elemzés szerint a *My Command* nem más, mint pusztá önbecsülés szülte, kitalált történetek összessége.

Forrás: www.cassavarepublic.biz

Összefoglalva a könyv leglényegesebb üzenetét: a szerző térképekkel és statisztikákkal demonstrálva rávilágít arra az eleve benne rejlő összeférhetetlenségre, amit a britek által kreált Nigéria hordoz. Az északi tartományi kormány jóval nagyobb területtel és népességgel rendelkezik, mint a keleti, közép-nyugati és nyugat-nigériai kormányok együttvéve.

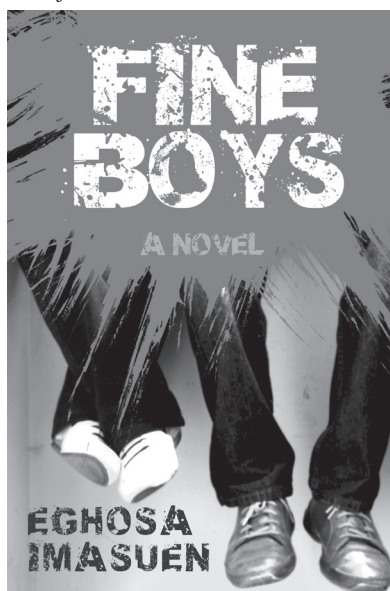
Max Siollun: Soldiers of Fortune – Nigerian Politics from Buhari to Babangida
Cassava Republic, 336 old. 2013.

A független Nigéria történelmét valamint a nigériai hadseregnek a politikában betöltött szerepét egyik legjobban ismerő, objektivitásáról híres történettudós, Max Siollun² szenvedélyes hangvétellel megírt könyve az 1984. január 1. és 1993. augusztus 27. közötti időszak politikatörténete, a Buhari és Babangida neve által

jelzett időszak azóta is vitatott legfőbb eseményeinek lépésről lépésre rekonstruált elbeszélése. A könyv egy tervezett trilógia második darabja. Az első, *Oil, Policy and Violence: Nigeria's Military Coup Culture (1966-1976)* címmel az Algora Publishing gondozásában 2009-ben jelent meg. Kritikusai szerint lélegzetelállítóan csodálatos könyv. Jelen második könyvében a történész belső emberekkel – mint például a testőrség egyik tagjával és a Nigériai Légitársaság személyzetével, Umaru Dikko megkísérelt elrablásának szemtanúival - készített interjúk eddig ismeretlen részleteit teszi közzé. A Siollun prezentálta perspektíva új megvilágításba helyezi az adott időszak ellentmondásai mögött rejlő valós történéseket. Részletesen elemzi a június 12-i választásokat, a választási eredmények megsemmisítését, Mamman Vatsa gyanús kivégzését, Umaru Dikko meghíúsított elrablását és a nigériai újságíró, Dele Giwa 1986. október 19-i meggyilkolásának nem valami meggyőző esetét.

Eghosa Imasuen: *Fine Boys*

Farafina and Worldreader, 274 old. 2012.

Forrás: farafinabooks.files.wordpress.com

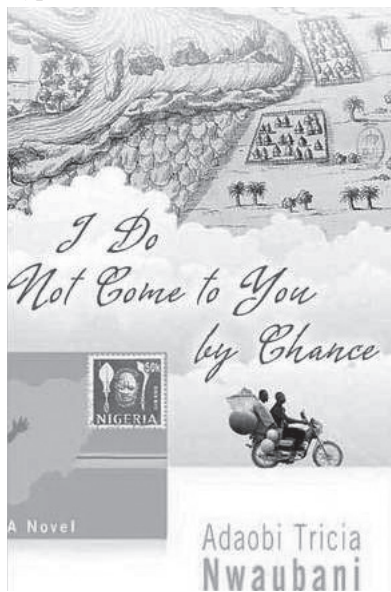
Eghosa Imasuen³ második regénye a biafrai háború után felnövekvő generáció krónikája. Ewaen, egy középosztálybeli családban született fiatalember első személyben, szellemes, nigériai angol nyelven elmesélt története egy egyetemi kampusz világa mellett betekintést nyújt az 1990-es évek Nigériájának valós mindennapjaiba. Ez teszi a könyvet még érdekesebbé: Nigéria társadalmi-gazdasági és politikai rajza. Nehéz időszak volt ez az ország történetében. Politikai instabilitás, szerkezeti átalakítás, instabil kormányzás ideje, oktatói sztrájkok, több hónapi egyetembezárások, diáktiltakozások – hogy csupán néhányat említsünk az adott időszakot felforrósító eseményekből. Aztán jött az 1993. júniusi választás, a reményvesztés, majd az Abacha-évek terrorja.

A Benini Egyetem fiatal orvostanhallgatója, Ewan számára a felnőtté válás ideje ez. Barátok, bulik, cigi, alkohol, lányok, szerelem,

és időnként tanulás. A fiúk már csak ilyenek mindenhol. Közben megtanulja kezelni az oktatói sztrájkokat, az egyetembezárásokat, az omladozó infrastruktúrát. Hanem mind emellett a 90-es években a nigériai kampuszokat a szó szoros értelmében vett halálosan titkos testvériségi szervezetek állandóan fenyegető jelenléte tette igen veszélyes helyé. Ezek a csoportok szinte uralták a kampuszokat, a köztük fellángoló konfliktusok mindennaposak voltak, és orvul, erőszakkal próbáltak „rekrutálni” maguk közé újabb és újabb „szép fiúkat”. Ami nem megnyugtató, hogy ilyenek még ma is vannak

Adaobi Tricia Nwaubani: *I Do Not Come To You By Chance*

Hyperion, 402 old. 2009, Phoenix, 2010.

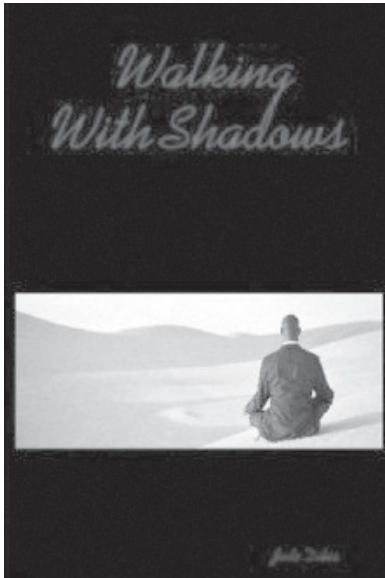
Forrás: goodreads.com

sem tudja anyagilag támogatni, és a szerelmes fiatalember a menyasszonypénzt sem tudja előteremteni. Mind ez ideig azt hitte, hogy a tanulás a siker kulcsa, de Nigériában a pénz beszél. Segítőre van tehát szüksége. Ezért Boniface bácsikájához fordul, akiről az a szóbeszéd járja, hogy egy sikeres vállalkozást vezet. A nagybácsi segítene is. Vele Kingsley és családja olyan biztonságban érezhetnék magukat, mint teknős a házában. Boniface bácsi vállalkozása viszont nem más, mint egy e-mail scam rendszer. Most tehát a jövő csak Kingsleyn áll, hogy mint elsőszülött fiú teljesítse kötelességét. De össze tudja-e egyeztetni pénzhéségét tudás-szomjával? Megteheti-e, hogy belép bácsikájának üzletébe anélkül, hogy el ne nyelne a virtuális milió? Miért teszi ezt meg ma oly sok nigériai? Erre keresi a választ az író.

Magyarországon is ismertek a Nigériában csak 419-es csalásoknak nevezett internetes bűncselekmények. Aki nem tudná, ezek elektronikus levelek, melyek jutalék fejében különféle kitalált történetekkel kérnek anyagi segítséget, mesés gazdagsággal vagy egy életre szóló szerelemmel kecsegtetnek, de csak kiürített pénztárcákat és kifosztott bankszámlákat hagynak maguk után. Az átveréses csalások központjának számító Nigériában feltételezések szerint a harmadik-ötödik legnagyobb forgalmú „gazdasági ágazat” az e-mailes internetes szélhámosság.

A szerző⁴ első regénye egy fiatalembről, Kingsley Iberől szól, aki a család büszkesége. Egyetemet végzett, s mint elsőszülött fiú kötelezettségei vannak. De nehéz idők járnak Nigériában. Az élet nem könnyű, és Kingsley nem talál munkát. Így nem tudja segíteni fiatalabb testvérei taníttatását, megöregedett szüleit

„Magyarországon is ismertek a Nigériában csak 419-es csalásoknak nevezett internetes bűncselekmények. Aki nem tudná, ezek elektronikus levelek, melyek jutalék fejében különféle kitalált történetekkel kérnek anyagi segítséget, mesés gazdagsággal vagy egy életre szóló szerelemmel kecsegtetnek, de csak kiürített pénztárcákat és kifosztott bankszámlákat hagynak maguk után. Az átveréses csalások központjának számító Nigériában feltételezések szerint a harmadik-ötödik legnagyobb forgalmú „gazdasági ágazat” az e-mailes internetes szélhámosság.”

Forrás: amazon.com

identitás nélkül szimpátiát ébreszteni hőse iránt. A könyv Nigériában ellentmondásos fogadtatásban részesült. Egy ártatlan, de elgondolkodtató történet ez!

Jude Dibia: *Walking With Shadows*

BlackSands Books, 222 old. 2005, Lulu.com 2006.

Afrikában jelenleg 38 országban számít bűncselekménynek a homoszexualitás. Nigériában és Ugandában a legrosszabb a helyzet, ahol szó szerint hajtóvadászatot indítottak a melegек ellen. Az üldözés miatt egyre többen kényszerülnek külföldre.

A lagosi születésű viszonylag fiatal író, Jude Dibia (1975-) az Ibadani Egyetem német szakán végzett. Első regénye merész témájával egyben az első olyan könyv Nigériában, melynek központi figurája egy homoszexuális férfi. Tehát a témaválasztás szokatlan. Kidolgozását hosszas, alapos kutatómunka előzte meg. A főhős alakja fikció és valóság együttese. Története számos igazságra és a homoszexuálisokat érő sérelemre rávilágít. Megfogalmazza mit jelent homoszexuálisnak lenni. Az író egyértelmű célja nemi

Forrás: www.ngpricehunter.com

osztályt mindenféle bajok fertőzik: megromlott házasságok, hűtlenség, anyagiasság. Merész könyv.

Sefi Atta: *A Bit of Difference*

Interlink Pub. Group, 224 old. 2012,

HarperCollins Publishers, 320 old. 2014.

A Wole Soyinka-díjas író, Sefi Atta⁵ legújabb regénye egy Londonban élő nigériai bevándorló, a 39 éves Deola Bello szemén át láttatja a mai Londont és a változó Lagost. Deola egy nemzetközi jótékonyági szervezetnél dolgozik Londonban, mint pénzügyi elemző. Jól átlátja a szervezet működését, és igen csipős kritikát alkot a jótékonyági szektorról és azokról, akik ebből élnek. Barátai, a bankár Subu és az író Bandele is nigériai bevándorlók. A róluk alkotott kép a migráns elit szimpatikus kritikája. Amikor Deola munkája révén haza utazik Nigériába, otthon is változásokat tapasztal úgy a családban, mint a város képében. Ikoyi házában, ahol egykor a gyarmati fehér elit lakott, ma már a nigériai burzsoázia él. És ezt az uralkodó

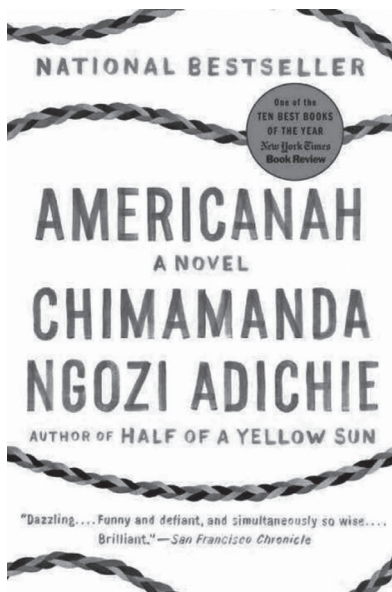
Chimamanda Ngozi Adichie: *Americanah*

Alfred A. Knopf, 477 old. 2013.

Mi a különbség az afro-amerikai és az Amerikában élő afrikai között? Ebből a különbségtételből fakad a származás szerinti megkülönböztetés mélyreható elemzése Chimamanda Ngozi Adichi⁶ legújabb regényében. *Americanah* ugyanis igen merészen azt vizsgálja, mit jelent feketének lenni Amerikában, Angliában, és mit Nigériában.

Szóval, az afro-amerikai olyan fekete személy, akinek ősei generációkkal ezelőtt valószínűleg rabszolgaként kerültek az Egyesült Államokba. De ma már örül annak, hogy olyan országban él, amely küldi, és nem kapja azt a bizonyos nemzetközi segílyt. Az Amerikában élő afrikai csak nemrég emigrált az Egyesült Államokba. Szülőhazájában észre sem vette, hogy fekete – ezzel csak akkor szembesült, amikor Amerikába megérkezett. A főiskolán az afro-amerikai a Fekete Diákegyesület (Black Student Union) tagja lesz, míg az afrikai az Afrikai Diákok Szövetségébe (African Students' Association) lép. Bár Adichie úgy véli, ez az apró különbségtétel sok amerikai agyához el sem jut.

A regény a szép nigériai lány, Ifemelu és Obinze története. A két fiatal még tinédzser korában szeret egymásba egy lagosi középiskolában. De a Nigériát akkor uraló katonai diktatúra elől, aki csak tud, külföldre menekül. Az okos és magabiztos Ifemelu az Egyesült Államokba megy tanulni, ahol számos szívszorító évet tölt nélkülözésben, mígnem lediplomázik. A megélt élmények egy internetes blog indítására ösztönzik, ahol „a korábban négernek nevezett amerikai feketéről tett megfigyeléseit jegyzi, mint nem amerikai fekete”, majd ösztöndíjat nyer a Princeton Egyetemre, amint maga Adichie is. A regény – az író nő saját bevallása szerint is – számos személyes élményből fogant. Adichie ma is hol az Egyesült Államokban, hol pedig szülőhazájában, Nigériában él.

Forrás: newschoolwriting.org

A hasonlóan eszes, de visszahúzódóbb Obinze követni szeretné szerelmét, de a szeptember 11. utáni Amerika a fiatal nigériait nem engedi be az országba. Obinze Anglia felé veszi az útját, ahol lejárt vízummal különféle illegális munkákat vállal, mígnem végül kitolcolják.

Ifemelu és Obinze az afrikai emigránsok egy új típusát képviseli. Tehetős családból származnak, nem az éhezés kergeti őket új hazájukba, ahol Obinzenek nem sikerül megragadnia, Ifemelu viszont boldogul. Részben, mert hitelességre törekszik, és nem hajlandó göndör fürtjeit kivásalni úgy, mint az afro-amerikaiak, akiktől megkülönbözteti nigériai akcentusa is.

Tizenöt évvel később Ifemelu hazatér Nigériába. A Lagosban élő Obinze időközben egy prosperáló ingatlanfejlesztő vállalkozást hozott létre. A két fiatal ismét találkozik és szerelmük, akárcsak hazájuk iránti szenvedélyük újra éled.

Americanah ugyanakkor nem csak egyszerű szerelmi történet. Amerika és London kritikája mellett keserű ítéletet mond Nigériáról is, arról az országról, amely túl büszke ahhoz, hogy elfogadja az „amerikásokat” (*Americanah*), ezeket a nagyágyúkat, akik csak azért jönnek haza külföldről, hogy honfitársaikat lenézzék, ugyanakkor ez az ország időnként akaratlanul is azonosul a külföldi értékekkel. *Americanah* Adichie legerőteljesebb és legmeghökkenőbb regénye. Lesújtóan csípős kritikával, ugyanakkor végtelen együttérzéssel megírt könyv.⁷ 🌸

Jegyzetek

- 1 Albert Chinualumogu Achebe (1930–2013) nigériai születésű igbo író, publicista, a rövid életű biafrai kormány egyik minisztere, egyetemi oktató. Diplomát az Ibadani Egyetemen szerzett, ahol angol irodalmat hallgatott. *Things Fall Apart* címmel megjelent (1958) első regényével új korszakot nyitott az afrikai és egyben a világirodalom történetében, utat mutatva a gyarmati sorból kiemelkedni vágyó országok irodalmának. További regényei: *No Longer at Ease* (1960), *Arrow of God* (1964), *A Man of the People* (1966) és *Anthills of the Savannah* (1987). Egy szerencsétlen autóbaleset következtében lebénult és kerekesszékhöz kötött író 1990-ben családjával az USA-ba emigrált, ahol haláláig, mint az Afrikai Tanulmányok professzora egyetemi oktatóként dolgozott. Lásd bővebben: Béres Mária: Chinua Achebe – A modern afrikai irodalom atyja. in: Afrika Tanulmányok, 2011. V. évf. 1. sz. 88-97. old.
- 2 Max Siollun történettudós, jogász 1946-ban született Nigériában. Felsőfokú tanulmányait Angliában folytatta a Londoni Egyetemen.
- 3 Eghosa Imasuen orvos, író és publicista 1976-ban született a nigériai Warriiban. Diplomát a Benini Egyetemen szerzett, családjával ma is Benin Cityben él. Első regénye a 2008-ban megjelent *To Saint Patrick* a nigériai történelem alternatív regénye. A könyv egy olyan Nigériába viszi az olvasót, ahol a dolgok működnek, folyamatosan van áram, nincs áramkimaradás, a vasút szállít és a rendőrök újljenyomatot vesznek.
- 4 Adaobi Tricia Nwaubani nigériai író, újságíró, humorista 1976-ban született Enuguban. Az Ibadani Egyetemen pszichológiát tanult.
- 5 Sefi Atta nigériai író, drámaíró, novellista 1964-ben született Lagosban a szövetségi kormány egyik vezető tisztviselője lányaként. Középiskolai tanulmányait Lagosban, majd Angliában végezte, közgazdász diplomát a Birminghami Egyetemen szerzett. Az USA-ban, Los Angelesben kreatív írást tanult az Antioch Egyetemen. Nigériai férje orvos. Ma is felváltva hol Nigériában, hol Angliában vagy az Egyesült Államokban él és dolgozik. Regényei, *Everything Good Will Come* (2005), *Swallow* (2010) és *A Bit of Difference* (2013) mellett írt öt színpadi darabot, négy rádiójátékot és több novellát is. Irodalmi munkásságáért számos díjat kapott.
- 6 Chimamanda Ngozi Adichie, a nigériai igbo származású írónő 1977-ben született. Másfél évig tanult a Nigériai Egyetemen Nsukkában orvostudományt és gyógyszerészetet, míg nem tizenkilenc évesen az USA-ba költözött, ahol előbb a philadelphiai Drexel Egyetemen, majd a Kelet-Connecticuti Egyetemen kommunikációt és politológiát tanult. Később a Johns Hopkins Egyetemen kreatív írásból, a Yale Egyetemen pedig afrikai tanulmányokból szerzett diplomát. Tanított a Princetonon és a Harvard Egyetemen is, de Nigériában is tanít kreatív írást. Jelent meg verseskötete, drámája és több díjnyertes novellája is mielőtt első regénye, *Purple Hibiscus* elnyerte a Nemzetközösségi Írók Díját. A biafrai háború előtt és idején játszódó második regénye, *Half of a Yellow Sun* Orange-díjas lett. Harmadik kötete, *The Thing Around*

Your Neck, egy novellagyűjtemény 2010-ben szerepelt a The New Yorker „20 negyven év alatti író” kiadványában. Legújabb regénye a 2013-as *Americanah*.

- 7 Az Egyesült Államokba Afrikából érkező bevándorlók összetétele rendkívül változatos, számuk rohamosan nő. Ahogy azt a legutóbbi népszámlálási adatok is mutatják, a külföldön született afrikai populáció száma 2000 és 2010 között megkétszereződött (881 300-ról 1,6 millióra nőtt). Az afrikai emigránsok közel fele ma már amerikai állampolgársággal rendelkezik, és tizből hét csak angolul beszél, vagy „nagyon jól” beszéli a nyelvet. Az afrikai bevándorlók közel háromnegyede fekete, míg durván egyötöde fehér. A bevándorlók zöme Nigériából, Etiópiából, Egyiptomból, Ghánából és Kenyából érkezik. Kétötödének van felsőfokú (minimum főiskolai) végzettsége, és több mint egyharmaduk hivatásának megfelelő pályán helyezkedett el.

A 2011-es statisztikai adatok változó képet regisztráltak a brit fekete lakosságot illetően is. Az Afrikából érkezett brit populáció közel kétszerese a Karib-szigetéről (jórészt az 1950-60-as években) bevándorolt feketéknek, és a legnagyobb fekete közösséget alkotja a Brit Szigeteken. 2001 és 2011 között a magát fekete-karibbinak valló populáció száma stabilizálódott (1,1%) és csupán 29 204 fővel nőtt. Ugyanakkor az afrikai feketék száma megkétszereződött (0,8%-ról 1,7%-ra), 484 783-ról 989 628-ra nőtt. 2001-ben az Egyesült Királyság lakosságának 3%-át képező jamaikai születésűek a hatodik legnagyobb csoportját alkották a külföldön született lakosoknak. Tíz évvel később, bár a létszám növekedett (146 000-ről 160 000-re), a jamaikaiak aránya 2%-ra esett. Ezzel szemben 191 000-es létszámmal (most először) megjelennek a nigériai születésű lakosok is a külföldön született britek listáján. Tehát, az afrikai populáció az Egyesült Királyságban is megkétszereződött, egyrészt az Afrikából érkező menekült hullám, másrészt a megváltozott bevándorlási séma következtében. Persze, ebben az emelkedő számban benne foglaltatik az elmúlt tíz év alatt letelepedettek családjában született gyermekek száma is. Összességében Nagy-Britannia jelenleg kb. 56,1 milliónyi lakosának 3,4%-a fekete (fekete-afrikai, karibbi, amerikai fekete vagy európai fekete). A brit kisebbségeket tekintve a legnagyobb csoportot képező (86%) egyéb fehér mögött a feketék a harmadik legnagyobb kisebbségi csoportot alkotják (3,3%) az őket megelőző ázsiai/ázsiai brit népesség (7,5%) mögött.

Felhasznált irodalom

- Amazon Review: *I Do Not Come To You By Chance* by Adaobi Tricia Nwaubani. <http://www.amazon.com/Do-Not-Come-You-Chance>
- American Immigration Council, Immigration Policy Center: *African Immigrants in America: A Demographic Overview*. <http://immigrationpolicy.org/just-facts/african-immigrants-america-d...>
- Atta, Sefi. <http://en.wikipedia.org/wiki/Sefi>
- Ilenre, Alfred: *Read The Tragedy of Victory and think* – Code Wit World News, September 15, 2013. <http://www.codewit.com/literary-review/12346-read-the-tragedy-of-...>
- Imasuen, Eghosa: *My Life, My Writing*. <http://theemergereview.blogspot.com/.../eghosa-imasuen-my-l>
- Pears, Elizabeth: *2011 Census: British Africans Now Dominant Black Group* <http://www.voice-online.co.uk/article/2011-census-british-africans-...>
- Peed, Mike: *Realities of Race. 'Americanah' by Chimamanda Ngozi Adichie* – NYTimes.com <http://www.nytimes.com/2013/06/09/books/review/americanah-by-c...>
- Siollun, Max. <http://www.fortunesoldiers.com>

A szerzőről

okleveles angol-országi szakos tanár
(KLTE) és angol fordító (ELTE)

About the Author

MA in English and Russian studies
English teacher and translator
(KLTE, ELTE)

@
mariaberez50@gmail.com

English Abstract

What Troubles Modern Nigeria? – A Literary Overview From Achebe to Adichie

Chinua Achebe and Wole Soyinka are two names synonymous with Nigerian literature, yet the literary output of the country is far from limited to these two greats. A whole generation of young writers has appeared on the scene, some of whom are already reputed for creating classics. This review focuses on the latest bestsellers written by Nigerian-born authors that attracted the most attention from readers for the past few years – fiction and non-fiction that shows an often caricatured country in all its rich variety. Nigeria has a terrible image as a land of obscene corruption, email scammers

and religious bigotry and violence. But behind the stereotypes there lies a more complex truth. The British colonial edict that created Nigeria in 1914 amalgamated more than 250 ethnicities ignoring the complexities of the ethnic and cultural divisions of the country. Invariably following Nigeria's independence from British rule in 1960 the colonial legacy did not change, it was destructive and destabilising leading to a civil war. No one can understand Nigeria today without some knowledge of those events, and here are reviewed two accounts of the conflict: *There Was a Country – A Personal History of Biafra* by Chinua Achebe and *The Tragedy of Victory* by Brigadier General Alabi Godwin Isama. The fact-based political story of how things in Nigeria fell apart between January 1, 1984 and August 27, 1993 is told in *Soldiers of Fortune – Nigerian Politics from Buhari to Babangida* by Max Siollun, one of the most passionate but objective historians of post independence Nigeria. The chronicle of a new generation growing up after the Biafran war and Nigeria's everyday life in the 1980s and 90s is related in witty, Nigerian English by Eghosa Imasuen in his novel *Fine Boys. I Do Not Come To You By Chance* is about who is behind those Nigerian scam emails promising untold riches. The author, Adaobi Tricia Nwaubani, shows the industry's darker side exploring why people might decide to enter the criminal world. Jude Dibia's *Walking with Shadows* is a brave and sensitive novel about homosexuality in Nigeria. *A Bit of Difference* by Sefi Atta exposes the differences between foreign images of Africa and the realities of contemporary Nigeria. And finally, *Americanah*, a most powerful and astonishing novel by Chimamanda Ngozi Adichie, tells the story of a young man and woman who emigrate from military-ruled Nigeria to the West just to face difficult choices and challenges, all the while feeling the weight of something they never thought of back home: race, before years later they reunite in Nigeria and reignite their passion for each other and for their homeland. If you have never been into Nigerian books, I recommend that you start exploring them and you will learn much about Nigeria along the way.

EGYSZER VOLT, HOL NEM VOLT... „AFRIKA FELEMELKEDÉSÉNEK” TÖRTÉNETE

ÍRTA: IAN TAYLOR

FORDÍTOTTA: BÁNÁTI ÁRON

Alig múlik el úgy hét, hogy ne jelenne meg egy újságcikk, adnának ki egy hivatalos jelentést, vagy ne rendeznének olyan konferenciát, ahol a kontinenst és növekedési mutatóit az egekbe magasztalnák. Első ránézésre, a nyugati országok stagnáló vagy alig növekedő gazdaságaival összevetve Afrika növekedése valóban egészségesnek tűnik, azonban ha tovább lépünk a növekedési mutatókon, hamar rájövünk, hogy a különböző gazdasági folyamatok csak súlyosbították Afrika kiszolgáltatottságát a világgazdaságban.

„A gyarmati örökség eredményeként napjaink afrikai gazdasági külkereskedelmüket tekintve túlzott mértékben függnek a nyersanyagok exportálásától és a késztermékek importjától”.¹ Jóllehet, az előbbi megállapítás közel negyven évvel ezelőtt íródott, ennek ellenére a mai napig nem sikerült eltávolodni ettől a miliőtől, ami a legtöbb posztkoloniális afrikai állam számára a gazdaság átalakításának kudarcát jelenti.

Az elsődleges nyersanyagok 1995 és 2009 közötti teljes exporton belüli részeseződését vizsgálva kiderül, hogy arányuk meredeken emelkedett. A UNDP szerint ezen időszak alatt „Afrika – mint a nyersanyagok exportálásának leginkább kiszolgáltott régió – még inkább nyersanyagfüggő lett (az elsődleges nyersanyagok aránya az 1995-ös 72%-ról 2009-re 81%-ra nőtt)”.² Más szóval, a külföldi piacoktól való függés a GDP-hez viszonyított export arányában mérve megduplázódott, az 1995-ös 26%-ról 2007-re 51%-ra nőtt.³

Érdeemes megfigyelni az afrikai gazdaságok struktúrája és felszíne között rejlő különbségeket is. Míg a felszínt leginkább a GDP adatok, az ipar, az árak, adósság-szintek, kereskedelem stb. jellemzi, addig „a strukturális tulajdonságok kevésbé látványosak, ám annál meghatározóbbak; Afrika változó helyét mutatják a tényleges nemzetközi munkamegosztásban”.⁴ Mindezidáig semmilyen jel sem utal Afrika gazdasági szerkezetének fejlődésére, vagy akár csak arra, hogy a kontinens a strukturális átalakulás kezdeti szakaszába lépett volna.

Az Afrikából származó export a tradicionális és nem tradicionális kereskedelmi partnerek irányába is egyértelmű és folyamatos mintát mutat az áruszerkezet tekintetében; összhangban Afrika ricardói értelemben⁵ vett komparatív előnyével, melyet az ásványi anyagok kitermelése jellemez. Bármilyen terv, mely ezen az előnyön

alapszik végső soron szüklátóköri az áruk jövőbeni várható ára miatt. A Világbank előrejelzése szerint ugyanis a tölgyfa kivételével az összes termék ára zuhanni fog az elkövetkező tíz évben.⁶

Afrikában jelenleg kevés jele van a társadalmi átalakulásnak, az ipar leépülésének viszont annál több. Az Afrikában alkalmazott kormányzati és növekedési modellek jellemzően a piaci-alapú szereplők profitszerzését és tőke felhalmozását könnyítik meg, a termelékenységet fokozó körülményeket viszont általában figyelmen kívül hagyják. A jelenlegi növekedési modellek leegyszerűsítően, pusztán az államok GDP-jének növelésén alapulnak.⁷ Annak azonban, hogy ezeket a növekedési ütemeket hosszú távon milyen módon érik el, kevés vagy semekkora figyelmet sem szentelnek. Az ásványi anyagok bányászata természetéből fakadóan nem megújuló, és a jelenlegi, kiszolgáltatott kapcsolatrendszer következtében az afrikai ásványvagyon exponenciális mértékben vonja ki a kontinensről egy sor – folyamatosan bővülő – gazdasági szereplő. Miközben mindezt Afrika nyereségeként könyvelik el, addig valójában „a kontinens bruttó nemzeti össztermékének 6%-át veszíti el minden évben a nagybetűs nyersanyag-átoknak köszönhetően”.⁸ „A GDP az ilyen exportokkal kizárólag pozitív

■ **„Afrikában jelenleg kevés jele van a társadalmi átalakulásnak, az ipar leépülésének viszont annál több.”**

< *A The Economist borítója, 2011 decemberében...*

és a Time borítója, 2012
novemberében. >

folyamatként számol (bevételként), az ország természeti kincseire vonatkozó kiadás nélkül⁹, annak ellenére, hogy „a természeti tőkében” valós mértékű csökkenés következik be, mivel az ásványi anyagok és a kőolaj nem-megújuló erőforrások is örökre elvesznek.”¹⁰ 2006-ban maga a Világbank ajánlotta, hogy a kitermelt nem-megújuló erőforrások értékét vonják le a bevételekből, hiszen így kaphatjuk meg a kereskedelemből származó haszon valódi értékét. Ha így teszünk, akkor bármiféle elmélet, mely Afrika felemelkedését propagálja, azonnal összeomlik.

A jelenlegi növekedési modell támogatása nem csak abban bizonyult sikertelennek, hogy fenntartható módon segítse elő a fejlődést, de az egyenlőség, a környezet és Afrika globális politikában és gazdaságban elfoglalt függő helyzetén is rontott. Még az Africa Progress Panel (APP) – mely változatlanul idealista, ha Afrika értékeléséről van szó – is beismeri, hogy:

Egy évtizednyi folyamatos növekedés után az afrikaiak közel fele még mindig kevesebb, mint 1,25 dollárból él naponta. A vagyoni különbségek növekvő mértékben válnak láthatóvá. A „lecsöpögő” növekedés elméletének jelenlegi rendszere túl sok embert hagy nyomorban, túl sok gyereket éhezésben és túl sok fiatal munkát nélkül. A kormányzatok növekvő bevételeik ellenére képtelenek a leginkább marginalizálódott polgáraik számára lehetőséget biz-

tosítani a felzárkózásra. Az egészséghez, oktatáshoz, ivóvízhez és higiéniahoz egyenlőtlen a hozzáférés. A kisbirtokos mezőgazdaság nem járul hozzá a növekedési hullámhoz, ezáltal pedig a vidéki lakosság a nyomor és kiszolgáltatottság csapdájában ragad”.¹¹

Mindez kéz a kézben járt azzal, hogy a kontinens gazdaságaiban elmaradt a komolyabb szerkezetváltás – az összefüggés pedig valóban kézenfekvő. Röviden, az agyonmagasztalt új keletű gazdasági növekedés Afrikában – melyen az „Afrika felemelkedése” narratíva is alapul – a nyersanyagokkal való kereskedelemnek és nem a valódi termelésnek köszönhető. A jelenlegi kereskedelemről származó gazdasági előny az Afrikán kívüli felhalmozódási központoknak köszönhető. Ennek következtében Afrika szerepe az olcsó nyersanyagok forrásaként testesül meg, ahonnan a nyersanyagokat külső gazdaságokba exportálják. Ezekben az országokban az Afrikából származó nyersanyagok már a helyi gazdaságot gyarapítják azáltal, hogy magasabb hozzáadott értékkel rendelkező javakat állítanak elő belőlük. Ebben a kontextusban „Afrika felemelkedésének” története tényleg csupán egy történet marad. ☼

▲ Varroda Mvuti faluban, Tanzánia, 2011 - Kalmár Lajos

Jegyzetek

- 1 Harris, D. (1975): The Political Economy of Africa: Underdevelopment or Revolution. In: Harris, D. (ed.): *The Political Economy of Africa*. New York: Schenkman. p. 12.
- 2 UNDP (2011): *Towards Human Resilience: Sustaining MDG Progress in an Age of Economic Uncertainty*. New York: UNDP, p. 60.
- 3 Demebele, D. (2012): Africa's Developmental Impasse: Some Perspectives and Recommendations. *Africa Development*, Vol. 37, No. 4, p. 183.
- 4 Shaw, T. (1985): *Towards a Political Economy for Africa: The Dialectics of Dependence*. London: Macmillan, p. 63.
- 5 A ricardói modellben az országok olyan termékeket exportálnak, amelyeket viszonylag hatékonyabban tudnak előállítani és azokat a termékeket importálják, amelyeket viszonylag kisebb hatékonysággal képesek gyártani.
- 6 World Bank (2013): *Commodity Markets Outlook*. Washington DC: World Bank.
- 7 Hamilton, C. (2003): *Growth Fetish*. London: Allen and Unwin.
- 8 Bond, P. (2014): "Africa Rising"? Afro-Optimism and Uncivil Society in an Era of Economic Volatility. In: Obadare, E. (ed.): *The Handbook of Civil Society in Africa*. Heidelberg: Springer, p. 237.
- 9 Bond, P. (2011): Africa's "Recovery": Economic Growth, Governance and Social Protest. *Africa Insight*, Vol. 41, No. 3, p. 39.
- 10 Bond, 2014, p. 237.
- 11 Africa Progress Panel (2012): *Africa Progress Report 2012: Jobs, Justice and Equity: Seizing Opportunities in Times of Global Change*. Geneva: Africa Progress Panel Foundation, p. 8.

English Abstract

Once Upon a Time... The Story of "Africa Rising"

Not only has the current model of growth promotion so far been unsuccessful in generating sustainable developmental outcomes, it has made things worse regarding issues such as equality, the environment and Africa's dependent status within the global political economy. The much-vaunted recent economic growth in Africa, which is what the "Africa Rising" narrative is fundamentally predicated upon, is based on trade in resources, not production. The economic advantages of current trade accrue to the accumulation centres outside of Africa. The result is that the role of Africa is being reified as a source of cheap raw materials, exported to feed external economies and/or processed up the value chain into finished products. In this context, the story of "Africa Rising" is just that, a story

A szerzőről

Egyetemi tanár,
University of St. Andrews
Nemzetközi Kapcsolatok Intézete
Skócia, Egyesült Királyság

About the Author

Professor, University of St. Andrews
School of International Relations
Scotland, UK

ict@st-andrews.ac.uk

AFRIKA FELEMELKEDŐBEN? BRICS – AVAGY A FÜGGŐSÉG DIVERZIFIKÁLÁSA

TARRÓSY ISTVÁN

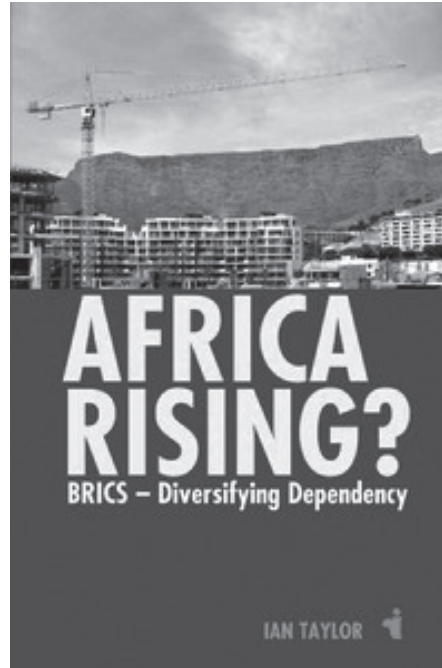
Kétség sem férhet hozzá, hogy egy újfajta lendület érzékelik a nemzetközi rendszer „szemiperifériáiról” feltörekvő országaiból. Amikor az afrikai kontinens sorsát és 21. századi fejlődését vizsgáljuk, nagyra értékelhetjük az olyan kritikus és megalapozott elemzéseket, amilyen Ian Tayloré is, hisz ezek segítségével jobban megérthetjük a manapság egyre több helyről hallható „Afrika felemelkedése” mantrát. A tudományos közösségekben nem csupán a Globális Dél szereplőinek – mint például Kína, India, Brazília vagy Törökország és Dél-Korea – ismételt megjelenéséről folyik vita, hanem egyúttal az 1970-es évek politikai gazdaságtanának visszatéréséről is. Az „Afrika felemelkedőben? BRICS – avagy a függőség diverzifikálása” című kötet egy szilárd alapokon nyugvó tudományos mű, mely elsősorban nem a függőség új formáira próbálja felhívni a figyelmet, hanem sokkal inkább azokra az újfajta entitásokra, melyek külső erőkként hoznak létre még inkább függő kapcsolatokat az afrikai országok számára. Taylor a kereskedelmen – gondolatmenetének fő motívumán – keresztül mutat rá, hogy a feltörekvő országok afrikai kapcsolatai „semiben sem különböznek a gyarmati rendszert követően a centrum kapitalista államai által kialakított kapcsolatoktól” (p. 147). Taylor hangsúlyozza, hogy az afrikai országok képesek lennének diverzifikálni kapcsolataikat a nyersanyagaikra és piacaikra „éhes” államokkal, amennyibe kormányzataik képesek lennének a saját erőforrásaik felett megszerezni az irányítást. A szerző hivatkozik Amilcar Cabralra is (1979: 143)¹, kiemelve, hogy „Afrika valódi felemelkedésének kiindulópontja” a nemzeti felszabadulás akkor, és csak akkor valósul meg, ha a nemzeti termelőeszközök megszabadulnak mindennemű külföldi dominanciától (p. 160).

Az első fejezet a felemelkedő Afrika és az elmúlt két évtizedben jelentős számára nőtt partnereinek történetét mutatja be. A könyv fókuszában a BRICS-országok állnak, de a szerző az egykori keleti blokk országait – mint például Lengyelországot – is megemlíti, mivel ezek a ma már EU és NATO tagországok is ismét igyekeznek felvenni a kapcsolatot Afrikával. De olvashatunk az olyan „vagyonkezelő” tanácsadó

Ian Taylor (2014):

Africa Rising? BRICS – Diversifying Dependency

Suffolk: James Currey

cégekről is (mint az Ernst & Young), akiknek „csalogató dobpergése vonzza az olyan befektetőket” akiknek egy „jó sztori mindennél fontosabb” (pp. 21-22). Ugyanakkor az egyik legfontosabb kérdés, ami önkéntelenül is felmerül bennünk, hogy vajon a politikai fejlődésből, a kormányzásban bekövetkezett pozitív változásokból és a nagyarányú gazdasági növekedésből helyi szinten is profitáltak-e az afrikai társadalmak? Továbbá, mennyiben jelentenek valódi alternatívát Afrika számára az USA által dominált neoliberális washingtoni konszenzussal – vagy akár egymással szemben is – a BRICS-országok?

A második, harmadik, negyedik és ötödik fejezet a BRIC-országokkal foglalkozik – szándékosan kihagyva a Dél-afrikai Köztársaságot, jöllehet ez utóbbi mindent megtesz, hogy önmagát Afrika kapujaként aposztrofálja (pp. 18-19). Először Brazília pragmatikus külpolitikáját ismerhetjük meg, mely számos lehetőséget kínál Afrikának, hogy közben még inkább globális szereplővé válhasson (p. 38). A korábbi brazil elnök, Lula lelkesen hivatkozott Brazília afrikai identitására, mely a közös történelmi múlt, a transzatlanti rabszolga-kereskedelem örökségén alapszik.

Bár Oroszország az egyetlen olyan ország a BRIC-államok között, mely eddig még nem rendezett magas szintű csúcstalálkozót, a kétezres évek végétől az orosz cégek is elszánt befektetőkként jelentek meg Afrikában (p. 76). A verseny azonban rendkívül szoros, és Oroszország lemaradni látszik a befektetésekben. Az indo-afrikai kapcsolatok például ennél jóval többet tudnak felmutatni: egy régóta meghonosodott indiai diaszpórát (p. 82) és a Nehru által csak „testvér-kontinensnek”

hívott percepciót. Jóllehet, Indiát (el nem kötelezett országgént) egy sor extra dimenzió köti Afrikához, és az indo-afrikai együttműködésbe az afrikai humán erőforrás és kapacitások támogatása is beletartozik, „India afrikai segélyezése nem filantróp megnyilvánulás és csakúgy, mint minden más ország, Új Delhi is arra használja fel fejlesztéspolitikai segítségnyújtását, hogy ezzel érje el sajátos politikai célkitűzéseit” (p. 98).

Nem meglepő módon, figyelembe véve Taylor korábbi sino-afrikai témájú munkáit, a „Kína Afrikában” rész az egyik legerősebb fejezet a könyvben. A szerzőnek igaza van, amikor azt állítja, hogy „a hidegháború óta Afrika nemzetközi kapcsolatainak legszignifikánsabb fejleménye Kína politikai és gazdasági befolyásának hatalmas mértékű növekedése” (p. 102). Újfajta stílusa és diplomáciai viselkedése valóban alapvető fontosságúak sikeres térhódításában. Bár mindennek nyersanyagorientált diplomáciája a mozgatórugója, Pekingnek „Afrika új-messiasává” válva egyre nehezebb ezzel a teherrel megbirkóznia (p. 112). Kína pragmatizmusa ugyanakkor a többi BRICS-ország számára is vonzó, és innovatív csúcstalálkozókat azok is másolni kezdték.

Az utolsó két fejezetben Taylor Afrika potenciális erőforrás-átkával foglalkozik, „Afrika nyersanyagoktól való folytonos függésével és ennek következményeivel, különösen, ami az energia és ásványi anyag szektort illeti” (p. 126), mely rendkívül aggasztó részlete a feltörekvő hatalmak dinamikájának. Nem csupán a GDP növekedését, de például a korrigált nettó megtakarításokat is komolyan meg kellene vizsgálni (3. táblázat, pp. 134-135) – állítja Taylor – és valóban számos olyan indikátor hozzáadhatnánk a listához, mint amilyen a HDI, CPI, vagy a Gini index, hogy csak a legfontosabbakat említsük.

Összegezve, az „Afrika felemelkedőben?” egy friss és hiteles könyv Afrika nemzetközi kapcsolatairól a Globális Dél vezető országaival. Alapvető olvasmány a nemzetközi kérdésekre fogékony olvasók számára és kötelező mindazok számára, akik meg szeretnék érteni Afrika lehetséges jövőjét. ☀

Jegyzet

- 1 Cabral, A. (1979): *Unity and Struggle: Speeches and Writings of Amilcar Cabral*. New York: Monthly Review Press.

Nyomdai partnerünk:

7622 Pécs, Légszeszgyár u. 28. tel./fax: 72/532-414

GERILLAHÁBORÚ NYUGAT-SZAHARÁBAN

POLISARIO VS. MAROKKÓ ÉS MAURITÁNIA

BESENYŐ JÁNOS

Tanulmányomban a nyugat-szaharai őslakosokat képviselő Polisario Front és a Marokkói Királyság, valamint Mauritánia között vívott gerillaháborút mutatom be, amely a mai napig tanulsággal szolgálhat a sivatagi COIN műveletek során. Nem csak egy sikeres gerillaháború megvívásához szükséges tevékenységeket ismertetem, hanem az ellenük való hatékonyabb védekezési módszereket is. Ugyanis ez az első olyan művelet, ahol a gerillák ellen szokatlan módon fellépő a marokkói kormányzat, egy erődítményrendszer felépítésével, valamint a Nyugat-Szaharában állomásozó egységek, harceljárásmódok radikális átalakításával hosszú távon ható sikereket ért el.

A kezdetek, a saharávi nacionalizmus

A spanyolok által az 1800-as évek végén elfoglalt nyugat-szaharai területek sorsával kapcsolatosan már az 1970-es évek elejétől több elképzelés látott napvilágot.¹ Szerették volna a spanyolok megtartani „tengerentúli megyeként,”² igényt tartott rá a szomszédos Marokkó és Mauritánia is, míg az őslakosok a saját független államukat szerették volna kikiáltani. A több mint száz törzsből álló saharáviakat a spanyolok által létrehozott – és őket maximálisan kiszolgáló – PUNS és az őslakosok által létrehozott Polisario Front képviselte, amelyek végül egyesültek az országot a spanyolok kivonulása után elfoglaló Marokkó és Mauritánia ellen. Az 1973-ban alapított Polisario először a spanyolok ellen lépett fel fegyveresen. Első akciójukat 1973. május 20-án hajtották végre az El-Khangában lévő spanyol katonai ellenőrző pont ellen. Hamarosan több más támadást is végrehajtottak olyan kisebb katonai állomáshelyek ellen, mint Mahbas, Echderia, Bir Lehmar, Tifariti, Hauza, Amgala vagy Guelta Zemmour, illetve többször megtámadták a Bou Craa-i foszfátbányákat, és az ezeket a kikötővel összekötő foszfát szállító berendezéseket megrongálták. A spanyolok erre válaszul mozgósították egységeiket, hogy leszámoljanak velük. 1974 márciusában megindították a „Barrido” műveletet (Operacion Barrido), amely során harci helikoptereket is bevetettek a Polisario fegyveresei ellen. Ekkor még a környező államok – Marokkó, Mauritánia és Algéria – hivatalosan a terület önrendelkezését támogatták. Később azonban Marokkó és Mauritánia is magáénak követelte a területet, amit Algéria akkori elnöke, Boumediene ellenezett, ezért 1975 nyarától elkezdte támogatni a Polisariót, majd júniusban felszabadítási mozgalomnak ismerte el.

Küzdelem a Spanyol-Szaharáért

1974. december 13-án az ENSZ meghozta a 3292.(XXIX.) határozatát a népszavazás elhalasztásáról, egy vizsgálóbizottság kiküldéséről Nyugat-Szaharába és a Hágai Nemzetközi Bíróság véleményének kikéréséről. A küldöttség komoly szervezési és előkészítési folyamat után 1975. május 8. és június 9. között látogatott el Nyugat-Szaharába, Madridba és a környező államok fővárosaiba.³ A bizottság jelentése egyértelművé tette, hogy az őslakosok támogatják az egyre meghatározóbb szerepet betöltő Polisariot és független államot akarnak.⁴ A spanyolok tartva attól, hogy megmaradt befolyásukat is elveszíthetik a területen, titkos tárgyalásokat kezdtek Algírban a Polisario vezetőivel a hatalom békés átadásáról. A tárgyalások ideje alatt a Polisario felfüggesztette a spanyolok elleni támadásokat.⁵ A tárgyalások során a saharaiak felajánlották, hogy a spanyolok további húsz éven keresztül térítésmentesen használhatják a foszfátbányákat, és megtarthatják a halászati jogok jelentős részét is. Válaszul a spanyolok a szervezetet félhivatalosan elismerték. Mivel tudták, hogy Marokkó ragaszkodik Nyugat-Szahara megszállásához, a Polisario megpróbálta a marokkói területi követelésektől tartó Mauritániát is a maga oldalára állítani.⁶ Felajánlották az akkori elnök, Mokhtar Ould Daddah számára a két terület egyesítésével, az ő vezetése alatt működő szövetségi állam létrehozását.⁷ A mauritániai elnök azonban biztos volt abban, hogy a marokkóiakat nem tudják megállítani, és majd a Hágai Nemzetközi Bíróság is az ő területi igényeiket fogja támogatni, ezért inkább a marokkóiakkal való együttműködést választotta. A spanyolok nem voltak képesek megőrizni a befolyásukat Nyugat-Szaharában, ráadásul Arias Navarro minisz-

▲ 1. kép: Marokkói partizánvadász egység katonái

terelnök és támogatói tartottak attól, hogy a Polisario mint radikális nacionalista szervezet, a függetlenség elnyerése után bázist biztosítana a spanyolellenes Kanári-szigetek Függetlenségi Mozgalomnak (Canary Islands Independence Movement – CIIM), amely akkor Algírban működött.⁸ Így végül feladták a területet és 1975. november 14-én megkötötték a Madridi Szerződést Marokkóval és Mauritániával, amelyek a szerződés alapján Nyugat-Szaharát felosztották egymás közt.⁹

November 15-én El-Vali, a Polisario vezetője bejelentette, hogy a Madridi Egyezményt semmisnek tekintik, ettől függetlenül a marokkói uralkodó, II. Haszszán november 25-én bejelentette, hogy a nyugat-szaharai dossziét becsukta, és kinevezte Ahmed Bensoudát a terület kormányzójának. A Polisarioval kapcsolatosan a király kijelentette, hogy vezetőik képtelenek a közel 60 ezer szaharávit összefogni, legfeljebb néhány zsoldossal képesek akciókat szervezni, akik azonban alkalmatlanok a sivatagi harcra. Ezt a kijelentését annak tudatában tette, hogy jelentették neki, a korábban a spanyolok által alkalmazott kb. 2500 fő helyi katona és rendőr szinte egységesen, fegyvereivel együtt áttált a Polisariohoz.¹⁰ Az őslakosok katonai képességével kapcsolatosan többen is megfogalmazták a kétségeiket, pl. az amerikai nagykövet a jelentésében a következőket írta: „*a Polisario csak kevés gerillával rendelkezik, akik nem képesek tartósan ellenállni a sokkal jobb marokkói csapatoknak, és a légi felderítés könnyen képes lokalizálni a pozíciójukat*”. Az International Institute for Strategic Studies állásfoglalása hasonló volt: „Egy

▲ 2. kép: A Berm megerősített állásaiban őrködő marokkói katonák

gerillaháború a Spanyol-Szahara nyílt sivatagában szinte lehetetlen, mivel a védekező fél (marokkóiak) szinte teljesen képes kontrollálni a támadók mozgását.”¹¹ A helyiek képességét bírálók azt azonban nem vették figyelembe, hogy a saharáviak évszázadok óta a területen éltek, akklimatizálódtak ahhoz, ismerték az összes karavánutat, járható ösvényeket és a víznyerő helyeket, így a sivatag által nyújtott lehetőségeket mesterien kihasználták a marokkói csapatok ellen. Az elemzők szerint a marokkói hadsereg felkészültsége sokkal jobb volt, mint a saharáviaké, mivel nem csak a franciák ellen folytattak éveken keresztül tartó felszabadító harcokat, de az ENSZ erők keretében marokkói katonák szolgáltak Kongóban (1960–61), majd részt vettek az Algéria elleni rövid lefolyású határháborúban (1963), illetve harcoltak Szíria oldalán az 1973-as arab-izraeli háború idején. A marokkói hadsereg felszerelése ekkor a térségen belül az egyik legkorszerűbbnek számított, így érthető, hogy mindenki az ő győzelmüket várta. Azonban a marokkóiak nem vették figyelembe a korábbi spanyol gyarmatosítók tapasztalatait, akik az adott korhoz képest igen hatékony gerillaellenes műveleteket hajtottak végre ejtőernyős és más speciális egységek részvételével, éppen a marokkói Liberation Army egységei ellen az Ifni háború idején.¹²

Nyugat-Szahara megszállása

1975. november közepén megkezdődött a marokkói hadsereg bevonulása Nyugat-Szaharába, a spanyolok pedig bejelentették, hogy néhány hónapon belül megszüntetik a polgári közigazgatást a területen és elkezdték a csapataikat kivonni, akiknek a helyét a marokkói és a mauritániai csapatok foglalták el.¹³

A tengerparton előrenyomuló csapatok célja El-Aaiun és a Bou Craa-i foszfátbányák elfoglalása volt. Az első hivatalos hadijelentés szerint a királyi csapatok 100 kilométerre hatoltak be a nyugat-szaharai területekre, majd november 28-án elfoglalták a második legnagyobb települést, Smarát.¹⁴ Nem egészen egy hónapon belül egy 25000 fős kontingens, azaz a marokkói hadsereg harmada tartózkodott a saharai területeken. Ebből 15 000 fő a Saguia El-Hamrai helyőrségekben (Farsia, Jdiriya, Haousa, Smara), 5000 fő El-Aaiunban, míg további 5000 fő a néhai Spanyol-Szahara déli határainál állomásozott. A csapatok előrenyomulását a lakosság tömeges elvándorlása kísérte. A területen tartózkodott a rabati amerikai nagykövetség egyik munkatársa, aki így írt az eseményekről: „A városok polgári lakossága szinte teljesen eltűnt”, míg maga az amerikai nagykövet a marokkóiak által megszállt El-Aaiun és Smara városokat „virtuális katonai táboroknak” nevezte.¹⁵ December 11-én a marokkóiak elfoglalták El-Aaiunt, míg az időközben szintén támadásba lendült mauritániai csapatok La Guerrát, majd Tichlát szállták meg. A spanyol egységek december végéig fokozatosan kiűrtették a területet, majd 1976. január 12-én az utolsó katonájuk is elhagyta a néhai Spanyol-Szahara területét. Ezt követően 150 spanyol hivatalnok maradt még El-Aaiunban végrehajtani és felügyelni a terület közigazgatásának problémamentes átadását.¹⁶ A spanyol katonai szolgálatból elbocsátott helyi származású katonák, az addig sokuk számára ellenségnek számító Polisariohoz csatlakoztak, és a marokkóiak elleni harcra létrehozták a Saharai Felszabadítási Hadsereget

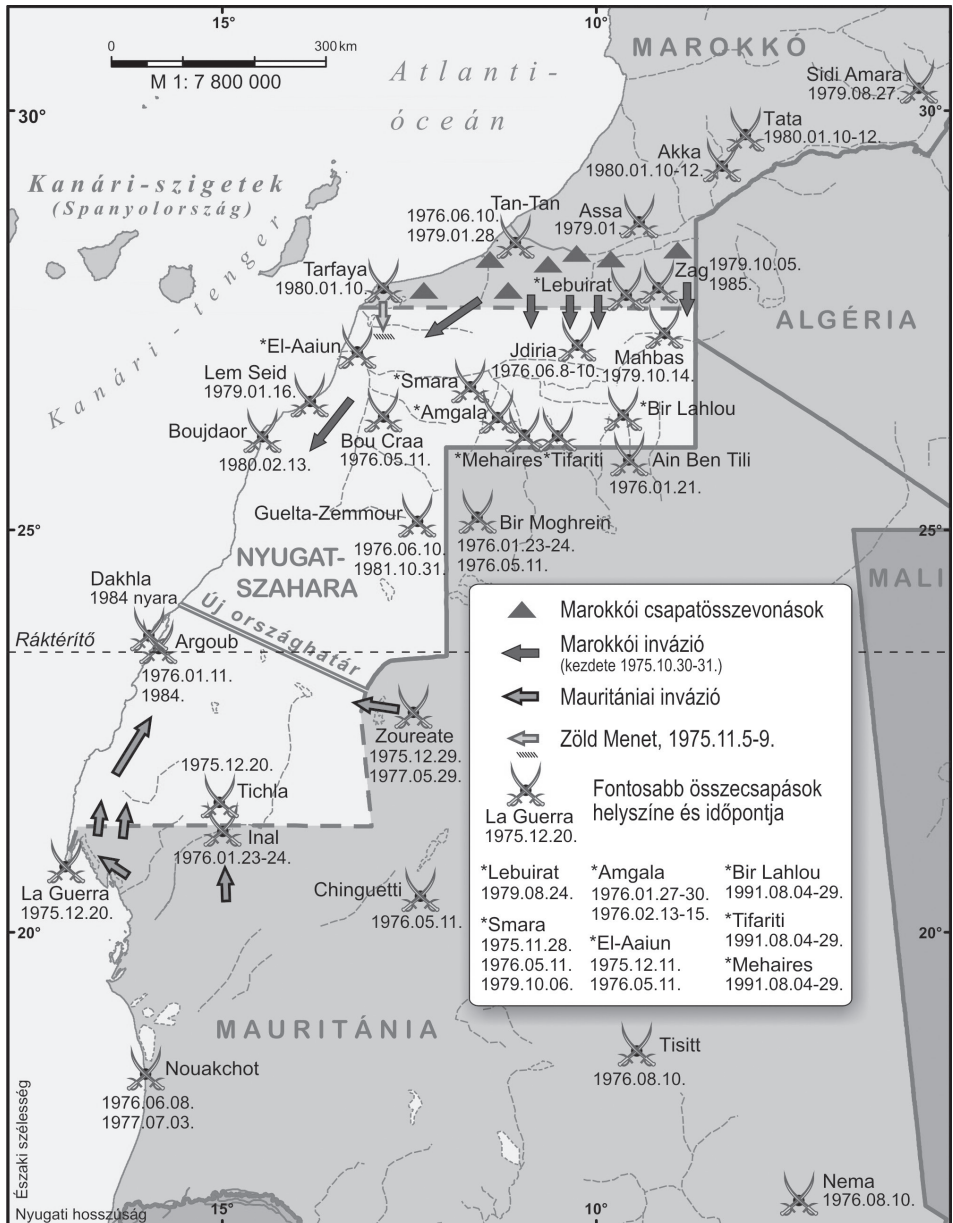

3. kép: Marokkói harckocsi oszlop menetben

(Ejercito de Liberacion Popular Saharaui – ELPS).¹⁷ A szaharáviak a fegyveres szervezetük kiépítésekor felhasználták az algériai és vietnámi modelleket is. A marokkói és mauritániai katonáknál morálisan sokkal elkötelezettebb felkelők vezetői közül pedig a később gerilla háború során nem várt taktikai készségről tettek bizonyosságot.¹⁸ A szaharáviak emellett több esetben is fegyvereket kaptak a kivonuló spanyol katonáktól, sőt, olyan is előfordult, hogy a spanyolok átadtak nekik néhány erődítményt is.¹⁹ A gyengén felfegyverzett nyugat-szaharaiak főként védekező harcokat folytattak és folyamatosan evakuálták a marokkói csapatok brutalitása következtében menekülésbe kezdett polgári lakosságot.

A szaharaiak azonban felvették a kesztyűt és ellentámadást indítottak. Egy kisebb egységük már december 29-én megtámadta a mauritániai Zuerat városát. A bányaközpontként funkcionáló város a sivatag közepén a fővárostól kb. 400 kilométernyire található. A támadás során kisebb károkat okoztak a bánya berendezéseiben, de a várost nem tudták elfoglalni. Ebben az időszakban a mauritániai hadsereg alig 3000 kiképzett katonával, 2000 csendőrrel és néhány előregeedett vadászgéppel rendelkezett, ezért könnyebb célpontot jelentett az őket folyamatosan gerilla harcmodorral zaklató szaharáviak számára.²⁰ Ugyancsak a mauritániai katonák védték a híres régi idegenlégiós erődöt, Ain Ben Tili-t is, amelyet körbevettek a szaharávi egységek. A szorult helyzetben lévő védők felmentésére Ould Daddah elnök a marokkói légierőtől kért harci gépeket. Azonban a légierő egységei sem tudták felmenteni

az erődöt, sőt, egy Northrop F-5 típusú gépüket a gerillák le is lőtték. Az erődöt végül január 21-én elfoglalták a Polisario csapatai. A következő napokban a gerillák megtámadták Bir Moghreïn és Inal városokat, és bár számottevő kárt okoztak, azokat a mauritániai hadsereg összehangolt ellentámadása miatt elfoglalni nem

1. térkép: A fontosabb összecsapások Nyugat-Szahara területén 1975-1991 között

tudták. A mauritániaiak francia segítséggel átszervezték a csapataikat, és december harmadik hetében a nyugat-szaharai határnál ellentámadásba mentek át. Rövid, de annál véresebb harc után elfoglalták La Guerra városát, és megkezdték a Polisario katonák és a velük szimpatizáló civil lakosság elűldözését a területről. A támadók a Villa Cisneroshoz közeli Argoub kisvárost csak kétheti ostrom után, január 11-én tudták elfoglalni. A várost védő közel kétszáz katona és polgári személy az utolsó töltényig harcolt, a mauritániaiak csak néhány súlyosan sebesült katonát tudtak foglyul ejteni, mivel az ellenállók többsége a harcok alatt életét veszítette. Ettől kezdve a szaharáviaknak már csak egy választása maradt, a menekülés.²¹ A menekülők először Nyugat-Szahara Mauritániával határos északi területeire tartottak (Amgala, Guelta-Zemmour, Oum Dreiga, Tifariti stb.), majd később az algériai hadsereg segítségével Algériába evakuálták őket.²² A menekültek szállítása mellett az algériaiak fegyverrel, élelmiszerekkel, ivóvízzel és gyógyszerekkel támogatták a szaharávi katonákat.²³ Már ebben az időben látszottak az első repedések a marokkói-mauritániai szövetség falán. A marokkóiak ugyanis attól való félelmükben, hogy a mauritániai csapatok nem tudják a kitűzött határidőre elfoglalni Villa Cisnerost, Dlimi ezredes vezetésével bevonultak oda. Annak ellenére, hogy a Madridi Egyezmény szerint a város mauritániai fennhatóság alá került, a marokkóiak helyőrséget telepítettek oda. Habár a városban a mauritániaiak közigazgatási központot hoztak létre, az igazi katonai erőt végig Marokkó képviselte.²⁴

1976. január 27-én a marokkói hadsereg egységei megtámadtak egy „humanitárius tevékenységet” végző algériai konvojt Amgalánál,²⁵ majd a több napig tartó harc

4. kép: Járőrök Dakhla környékén

után a súlyos vereséget szenvedett algériai csapatok visszavonultak.²⁶ A feldühödött algériai katonai vezetés azonnali visszacsapást követelt, és a háború kitörését éppen csak elkerülték. Ettől kezdve az algériai vezetés ugyan megsokszorozta a felkelőknek nyújtandó anyagi támogatását, de a további harcoktól következetesen távol tartotta a csapatait.²⁷ A visszavágás nem sokat késett, ugyanis február 13-15. között a második algálai csata során a Polisario egységei vereséget mértek a marokkói csapatokra.

Erőviszonyok tekintetében a marokkói és mauritániai szövetségesek jobban álltak, bár a francia fegyverekkel felszerelt és francia kiképzők által irányított mauritániai csapatok harcértéke alacsony szintű volt.²⁸ A gerillák oldalán a szövetségesekkel szemben alig néhány ezer, a líbiai és algériai hadseregtől származó kézfegyverekkel, aknavetőkkel és néhány páncélos és repülőelhárító rakétával felszerelt önkéntes állt.²⁹ A harcok során a marokkóiak nem csak gyalogsági egységeket vetettek be, hanem több alkalommal is bombázták a településeket, valamint a szaharáviak menekülttáborait.³⁰ Ennek következtében a megszállt területekről a polgári lakosság tömeges elvándorlása felgyorsult. Először csak 9000 menekült élt a sivatagban kialakított táborokban, majd 1975 végén már 70 000 főről van tudomásunk,³¹ de 1976. február végén már 100 000 fő tartózkodott az Algéria területén felállított menekülttáborokban, főleg nők, gyerekek és öregek.³² A férfiak azonban felvették a harcot és 1976. február 27-én kikiáltották a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaságot és háborút hirdettek Marokkó és Mauritánia ellen.³³ Ennek ellenére a marokkói hadsereg folytatta az előrenyomulást és egyre nagyobb területet terület szállt meg. A szövetségesek 1976. április 14-én hivatalosan is aláírták a terület felosztásáról szóló szerződést, amelyben Marokkó kapta meg a két legnagyobb várost, El-Aaiunt, Smarát és a foszfátbányákat, így az addig meglévő területeit megközelítőleg 35%-kal növelte meg.³⁴ Míg Mauritánia – bár megkapta Villa Cisnerost és egy igen jó halászati adottságokkal rendelkező hosszú partszakaszt – a neki juttatott területen sivatagi homokon kívül mást nem talált.³⁵

Gerillaháború a megszálló országok ellen

A Polisario a terület felosztása után újra elkezdte a harcokat. A május 20-i offenzívaként ismert támadássorozat május 11-én csúcsosodott ki, amikor összehangolt támadást indítottak El-Aaiun, Smara, Bou Craa, Bir Moghreïn és Chinguetti ellen, illetve megrongálták a foszfátszállító szalagrendszert.³⁶ A kisebb rajtaütések sikerrein felbuzdult gerillák 1976. június 8-án a reggeli órákban megtámadták Mauritánia fővárosát, Nouakchottot is.³⁷ A 600 főből álló katonai egység több mint 1000 kilométert tett meg észrevétlenül az ellenséges terepen, ami komoly terepismeretről és a helyi lakosság támogatásáról tanúskodott. A támadás majd egy órán keresztül tartott, a kiszemelt objektumokat aknavető és géppuskatűzzel árasztották el. A helyi csapatok egy része elmenekült ugyan, azonban a szaharáviak a győzelmet nem tudták kiaknázni, mivel vezetőjük, El-Vali Musztafa Szajed maga is elesett a támadás során.³⁸ A támadással egyidejűleg a Polisario az északi területen katonai akciókat hajtott végre Tan-Tan, Jdiria és Guelta-Zemmour ellen is. A szaharáviak ekkor már taktikát váltottak, ugyanis rájöttek, hogy a gépesített és korszerű technikával fel-

szerezelt marokkói egységek ellen nem tudják a még birtokukban lévő településeket hatékonyan védelmezni, és áttértek az általuk már ismertebb és nagyobb sikereket hozó gerilla hadviselésre.³⁹ Mivel mind a dél-marokkói, mind a mauritániai területeken is éltek szaharáviakkal rokon törzsek, szinte minden támadás során számíthattak a helyi lakosság egy részének támogatására. A Polisario néhány száz fős egységei így viszonylag könnyen mozoghattak nemcsak a megszállt, de a velük szembenálló ellenséges államok területein is. Így bár a marokkóiak a városokat és a spanyolok által átadott erődöket szilárdan kézben tartották, de az utánpótlási vonalaik állandó támadások alatt álltak.⁴⁰ A felkelőket erősítette az általuk igen jól ismert változékony domborzatú terület.⁴¹

Mauritánia szerepe a konfliktusban

A két ország közül a gyengébb a belső gazdasági és etnikai feszültségekkel is küszködő Mauritánia volt, ezért a Polisario a szűkös erőforrásait inkább a mauritániai csapatok elleni harcra fordította. A szaharáviak a szaharai arab hagyományok szellemében, kiképzettség és megfelelő nehéz fegyverzet hiányában gerilla akciókat (ghazzi) szerveztek. Land Roverekkel és könnyű kézfegyverekkel felszerelt egységeik (kataeb, katib) több száz kilométer megtétele után váratlanul jelentek meg, majd a gyorsan kivitelezett támadások után el is tűntek.⁴² Mivel a mauritániai sivatag majd kétszer akkora, mint Franciaország, a helyi hatóságok rendelkezésére álló katonai és rendőrségi erők elégtelenek voltak a terület ellenőrzésére.

^ 5. kép: Marokkói gyorsreagálású erők Smara környékén

Mivel a szaharáviak felismerték, hogy csak katonai eszközökkel nem képesek a mauritániaiakat térdre kényszeríteni, politikai és gazdasági nyomásgyakorlást is alkalmaztak. Szisztematikusan támadták a gazdasági célpontokat, hogy a polgári lakosságot is a kormányzat ellen fordítsák. A felkelők által indított támadások a mauritániai vasércbányákat a kikötővel összekötő vasútvonalat pedig folyamatosan megrongálták, ezzel súlyos problémákat okozva az országnak, amelynek a fő bevételi forrását a vasérc jelentette.⁴³

A mauritániai politikai vezetést a támadások ugyan megdöbbengették, de úgy gondolták, a hadsereg vezetésében gyorsan végrehajtott személycserékkel még orvosolható a helyzet. Így a vezérkari főnököt azonnal elmozdították beosztásából, és helyére az addig a második katonai körzetet vezető Ahmed Ould Bouceif alezredest nevezték ki. Ekkor fogalmazta meg a mauritániai vezetés az első kritikáit a marokkói hadsereg tevékenységével kapcsolatban is, mivel azt várták, hogy a marokkóiak ellenoffenzívát indítanak a Polisario egységei ellen. Ők azonban védekezésre rendelkeztek be, és nem üldözték a sivatagba visszavonuló szaharáviakat. Így történhetett meg, hogy a Polisario fegyveresei a marokkóiak által megszállt zónából indítottak támadást a mauritániai Nema és Tisitt települések ellen.

A fokozódó támadások miatt a mauritániai hadsereg létszámát 17 000 főre növelték, és korszerűbb fegyvereket vásároltak.⁴⁴ A frissen toborzott katonák kiképzését a francia segítséggel létrehozott Atar városi katonai kiképzőközpontban felgyorsították, de számottevő sikereket még ezek után sem értek el.⁴⁵ A felkelők 1977. május 9-én ismételten megtámadták a mauritániai Zueratot, amelynek következtében a villamos erőmű, az üzemanyagtartályok és a bánya berendezései súlyos károkat szenvedtek, olyannyira, hogy egy időre a termelést is le kellett állítani. Mauritánia ekkor már csak a Marokkóval megkötött katonai egyezmény által biztosított katonai segítséggel, valamint Szaúd-Arábia, Kuvait, Elefántcsontpart⁴⁶ és az Egyesült Arab Emírátsuk pénzügyi támogatásaiból tudta a nyugat-szaharai helyzetből adódó problémáit orvosolni.⁴⁷ A frissen érkezett marokkói segélycsapatok jelenléte ellenére a Polisario egységei júliusban ismét megtámadták Nouakchottot, majd a sikeres támadás után minimális veszteséggel vonultak vissza.⁴⁸

A mauritániaiakkal szövetséges franciák ekkor egy 200 fős katonai egységet küldtek a főváros biztosítására, majd november végétől a dakari légi bázisról a „Lamantin hadművelet” keretén belül Jaguár típusú harci gépeket irányítottak a nagyobb mauritániai települések védelmének megerősítésére. A kialakult mauritániai helyzet komolyan aggasztotta a franciákat, ugyanis a terület Párizs katonai és gazdasági érdekszférájukba tartozott. Annak ellenére, hogy Mauritánia függetlensége elnyerése után kihangsúlyozta a franciáktól való különállását, mégis ezer szállal kötődtek hajdani gyarmatosítójukhoz. A „Lamantin művelet” során a szenegáli Oukkam repülőtéren állomásozó francia szuperszonikus vadászgépek egy részét készségbe helyezték, mivel azok alig 50 perc alatt elérhették Nouakchott térségét. A bázison települt 1300 francia katonából álló egységet, pedig további 300 fővel megerősítették.⁴⁹ November elsején éjszaka a gyorsreagálású erőkből álló egység Michael Forget tábornok vezetésével megérkezett a szenegáli bázisra, majd a

tábornok 60 speciális kiképzettségű katonájával néhány napon belül áttelepült Mauritánia (Atar) területére. Az ouakkami bázis vezetését Huret ezredes vette át, aki a „Lamantin hadművelet” logisztikai biztosításáért is felelt. Forget a megérkezése után azonnal megkezdte a kommunikációs vonalak kiépítését Ouakkam és a mauritániai támaszpontok között. A francia tengerészet által biztosított Breguet-Atlantic gépek közben felderítő járőrözéseket hajtottak végre Mauritánia fölött.⁵⁰ A felderítések célja az volt, hogy lokalizálják és megfigyeljék a Polisario egységek mozgását, majd tájékoztatást adjanak az ellentámadásra felkészült mauritániai katonai és csendőri egységeknek, illetve a francia vadászgépeknek. A francia tanácsadók még katonai térképeket is készítettek a mauritániai hadsereg egységei számára, mivel azok nem ismerték kellőképpen az általuk megszállt területeket. A francia titkosszolgálat tapasztalt zsoldosokat is toborzott a mauritániai katonák támogatására. Ezért is mondhatta Keith Somerville, hogy: „Többé-kevésbé Franciaország működteti a mauritániai fegyveres erőket.” A mauritániai kormány kérésére a marokkóiak is küldtek katonákat a műveletek támogatására.⁵¹

Úgy tűnt, hogy ilyen erővel a Polisario katonái nem vehetik fel a versenyt, ezért a mauritániai vezetés újraindította a vasúti forgalmat az ekkor már egy hónapja nem üzemelő Nouadhibou–Zouerat vasútvonalon. A szaharáviak azonban már az első szállítmányt megtámadták, és a francia mozdonyvezetőt, a szállítmányt kísérő mauritániai katonákkal együtt foglyul ejtették. A felbőszült franciák november

▲ 6. kép: Polisario fegyveresek pihenőben

25-én további négy Jaguár típusú harci repülőgépet irányítottak át touli bázisukról Mauritániába, hogy részt vegyenek a Polisario egységek elleni válaszcsepásokban.⁵² A Jaguárokat először december 2-án vetették be a vasútvonalat Boulanour helység mellett megtámadó gerillák ellen, majd december 12-én Zouerat város környékén. A „Lamantin hadművelet” ugyan sok kárt okozott a gerilláknak, megállítani mégsem tudta őket, sőt, azok a tapasztalatokat feldolgozva, kisebb csoportokra osztódva továbbra is támadták a mauritániai célpontokat.⁵³ Az 1977–1978 években támadásaikkal szinte teljesen megbénították a Zuerat–Nouadhibou közötti vasúti közlekedést, és lehetetlenné tették a mauritániai költségvetés jelentős részét biztosító vasércbányászatot.

Annak ellenére, hogy a kormány bevételei jelentősen csökkentek, a katonai kiadásokat 1976-ban közel 50%-kal, majd 1977-ben további 26%-kal emelték, ami a kormány összes kiadásainak közel 30%-át jelentette. A kormány csak újabb marokkói segélycsapatok behívásával tudta a rendet fenntartani, de ezzel a gerillákat megállítani nem lehetett, és a hadsereg vezetőinek bizalma is megrendült a Marokkóval folytatott szövetségi politizálásában.⁵⁴ Több arab származású mauritániai tiszt úgy érezte, hogy megalázták a nemzeti büszkeségüket, mivel a háború irányítását elvették tőlük a marokkóiak, így ők másodhegedűs szerepbe kényszerültek.⁵⁵ Az elégedetlen tisztek 1978. július 10-én megbuktatták Mokhtar Ould Daddah elnököt, majd megkezdték a szaharáviakkal a békekötés lehetőségéről szóló tárgyalásokat.⁵⁶ Válaszul a Polisario július 12-i hatállyal egyoldalú tüzszünetet jelentett be Mauritániával szemben. Mivel Mauritánia területén legalább 8 000 marokkói katona állomásozott,⁵⁷ így a kormánynak igen szűk mozgás tere volt és nem volt képes egyszerre kielégíteni Marokkó, a Polisario és Algéria igényeit is. Ismét Franciaországot kérték fel a közvetítésre, de hamarosan kiderült, hogy Mauritánia nem képes egyedül dönteni a Polisarioval megkötendő békeszerződésről, azt pedig hogy a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaságot elismerjék, illetve azonnal és feltétel nélkül kivonuljanak az általuk elfoglalt területekről, szóba sem jöhetett.

Mivel a fegyverszünet a marokkóiakra nem terjedt ki, a szaharávi csapatok január 4-én átlépték a történelmi és valós határként szolgáló Draa folyót, és megtámadták a marokkói Assa városát. A sikeres határ menti rajtaütés után a szaharáviak megindították a volt algériai elnökről elnevezett „Boumediene offenzívát.”⁵⁸ Az első támadást 1979. január 16-án Laayountól alig 10 kilométerre lévő Lemseid település közelében hajtották végre. A csata két napja alatt két nagyobb marokkói hadoszlopot semmisítettek meg. Ez volt az első eset, hogy páncélos erőkkel is rendelkező, motorizált marokkói egység szenvedett vereséget nyugat-szaharai katonáktól. A Polisario közleménye 600 halott, 250 sebesült és 51 fogságba esett marokkói katonáról és tisztről számolt be. Zsákmányoltak 4 páncélozott harcjárművet, 60 terepjárót, megsemmisítettek 7 harckocsit, 96 teherautót, 1 F-5-ös vadászgépet és 4 helikoptert. Az algériai elnök, Bendzsedid Sadli, a nyugat-szaharaiak sikerein felbuzdulva kérte Ould Saleket a béketárgyalások mielőbbi megindítására. A Polisario január 28-án újra behatolt a marokkói területre egy kb. 1200 főből álló 200 terepjáróval és korszerű fegyverekkel felszerelt egységgel és néhány órára elfoglalták a Dél-Marokkó

központjában lévő Tan-Tan városát, ami logisztikai központ és a marokkói légierő egyik bázisa is volt. A sikeres rajtaütést követően a támadók a foglyul ejtett marokkói katonákkal visszavonultak a sivatagba. Az, hogy több mint 500 kilométert tettek meg észrevétlenül a marokkói hadsereg által ellenőrzött területen, a nemzetközi sajtó érdeklődését is felkeltette, bár a marokkóiak tagadták a támadás tényét, a világ értesült róla.⁵⁹

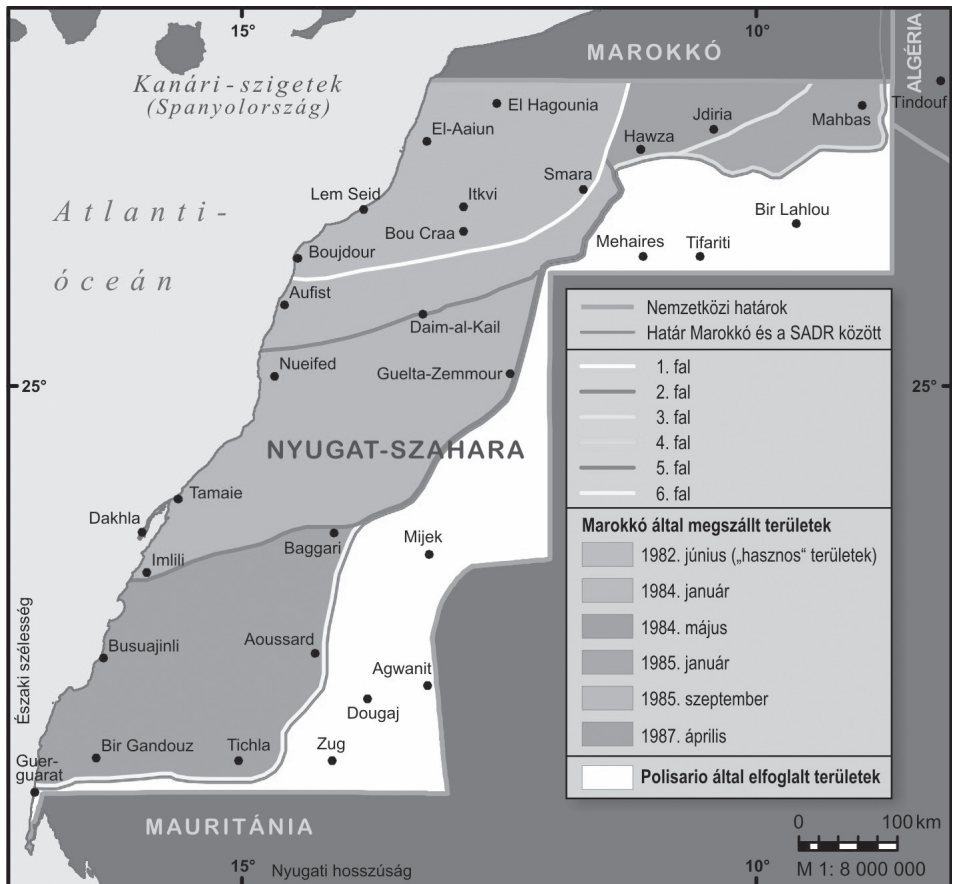
Eközben újabb puccs történt Mauritániában, ahol az új vezetés hajlandó volt békét kötni a szaharáviakkal. 1979. augusztus 5-én Algírban Mauritánia és a Polisario aláírták a békeszerződést, ami alapján Mauritánia elismerte a Polisariót, és visszavonta minden, Nyugat-Szaharával kapcsolatos területi követelését.⁶⁰ Az Algíri Békeszerződés titkos záradéka alapján a mauritániaiak a megállapodást követő hét hónapon belül át kellett volna, hogy adják, az általuk korábban elfoglalt területeket a Polisario fegyvereseinek.⁶¹ Ez azonban soha sem valósulhatott meg. Augusztus 8-án II. Hasszán a Mauritániában állomásozó marokkói katonák nagy részét visszarendelte Marokkóba, kivéve Bir-Moghrein városában lévő 1000 és Tiris el-Gharbiában állomásozó 2400 fős létszámú egységeket. Másnap M'hammed Boucetta a marokkói külügyminiszter, bejelentette, hogy országa semmisnek tekinti az Algíri Megállapodást, mivel Tiris el-Gharbia történelmileg és jogilag is Marokkóhoz tartozik, amit a Hágai Nemzetközi Bíróság döntése is megerősített. Ezután öt Hercules C-130 típusú gép érkezett Dakhlába, több száz marokkói katonával a fedélzetén, akik a már ott lévő katonákkal együtt elfoglalták a várost, majd néhány napon belül hatalmukba kerítették a teljes mauritániaiak által megszállt területet, amit Oued Eddahab néven azonnal Marokkóhoz csatolták.⁶² Így Nyugat-Szahara területének 95%-a került a marokkóiak kezére.⁶³ Később még Marokkó szerepet vállalt egy Haidalla mauritániai elnök elleni sikertelen puccsban, hogy Mauritániát ismét bevonják a Polisario elleni harcokba, de az ország következetesen távol tartja magát az óta a konfliktusból.⁶⁴

Marokkó és a Polisario háborúja

Ezután a gerillák a marokkói csapatok ellen fordultak, akiknek a pozíciója a mauritániaiak kilépése miatt romlott. Ennek ellenére a szaharáviak csak korlátozott sikereket értek el a jobban felszerelt reguláris erőkkel szemben.⁶⁵ Újra visszatértek a már jól bevált gerilla harcmódrhoz, amely ellen már kevésbé tudtak a sivatagi körülményekhez nehezen alkalmazkodó marokkóiak védekezni, akik több helyőrséget alapítottak az általuk elfoglalt területeken. A Polisario fegyveresei kis bázisokat alakítottak ki a Saguia el-Hamra völgyében és a Zemmour-hegységben, többségüket a föld alá rejtve, ahonnan az éjszakai rajtaütéseiket indították, és ahová visszavonulhattak az üldözők elől. Az egységek, hogy elkerüljék a légi felderítést, éjszaka mozogtak, vagy ha nappal kellett utazniuk, akkor olyan terepjárókat használtak, amelyekről minden üveget eltávolítottak, így azok csillogása nem árulta el a helyzetüket.⁶⁶ A támadások kedvelt célpontjai közé tartozott Laayoun, Tarfaya, és a Tan-Tan városát és Tarfayát összekötő híd az Oued Chebeika folyó fölött.⁶⁷ Azonban a gerillák igazi célpontja a Boucraa-i foszfátbányák voltak, ahol a mauritániai támadásokkal megegyező módon szinte lehetetlenné tették a foszfát kitermelését

és elszállítását.⁶⁸ A fő céljuk az a majd száz kilométernyi hosszúságú szállítószalag volt, amely a kibányászott foszfátot szállította a bányákból az El-Aaiuni kikötő területére. A támadók a szállítószalagot több helyen is megrongálták, habár a marokóiak igyekeztek a károkat kijavítani és járőrökkel védeni a területet, kézzelfogható eredményeket nem értek el. A Polisario egységek által végrehajtott támadások miatt a foszfátbányászat szinte teljesen szünetelt a nyugat-szaharai területeken, és csak a Dlimi tábornok által kiötlött védelmi falrendszer, a Berm létrehozása után indult újra a foszfát kitermelése. De mivel Marokkónak saját foszfátbányái is vannak, így a bányászatot és az exportot a Polisario által szervezett támadások teljes egészében sohasem tudták megállítani.⁶⁹

A legkellemetlenebb az volt a marokkói vezetés számára, hogy a Polisario egységei már Marokkó déli területein lévő katonai és gazdasági célpontokat is támadás alá vettek. A gerillák egyik célpontja a Draa folyó völgyében lévő Sidi Amara település volt, ahol 1979. augusztus 27-én a marokkói hadsereg egyik egységét törbe csalták,

2. térkép: A marokkói falrendszer

és szinte teljes egészében megsemmisítették. Szeptember 30-án pedig az algériai határ közelében lévő Guelb Ben Rzouk határállomást foglalták el.⁷⁰ A Polisario figyelmeztette a marokkói uralkodót, amennyiben a csapatai nem hagyják el Nyugat-Szahara területét, a rajtaütések folytatódnak, és fegyvereseik akár Rabat, Agadir vagy Tangier városokban is készek katonai akciókat végrehajtani. De ez csak üres fenyegetés maradt, mivel a szaharáviak csak a Quarkziz, a Bani hegységekben, a Draa folyó völgyében és az Atlasz-hegység egyes területein tevékenykedtek, míg a fent említett városokig soha nem jutottak el.⁷¹

A szembenálló felek ellátása, felszerelése nagyban különbözött, mivel a marokkóiak jelentős anyagi, fegyverzeti támogatást kaptak az Amerikai Egyesült Államoktól,⁷² Franciaországtól és Dél-Afrikától. Az általuk használt fegyverarzenál igen széleskörű volt, rendelkeztek F-5 és C-130-as katonai repülőgépekkel, „Gazelle” helikopterekkel, Ratel, Eland, AML-90MM típusú páncélozott szállítójárművekkel, MK-6 típusú, dél-afrikai gyártmányú páncélozott felderítő járművekkel, különböző légvédelmi ütegekkel, radar eszközökkel és nagy mennyiségű kézfegyverrel. Ezek az országok nem csak fegyvereket, hanem kiképzőket, tanácsadókat is küldtek a marokkóiak számára, sőt Franciaország komoly felderítési (információszerzési) és kiképzési háttérrel nyújtott a marokkói hadsereg részére.⁷³ Persze más országok is szállítottak fegyvert a marokkóiaknak, amelyeknek az ellentételezését főként Szaúd-Arábia fizette ki.⁷⁴ Ezek közé az országok közé tartozott Egyiptom, Irán (még a forradalom előtti időszakban), Belgium, Olaszország, Jordánia, Líbia,⁷⁵ Irak, Brazília, és Spanyolország.⁷⁶ Egyes kutatók szerint Egyiptom, Irán és Jordánia nem a saját fegyvereikből adtak Marokkó számára, hanem a nekik jutott amerikai fegyverekből.⁷⁷ Ezzel együtt a marokkóiak a Szovjetuniótól és Romániától is vásároltak fegyvereket.⁷⁸ Az ország folyamatosan növelte a védelmi és biztonsági feladatokra szánt költségvetést, és ezzel arányosan a hadseregben és a csendőrségen belül szolgálók számát is.

A szaharáviak főként az Algériától, Líbiától, Kubától és egy-egy alkalommal pedig Észak-Koreától⁷⁹ kapott szovjet gyártmányú fegyverzetrel rendelkeztek.⁸⁰ Ilyenek voltak az SA-6 és SA-7 rakéták, a ZSU-23 önjáró légvédelmi gépágyú, különböző páncéltörő fegyverek, lövegek, BMP-1 páncélozott járművek, és néhány T-54 és T-55 páncélos. Ezt az arzenált bővítették a marokkóiaktól szerzett francia és amerikai fegyverek is.⁸¹ A Polisario az egységei kiképzéséhez a konfliktus ideje alatt főként Kubából, illetve kisebb részben Észak-Koreából és a Német Demokratikus Köztársaságtól⁸² kapott tanácsadókat, akik az eddigi információk szerint Tindufban és nem a műveleti területen tevékenykedtek.⁸³

Bár a marokkóiak fölénye vitathatatlan volt, a gerillák 1979. augusztus 24-én mégis elfoglalták a jól megerősített Lebuirat helyőrséget.⁸⁴ A várost és a laktanyát a királyi hadsereg 3. harckocsizó lövészezredének 1000 katonája védte az akkor már hetek óta a környéken portyázó gerillák ellen. A támadók már két sikertelen rohamot indítottak a város ellen, és bár a várost nem tudták elfoglalni, a helyőrséget sikerült jelentősen meggyengíteni. A marokkói katonák harci morálja jelentősen lecsökkent, belefásultak a már négy éve tartó folyamatos, szabadság nélküli szolgálatba.

Az alakulat parancsnoka, Mohammed Azelmat alezredes feletteseinek küldött jelentésében azonnali segítséget kért, de azok nem vették komolyan a figyelmeztetését. Ebben az időszakban a sűrűsödő homokviharok komoly problémákat okoztak a marokkói légierőnek, a gépek nem szállhattak fel, így a légi támogatás esélyével sem számolhatott a bekerített helyőrség. A helyőrség felszabadítására kiküldött alakulatot pedig a Polisario egységek Zag környékén törbe csalták, majd visszafordulásra kényszerítették.

Az augusztus 24-i támadásnál a behatoló nyugat-szaharaiak alig 40 perc alatt felszámolták az ellenállást, és a helyőrséget több mint 24 órán keresztül megszállva tartották. A marokkóiak vesztesége jelentős volt, a jelentések szerint 562 katonájuk halt meg, több harckocsi és páncélozott jármű semmisült meg, a támadók pedig 111 katonát ejtettek foglyul, 37 darab T-54-es harckocsit és több száz kézfegyvert zsákmányoltak.

A sikereken felbuzdulva a felkelők egységei újabb rajtaütéseket hajtottak végre. Például október 5-én figyelemelterelés céljából tűz alá vették a dél-marokkói Zag városát, majd október 6-án elfoglalták a második legnagyobb nyugat-szaharai várost, Smarát.⁸⁵ A várost a marokkóiak jól megerősítették, és a repülőterén Mirage gépek is, állomásoztak. A harc folyamán a királyi hadsereg kb. 5400 jól felszerelt katonát és Mirage F-1 harci gépeket vetett be a felkelők ellen.⁸⁶ Ennek ellenére a támadó csapatok győzelmet arattak. A csata során a marokkói hadsereg 121 katonát veszített,

▲ 7. kép: A szerző és a háborúban részt vett Polisario veterán 2004-ben Kediac Leglegnél

köztük a marokkói egységek parancsnokát, Driss Harti ezredest is. A Polisario fegyveresei a településen élő 700 szaharávit pedig Algériába evakuálták.⁸⁷

A következő csata október 14-én az algériai határtól 60 kilométerre lévő Mahbas városnál zajlott le. A város polgári lakossága még 1975-ben elmenekült, így azt a marokkói csapatok előretolt helyőrségként használták, hogy a Polisario egységeinek beszivárgását megakadályozzák. A bázist 780 katona védte a közel 1200 fős támadó egységekkel szemben. A 24 órán keresztül tartó harcban a túlerőben lévő támadók győzedelmeskedtek, akik a Zag településről érkező felmentő csapatokat is megállították. A csatában, a marokkói katonai vezetés jelentése alapján, a helyőrség állományának több, mint 20%-a elesett, és még többen megsebesültek.⁸⁸ A következő támadás helyszíne Tata városa és az a M'hamid oázis volt, ahol V. Mohammed először nyilvánította ki országa igényét a nyugat-szaharai területekre.

William H. Lewis, egy ismert katonai szakíró később így írt a marokkói hadsereg sikertelenségéről: „A marokkóiak nem vettek tudomást Nagy Frigyes híres mondásáról: Aki túl sokat akar megvédelmezni, az semmit sem tud megvédeni”⁸⁹ Véleménye szerint a marokkói egységeket túl nagy területen szórták szét, szétforgácsolták a tűzerejüket, a logisztikai vonalaik túl hosszúra nyúltak, amit a felkelők támadásai még tovább gyengítettek így nem voltak képesek egységesen fellépni a szaharáviak ellen. A marokkói katonák sokkal nehezebben alkalmazkodtak a nyugat-szaharai körülményekhez, éghajlathoz, alulfizettek és motiválatlanok voltak, a tisztjeik pedig nem tudtak hatékony COIN taktikát kidolgozni és használni a felkelők ellen, illetve a katonai és vezetői képességeik is hiányosak voltak.

Emellett bizonyos kommunikációs problémák is nehezítették a marokkói egységek tevékenységét. Ugyanis II. Hasszán az ellene elkövetett két sikertelen merénylet miatt nem bízott meg a hadsereg vezetőiben, ezért bármilyen csapatmozgásra, vagy egyéb katonai tevékenységre csak a királyi udvar adhatott engedélyt. Annak hiányában pedig egyetlen alakulat parancsnoka sem mert akcióba lépni, vagy egymással összehangolni a tevékenységüket, amit az őket ellenőrző királyi csendőrség esetleg összeesküvésként értékelhetett volna. Mire az engedély megérkezett a gerilláknak már bottal üthették a nyomát.⁹⁰

A marokkói stratégiaváltás

A megújuló támadások szinte sokkolták a marokkói katonai és politikai vezetést, akik rájöttek, hogy az eddig alkalmazott taktikával képtelenek lesznek a Polisariot legyőzni, sőt egyre többen attól tartottak, hogy ki kell vonulniuk Nyugat-Szaharából, amely beláthatatlan következménnyel járt volna a királyi ház és az ország politikai-katonai vezetése számára. Az általános elkeseredés egyetlen embert nem érintet, a király legfőbb bizalmasát Amed Dlimi tábornokot, aki teljhatalmat kért és kapott a királytól a szaharai műveletek irányítására.

Először felszámolta a sivatagban lévő védhetetlennek ítélt katonai bázisokat, majd a marokkói egységeket a Boukra–El-Aiun és Smara körzetbe vonta össze. A csapatok összevonása és gyorsított kiképzése után 1979. november 5-én megindította először az „Ohoud,”⁹¹ és az „Imann,”⁹² majd pedig a „Larak” és „Zellaka” műveleteket a

szaharáviak ellen. A műveletben 7000 katonát és több Mirage és F-5-ös vadászgépet vetettek be. A tábornok tanulva a korábbi műveletek hibáiból, a harcok folyamán a sivatagot jól ismerő szaharaiakat is alkalmazott,⁹³ illetve a műveleti területeken tartózkodó polgári lakosságot áttelepítették, hogy azok ne nyújthassanak támogatást a Polisario fegyvereseinek.⁹⁴ Az eddigi kudarcaik tapasztalatát felhasználva a marokkóiak a lassan mozgó katonai konvojokat a jól fegyverzett, gyorsan mozgó dzsipes csapatokkal váltották fel.⁹⁵ A csapataik felkészítésében pedig az amerikai hadsereg zöldsapkásai is részt vettek, akik gerilla ellenes harcra képezték ki a marokkóiakat, sőt több esetben is marokkói egyenruhában velük tartottak a műveleti területre is.⁹⁶ Az Ohoud művelet során egy 1500 páncélozott járműből álló konvoj és 6000 katona Tan-Tan városából haladt Dakhla irányába és közben több fegyveres csoportot is felszámolt.⁹⁷ A művelet több mint három héten keresztül tartott, de komoly ellenállásra sehol sem bukkantak, mivel a gerillák nem vállalták a nyílt összecsapást. Így a műveletek inkább erőfitogtatásnak voltak nevezhetőek, komoly sikereket nem értek el és a területet sem voltak képesek pacifikálni a marokkóiak. A marokkói csapatokhoz csatlakozhatott a Jeune Afrique két újságírója, Raphael Margui és Pascal Maitre is, akik elsőkézből tudósíthatták olvasóikat a műveletről.⁹⁸ Az Ohoud műveletet megerősítő „Zelleka” művelet során a marokkóiak a Draa folyó völgyén keresztül közelítették meg a Quarkaziz-hegységben lévő lázadó táborokat, majd felmentették az ostromolt Zag városát. A Larak művelet során a marokkóiak stabilizálták a csapataik helyzetét a Zini-hegység és Smara városa közötti területeken, majd eljutottak az algériai határ közelébe, ahol erős védelmi állásokat építettek ki, de további katonai műveletekre az algériai határ közelében nem került sor.

A Polisario azonban nem adta fel a harcot, 1980. januárjában a fegyveresei megtámadták Tarfayát, február 13-án Boujdaor városát, majd március 1. és 11. között pedig a Ouarkiz völgyben és a Tizert-fennsíkon állomásozó marokkói csa-

▲ 8-10. kép: Szaharávi katonák szemléjénél

patokat.⁹⁹ Akka városát még ez év szeptemberében ismét megtámadták, és sikeres rajtaütéseket szerveztek a nyugat-szaharai partok mentén halászó európai vagy más nemzetiségű halászhajók ellen is.¹⁰⁰ A felkelők az egyik legnagyobb győzelmüket 1981. október 31-én aratták Guelta Zemmour mellett, ahol a jelentős létszám veszteség mellett a marokkóiak elveszítették 5 repülőgépet is.¹⁰¹

Ennek ellenére a Polisario mind katonailag hátrányba került Marokkóval szemben. Ugyanis a korai győzelmeiknek a fő okai a szaharáviak motiváltsága, eredményes gerilla harcmodora mellett, az algériai kormány által biztosított fegyverzet, a bázisokként használt menekülttáborok, a mauritániai hadsereg gyengesége és a marokkói katonai vezetés hibái voltak. Miután Mauritánia kilépett a konfliktusból, illetve a marokkói hadsereg leváltotta a szaharai hadszíntéren az inkompetens katonai vezetők nagy részét a gerillák hátrányba kerültek. Ezt segítette elő, hogy 1980 májusában Dlimi tábornok – aki felismerte az addigi marokkói stratégia hatástalanságát – kidolgozta a „falak” stratégiáját az algériai és a mauritániai határon, amelyben a marokkóiak számára stratégiaiul fontos Boucra- El-Aiun és Smara területet (a „hasznos háromszög”) szó szerint elkerítették.

Az újonnan létesített erődítményrendszer célja nem a lázadók utánpótlási vonalának elvágása volt, hanem a Polisario gerillák távoltartása a Marokkó számára értékes szaharai területekről, valamint a megszállás törvényesítése, véglegesítése. Először szögesdrót akadályokat és árokrendszereket építettek a marokkóiak, később homokból és kőből kezdtek új falakat építeni.¹⁰² A szaharáviak már az építkezés elején támadásokat hajtottak végre a fal ellen, ahol több munkagépet is megsemmisítettek, de a munkálatokat komolyan hátráltatni nem voltak képesek.¹⁰³ Az első falat 1981-ben kezdték építeni és 1982-ben fejezték be. A fal Smara városától húzódva Boujdour város déli részén éri el az óceánt.¹⁰⁴ Azóta további falakat építettek, így a falrendszer mára már elérte a 2700 km hosszúságot és több mint 300 megerősített erődítmény és

figyelőposzt található rajta.¹⁰⁵ A falrendszer előtti kb. 5 km-es sávban a marokkóiak aknamezőt telepítettek, amely a világ legnagyobb egybefüggő aknamezője, ami még ma is követel áldozatokat.

Az erődrendszerben közel 100 000–170 000 katonával teljesített szolgálatot.¹⁰⁶ Ez a rendszer a világ leghosszabb falrendszere, amellyel a marokkóiak „elkerítették” Nyugat-Szahara „hasznos” részét (közel 80%-a a területnek), míg a Polisarioiak meghagyták a marokkóiak számára védhetetlen pusztaságot, ahonnan minden katonájukat kivonták.¹⁰⁷ Az 1987 áprilisában befejezett védelmi rendszer sikeresen megakadályozta, hogy a Polisario bázisokat működtetessen a megszállt területeken és jelentősen korlátozta a gerillák harci tevékenységét, bár megállítani azt teljesen nem tudta. A szaharáviak ugyanis több esetben is képesek voltak összehangolt támadást folytatni a Berm egy-egy pontja ellen, úgy hogy éjszaka felszedték a fal előtt telepített aknákat, elvágták a szögesdrótokat és lerohanták az izolált örposztokat. Azonban a sikeresen végrehajtott támadások után gyorsan el kellett menekülniük, mert már útba voltak feléjük a marokkói gyorsreagálású egységek.¹⁰⁸

A felkelők gyakran hajtottak úgy végre támadásokat, hogy az általuk felszedett marokkói aknákat dobálták át a falakon az ott állomásozó marokkói katonák közé.¹⁰⁹ A falrendszer építése során a Polisario folyamatosan támadta a marokkóiakat, például 1983 nyarán Lemseid települést szovjet gyártmányú rakétavetőkkal lőtték, majd szeptemberben 5 gépesített lövész zászlóalj, és 2 páncélos zászlóalj hajtott végre támadást Smara ellen.¹¹⁰ Egy hónap múlva a gerillák egy AA SAM 8 (GECKO) rakétával lelőtték egy marokkói F-1 Mirage típusú harci repülőgépet. 1984-ben megindították a „Nagy Maghreb offenzívát” a déli területeken Dakhla és Argoub körzetében, majd ismét megtámadták Zag városát, sőt 1985 elején ismét lelőtték egy másik Mirage harcirepülőgépet is. 1987-ben a marokkói egységeket 16 alkalommal érte támadás, amelyekben érzékeny veszteségeket szenvedtek el. A Polisario egységei 1988 szeptemberében egy nagyobb volumenű támadást indítottak az Oum Dreyga térségében állomásozó marokkói csapatok ellen.¹¹¹ További összecsapások zajlottak Mahbas, Awsard, Guelta Zemmour, Farsiyah, Hausa és Jdriya településeken is.

Bár úgy tűnt a Polisario a kezdeményező, valójában a marokkóiak rákényszerítették a szervezetet arra a harcmodorra – nagyobb erővel végrehajtott támadó műveletek – amit azok eddig tudatosan kerültek. Ugyanis ezekben az igen költséges támadásokban a szaharáviak jelentős veszteséget szenvedtek élőerő és technikai eszközök tekintetében, a védekező harcmodorra áttért marokkóiakkal szemben. Az egyre jobb katonai vezetéssel bíró és a korábbiakhoz képest gyorsabban reagáló, hatékonyabb marokkói egységek kiszorították őket Nyugat-Szahara területéről, így azok további katonai akciókat képtelenek voltak kivitelezni. Innentől kezdve, bár a szaharáviak felkelését a marokkóiak nem tudták teljesen felszámolni, de uralták a konfliktust, amely szép lassan elhalt. A szaharáviak hátrányát növelte, hogy a marokkói vezetés bizonyos kedvezmények lehetőségei biztosításával igyekezett megnyerni a megszállt területeken élő szaharávi lakosság lojalitását is, amelyben látható sikereket tudott elérni.¹¹²

Út a megegyezés felé, a háború befejezése

Bár a szaharáviak diplomáciai téren sikert arattak, de katonai téren egyre inkább hátrányba kerültek, mivel 1986-ban az olajárak jelentős esése miatt az algériai kormány jelentősen csökkentette a számukra nyújtott pénzügyi és katonai támogatást. Ez szintén hozzájárult ahhoz, hogy a szaharáviak csak kisebb volumenű támadásokat tudtak végrehajtani a marokkói csapatok ellen. Ekkor már a szaharáviak is tudták, hogy katonai eszközökkel képtelenek lesznek győzelmet aratni. A marokkóiak is felismerték a háború folytatásának kilátástalanságát, mert bár a Berm megépítésével „kizárták” Nyugat-Szaharából az ellenük harcoló őslakosokat, csak úgy arathattak volna végleges győzelmet, ha megtámadják az Algériában berendezkedett Polisariot, de azzal egy megnyerhetetlen háborút kockáztattak volna Algériával. Így megindult az akkor még egymás ellen harcot viselő felek lassú közeledése egymás felé.

1989. november 22-én az ENSZ közgyűlés felszólította a feleket a tárgyalások mielőbbi megkezdésére. Ezek után a marokkói uralkodó beleegyezett a Polisario vezetőivel való találkozásba, amelyre 1989. január 4-5-én került sor Marrakeshben. A találkozó nem hozott eredményt és a szembenálló felek véleménykülönbsége miatt tárgyalások sem folytatódtak tovább. Ekkor a Polisario azzal fenyegette meg a világszervezet képviselőit, hogy ismét harcot kezd a marokkóiak ellen, majd felmondva az alig egy hónappal azelőtt bejelentett tűzszünetet, több helyen is támadást indítottak a Berm ellen, ahol az azt védő marokkói katonák jelentős veszteségeket szenvedtek.¹¹³

1991 nyarán a Marokkó és a Polisario között tovább romlott, az egyébként sem problémamentes helyzet, mivel a szaharáviak nem voltak hajlandók a fegyvereseiket Tindufba visszavonni, sőt a marokkói erődrendszerből keletre eső területeken új bázisokat hoztak létre. A marokkói hadsereg egységei augusztus 4. és 29. között Bir Lahlou és Tifariti térségében megindították az „Operation Rattle” műveletet¹¹⁴ az őket „provokáló” felkelők ellen, akik pedig ellentámadásra készültek, így a majd két éven keresztül tartó fegyvernyugvást ismét felváltotta a nyílt konfliktus.¹¹⁵ Bár Marokkó komoly sikereket ért el, de az algériai menekülttáborokba visszahúzódó szaharáviakat nem üldözte, katonai erejüket nem volt képes teljesen felszámolni, mivel tartott az algériaiakkal kirobbanó konfliktustól.¹¹⁶

A helyzet eszkalálódását elkerülendő Pérez de Cuéllar tárgyalásokat kezdett Marokkóval, majd a Polisario tudta nélkül tűzszünetet hirdetett szeptember 6-i hatállyal. Mivel a marokkóiak elérték a céljaikat visszavonultak a Berm mögé, a Polisariónak pedig nem volt ereje ellentámadást végrehajtani. Ekkor az ENSZ főtitkár 100 békefenntartó azonnali kiküldésére, majd 228 főre történő növelésére adott utasítást. A katonai kontingens mellé természetesen civil tisztviselők is érkeztek a világszervezet más misszióiból. A főtitkár így a szembenálló felek beleegyezése nélkül kettéválasztotta a tűzszünetet és a rendezési terv többi részét, ezzel együtt a Biztonsági Tanács által jóváhagyott terv az értelmét veszítette. A Polisariónak ebben a helyzetben nem maradt más választása – ha nem akart úgy tűnni, hogy ő ássa alá az ingatag békét –, mint hogy elfogadja a tűzszünetet. A területre szeptember 5-én beérkező békefenntartók parancsnoksága Laayounba települt, majd szeptember

15-én három regionális parancsnokságot állítottak fel, 10 táborral (északi, központi és a déli szektorok), és ekkor állították fel Tindufban az Összekötő Irodát is.

Az ENSZ katonák megjelenése ténylegesen is hozzájárult a konfliktus elcsönvedéséhez, bár a szembenálló felek folyamatosan megszegték a tűzszünet rendelkezéseit.¹¹⁷ A Polisario például arra panaszkodott, hogy a marokkói vadászgépek folyamatosan berepülnek az általuk ellenőrzött területekre, míg a marokkóiak a szaharáviakat azzal vádolták meg, hogy a fal gyengén ellenőrzött pontjain behatolnak a megszállt területekre. Ennek ellenére a konfliktusnak ez a szakasza lezárult, azóta az ellenfelek csak a tárgyalóasztalnál csatáznak.

Konklúzió

Tanulmányomban bemutattam, hogyan robban ki egy lokális konfliktus, amely rendkívül gyorsan regionalizálódott, amelyben a szembenálló felek a COIN műveletekre jellemző eszközöket alkalmaztak. A konfliktus első részében a szaharávi felkelők egyértelműen sikerre vitték a gerilla harcmodort Mauritániával szemben, azonban ezek az eszközök csak részben váltak be a politikailag, gazdaságilag és katonailag erősebb Marokkóval szemben. A marokkói vezetés tanult a mauritániaiak és a saját hibáiból és különböző harcéljárési módok ötvöztetésével képes volt katonai fölényre szert tenni, majd a „falak stratégiájával” az általa megszállt területektől távol tartani a Polisario Front fegyvereseit. A katonai válaszlépések mellett diplomáciai és gazdasági téren is előnyösebb helyzetbe kerültek a marokkóiak, így a nemzetközi figyelmet is kiváltó konfliktust előbb alacsony szintre vitték le, majd a békekötés után teljesen marginalizálták. Így voltaképpen győzelmet arattak a gerillák fölött, akiknek az esélye egy újabb sikeres háborúra minimális. ☀

▲ 11. kép: Marokkói ejtőernyős egységek bevetése Nyugat-Szaharában

Jegyzetek

- 1 <http://www.zmne.hu/aarms/docs/Volume9/Issue2/pdf/01.pdf> (letöltés ideje: 2014.08.04.)
- 2 Geoffrey Jensen: War and insurgency in the Western Sahara, p. 9.
- 3 John Mercer: Spanish Sahara, pp. 242-243.
- 4 Geoffrey Jensen: War and insurgency in the Western Sahara, p. 13.
- 5 Pablo San Martín: Western Sahara, the refugee nation, p. 98.
- 6 Robert E. Handloff: Mauritania a country study, pp. 22-23 és 27-28.
- 7 Toby Shelley: Endgame in the Western Sahara, p. 43.
- 8 John Damis: Conflict in Northwest Africa, The Western Sahara dispute, p. 65.
- 9 Hammad Zouitni: The Moroccan Sahara Issue from the independence of Morocco to the present, p. 239.
- 10 <http://www.scribd.com/doc/127198909/The-Occupation-of-Western-Sahara-by-Morocco-and-Mauritania> (letöltés ideje: 2014.08.05.)
- 11 Stephen Zunes and Jacob Mundy: Western Sahara, War, nationalism and Conflict Irresolution, pp. 6-7.
- 12 Ezért a „feledékenységért” igen drágán megfizetett a marokkói hadvezetés, mind élőerő, mind pedig hadianyag veszteség terén, hiszen a Polisario egységeiben igen sok olyan szaharávi harcolt, aki a spanyolok oldalán a Spanyol Légión, vagy a Nomád Egységek (Troopas Nomadas) katonájaként részt vett a Nyugat-Szaharába beszivárgó marokkói egységek kiszorításában.
- 13 David J. Dean: The Air Force Role in Low-intensity Conflict, p. 33.
- 14 Richard Lawles and Laila Monahan: War and Refugees, The Western Sahara Conflict, p. 99.
- 15 Stephen Zunes and Jacob Mundy: Western Sahara, War, nationalism and Conflict Irresolution, p. 113.
- 16 Tony Hodges: The Roots of a Desert War, pp. 229-230.
- 17 John Damis: Conflict in Northwest Africa: The Western Sahara Dispute, pp. 70-71. és Virginia Thompson and Richard Adloff: The Western Saharans, p. 252.
- 18 Geoffrey Jensen: War and insurgency in the Western Sahara, pp. 31-34.
- 19 Stephen Zunes and Jacob Mundy: Western Sahara, War, nationalism and Conflict Irresolution, p. 9.
- 20 A szaharáviak igen pontos információkkal rendelkeztek a mauritániai helyzetről, mivel több szaharávi származású vezetőjük – Ibrahim Hakim, Ahmed Baba Miske, aki korábban mauritániai diplomataként szolgált – Mauritániából származott, illetve az ott élő szaharáviak segítségére is számíthattak.
- 21 Tony Hodges: The Roots of a Desert War, p. 231.
- 22 <http://www.zmne.hu/aarms/docs/Volume9/Issue1/pdf/07.pdf> (letöltés ideje: 2014.08.04.)
- 23 Norrie Macqueen: United Nations Peacekeeping in Africa Since 1960, p. 237.
- 24 Tony Hodges: The Roots of a Desert War, pp. 230-231.
- 25 Az algériaiak főként a szaharávi menekültek szállítását végezték, de emellett logisztikai támogatást is nyújtottak a Polisario fegyvereseinek.
- 26 Toby Shelley: Endgame in the Western Sahara, pp. 26-27.
- 27 David J. Dean: The Air Force Role in Low-intensity Conflict, pp. 35-36.
- 28 Virginia Thompson and Richard Adloff: The Western Saharans, p. 270
- 29 Anthony H. Cordesman: A Tragedy of Arms, Military and Security Developments in the Maghreb, p. 59.
- 30 A marokkóiaknak nem csak hagyományos bombákat, de napalmot és fehér foszfort is bevettettek a szaharáviak ellen. Geoffrey Jensen: War and insurgency in the Western Sahara, p. 16., valamint Erik Jensen: Western Sahara, Anatomy of a Stalemate, p. 29.
- 31 Pablo San Martín: Western Sahara, the refugee nation, p. 109.
- 32 Egyes kutatók szerint a különböző törzsek különállása szinte teljesen megszűnt a menekülttáborokban, ahol mindenki szaharávivá vált, így a menekült lét a nemzetté válást igen

- erőteljesen elősegítette. Egyébként több kutató és a marokkói álláspont szerint nem létezik szaharái nép, azt mesterségesen a XX. században hozták csak létre. Ez abból a szempontból igaz, hogy a Polisario a korábbi törzsi rendszer kötelékeit igen aktívan és nagy sikerrel számolta fel, mivel az véleményük szerint a szaharái nép egységét csökkentheti. Geoffrey Jensen: *War and insurgency in the Western Sahara*, pp. 16, 24-26, 29-30.
- 33 John Damis: *Conflict in Northwest Africa-The Western Sahara Dispute*, pp. 40-44.
- 34 Anthony H. Cordesman: *A Tragedy of Arms, Military and Security Developments in the Maghreb*, pp. 60.
- 35 Yahia Zoubir: *The Western Sahara conflict: regional and international dimensions*, p. 226.
- 36 David J. Dean: *The Air Force Role in Low-intensity Conflict*, p. 42.
- 37 John Damis: *Conflict in Northwest Africa-The Western Sahara Dispute*, p. 84.
- 38 Stephen Zunes and Jacob Mundy: *Western Sahara, War, nationalism and Conflict Irresolution*, p. 11. és Robert E. Handloff: *Mauritania a country study*, p. 30.
- 39 David Lynn Price: *The Western Sahara*, p. 33.
- 40 Jim Paul, Susanne Paul, Mohamed Salem Ould Salek, Hadssan Ali, Tami Hultman: *With the POLISARIO Front of Sahara*, p. 16.
- 41 Általában véve a sivatag kevésbé alkalmas a gerilla hadviselésre, azonban a nyugat-szaharai területek jelentős része alacsony hegyekkel borított, időszakos folyóvölgyekkel, vízmosásokkal tarkított, ahol viszonylag nagyszámú barlangban lehet elrejtőzni. Ráadásul a területeken évszázadok óta ott élő szaharáviak a megszálló csapatokkal – akiknek minden ellátmányt kívülről kell magukkal hoznia – ellentétben minden víznyerő helyet ismernek. A területet megszálló haderők még a légi felderítés alkalmazásával sem tudták hatékonyan felderíteni a gerillákat, akik a francia, spanyol harcok idején megtanulták, hogy úgy védekezhetnek a repülőgépek ellen, ha éjszaka mozognak, nappal pedig rejtőzködnek. A marokkóiak úgy gondolták, hogy ha infraérzékelésű eszközökkel látják el a repülőeszközeiket, akkor képesek lesznek a Polisario erők hatékony felderítésére, felszámolására. Bár az USA támogatásával Westinghouse radarrendszert szereztek be, az nem váltotta be a hozzáfűzött reményeket, részben a hatalmas terület, részben pedig a kevés radar és marokkói kezelőszemélyzet nem megfelelő kiképzettsége miatt. Geoffrey Jensen: *War and insurgency in the Western Sahara*, pp. 18-19.
- 42 David J. Dean: *The Air Force Role in Low-intensity Conflict*, p. 42. és Virginia Thompson and Richard Adloff: *The Western Saharans*, p. 253.
- 43 Robert E. Handloff: *Mauritania a country study*, p. 5.
- 44 Toby Shelley: *Endgame in the Western Sahara*, pp. 43-44.
- 45 Tony Hodges: *The Roots of a Desert War*, p. 246.
- 46 Geoffrey Jensen: *War and insurgency in the Western Sahara*, p. 39.
- 47 John Damis: *Conflict in Northwest Africa-The Western Sahara Dispute*, p. 85.
- 48 1977 áprilisának végére a Polisario fegyveresei 18 harci gépet és helikoptert, 2 szállítórepülőgépet és 600 különböző harcjárművet, teherautót semmisítettek meg. A szövetségesek közül a marokkóiak 4200 halottat, 2800 sebesültet és 96 foglyot, míg a mauritániaiak 1600 halottat, 900 sebesültet és 16 foglyot veszítettek. A foglyok alacsony számát egyes információk azzal magyarázták, hogy a szaharáviak akkor még nem kívántak foglyokat ejteni. A jelentős veszteségek ellenére a Polisario nem tudott komolyabb sikereket elérni a megszálló csapatokkal szemben. Geoffrey Jensen: *War and insurgency in the Western Sahara*, p. 36.
- 49 Stephen Zunes and Jacob Mundy: *Western Sahara, War, nationalism and Conflict Irresolution*, p. 12.
- 50 Bár ezeket a gépeket eredetileg tengeralattjárók felderítésére használták, képzett légénységükkel a hadművelet fontos elemét képezték. A franciák emellett nagy hatótávolságú Mirage-4 típusú felderítőgépeket is használtak a kevésbé ismert területek feltérképezésére és fotók készítésére.

- 51 A marokkóiak a korábbi egységeket felül további 600 katonát küldtek a mauritániaiak által elfoglalt területekre, ahol rövidesen 1200 marokkói katona tartózkodott, és még újabb egységek érkeztek Marokkóból. 1978 januárjában már 2400 katona állomásozott Zouerat-Nouadhibou térségében, 600 katona az akjouji vasércbányáknál és további 2800 fő Tiris el-Gharbia területén. A marokkói légierő még három F-5 típusú vadászgépet is telepített Nouadhibou repülőtérére, hogy azok a közös hadműveletben részt vehessenek.
- 52 David Lynn Price: *The Western Sahara*, p. 62.
- 53 Tony Hodges: *The Western Sahara file*. pp. 101-102.
- 54 Richard Lawles and Laila Monahan: *War and Refugess, The Western Sahara Conflict*, p. 101.
- 55 Mauritániában és Tiris el-Gharbiában 1978 februárjában 8000 marokkói katona teljesített szolgálatot, de számuk hamarosan 9000 fő felé emelkedett, amely már a franciák aggodalmát is kiváltotta. A Polisario pedig azzal vádolta meg a mauritániai vezetést, hogy a marokkóiak kezére akarják átjátszani az országot. A kialakult pánikot jól mutatja, hogy a mauritániai politikai vezetés 1978 májusában újra a francia légierő támogatását kérte a fővárost támadás alá vevő gerillák ellen.
- 56 Robert E. Handloff: *Mauritania a country study*, pp. 121-122.
- 57 Leo Kamil: *Fueling the Fire, US policy and the Western Sahara conflict*, p. 36.
- 58 David J. Dean: *The Air Force Role in Low-intensity Conflict*, p. 44.
- 59 Tony Hodges: *The Roots of a Desert War*, p. 285.
- 60 David J. Dean: *The Air Force Role in Low-intensity Conflict*, p. 42. és Robert E. Handloff: *Mauritania a country study*, pp. 33-34.
- 61 Tony Hodges: *The Roots of a Desert War*, p. 275.
- 62 Besenyő János: *A nyugat-szaharai válság egy magyar békefenntartó szemével*, p. 139., valamint Geoffrey Jensen: *War and insurgency in the Western Sahara*, p. 17.
- 63 Hammad Zouitni: *The Moroccan Sahara Issue from the independence of Morocco to the present*, p. 242.
- 64 Robert E. Handloff: *Mauritania a country study*, p. 35.
- 65 Anthony H. Cordesman: *A Tragedy of Arms, Military and Security Developments in the Maghreb*, p. 61.
- 66 Tony Hodges; *The Roots of a Desert War*, pp. 337. és 283.
- 67 Richard Lawles and Laila Monahan: *War and Refugess, The Western Sahara Conflict*, p. 103.
- 68 Toby Shelley: *Endgame in the Western Sahara*, p. 191.
- 69 Virginia McLean Thompson, Richard Adloff: *The Western Saharans, Background to Conflict*, p. 291.
- 70 Tony Hodges: *The Roots of a Desert War*, p. 285.
- 71 Neil Clough: *Western Saharan Conflict: Prolonged Conflict and Prospects for the Future*, p. 8.
- 72 Marokkó az Amerikai Egyesült Államok legrégebbi (1786 óta!), speciális fontossággal bíró szövetségese az arab világban, aki fontos szerepet játszik az amerikai stratégiai tervekben. Az amerikaiak elkötelezettségét bizonyítja, hogy a nyugat-szaharai konfliktus során az USA nem csak anyagi támogatást és fegyvereket, de hírszerzési információkat és katonai tanácsadókat is biztosított a marokkóiak számára. Geoffrey Jensen: *War and insurgency in the Western Sahara*, pp. 1-2, 45-46, valamint Yahia Zoubir: *The Western Sahara conflict: regional and international dimensions*, pp. 233-234. A marokkói és amerikai kapcsolatokról bővebben: Mohamed Sellak: *United States – Moroccan relations, Air War Collage – Air University, Research Report, May. 1991.* www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA247761 (letöltés ideje: 2014.10.06.)
- 73 Stephen Zunes and Jacob Mundy: *Western Sahara, War, nationalism and Conflict Irresolution*, p. 17.

- 74 A különböző támogatások és segélyek mellett Szaúd-Arábia 1991-ben nagylelkűen elengedte Marokkó összes adóságát, mivel az egy 2000 fős katonai kontingenssel részt vett az első öbölháborúban, amit az USA és szövetségesei folytattak a Kuvaitot megszállt Irak ellen.
- 75 Líbia korábban támogatta a Polisario gerilláit, fegyvert, logisztikai támogatást és kiképzést biztosítván számukra, de 1984-ben Kadhafi megkötötte az Oujda-i egyességet II. Hasszánnal, amelyben elismerte Marokkó jogát Nyugat-Szaharára, és vállalta, hogy fenntartja a nem sokkal korábban a saharáviakkal szemben életbe léptetett embargót. Később Líbia és Marokkó között megromlott a kapcsolat, és Líbia ismét támogatta a Polisariot, de már szerényebb mértékben.
- 76 A spanyolok a fegyvereladások mellett katonai és rendőri kiképzést is szerveztek a gyors létszámnövekedésen átment marokkói fegyveres erők tagjainak.
- 77 Stephen Zunes and Jacob Mundy: *Western Sahara, War, nationalism and Conflict Irresolution*, p. 87.
- 78 Raphael Margui: *Sahara: La Grande Riposte*, J.A. Jeune Afrique, pp. 23-30.
- 79 Geoffrey Jensen: *War and insurgency in the Western Sahara*, pp. 17, 35.
- 80 Érdekes módon a Szovjetunió és a szocialista országok (Kuba és Jugoszlávia kivételével) nem ismerték el a saharáviak által kikiáltott országot és a Polisario számára nem nyújtottak közvetlen katonai támogatást. - Yahia Zoubir: *The Western Sahara conflict: regional and international dimensions*, p. 234. és Tony Hodges: *The Western Sahara file*, p. 112.
- 81 Jim Paul, Susanne Paul, Mohamed Salem Ould Salek, Hadssan Ali, Tami Hultman: *With the POLISARIO Front of Sahara*, p. 21.
- 82 Gareth M. Winrow: *The foreign policy of the GDR in Africa*, p. 143.
- 83 Geoffrey Jensen: *War and insurgency in the Western Sahara*, p. 50.
- 84 Besenyő János: *A nyugat-szaharai válság egy magyar békefenntartó szemével*, pp. 146-147.
- 85 Virginia McLean Thompson, Richard Adloff: *The Western Saharans, Background to Conflict*, p. 253.
- 86 David J. Dean: *The Air Force Role in Low-intensity Conflict*, p. 44.
- 87 Tony Hodges: *The Western Sahara file*, p. 104.
- 88 Tony Hodges: *The Roots of a Desert War*, p. 287.
- 89 Stephen Zunes and Jacob Mundy: *Western Sahara, War, nationalism and Conflict Irresolution*, pp. 15-16.
- 90 Geoffrey Jensen: *War and insurgency in the Western Sahara*, p. 47.
- 91 http://www.acig.org/artman/publish/article_352.shtml (letöltés ideje: 2010.09.20.)
- 92 David J. Dean: *The Air Force Role in Low-intensity Conflict*, pp. 44-45.
- 93 Bár a saharáviak többsége a Polisariot támogatta, a marokkói királyi hadseregben több százan szolgáltak, akikből külön egységeket szerveztek. A leghíresebb egységeik a 8. lövész ezred és a Maghzen (partizánvadász) alakulatok voltak. Többségüket a dél-marokkói területekről toborozták, ahol a harcias, katonai tapasztalatokkal és hagyományokkal jócskán rendelkező saharávi törzsek is éltek. Közülük a marokkóiaknak legtöbb katonát adó törzs a tekna törzsszövetségbe tartozó ait oussa törzs volt, akik a reguibat törzssel hagyományosan ellenséges viszonyban éltek. Az újonnan felállított alakulatokba azonban olyan, korábban a Polisario egységekben szolgáló, majd foglyul ejtett nyugat-szaharaiak is belekerültek, akik a saját és családjuk szabadságáért vállalták a szolgálatot a marokkói hadsereg kötelékében.
- 94 Geoffrey Jensen: *War and insurgency in the Western Sahara*, p. 44.
- 95 Anthony H. Cordesman: *A Tragedy of Arms, Military and Security Developments in the Maghreb*, p. 63.
- 96 Leo Kamil: *Fueling the Fire, US policy and the Western Sahara conflict*, pp. 69-70.
- 97 Anthony G. Pazzanita and Tony Hodges: *Historical Dictionary of Western Sahara*, pp. 312-313.
- 98 Raphael Margui: *Sahara: La Grande Riposte*, J.A. Jeune Afrique, pp. 23-30.

- 99 Richard Lawles and Laila Monahan: War and Refugees, The Western Sahara Conflict, p. 105.
- 100 Stephen Zunes and Jacob Mundy: Western Sahara, War, nationalism and Conflict Irresolution, pp. 16-17., valamint Geoffrey Jensen: War and insurgency in the Western Sahara, p. 22.
- 101 2 db F-1, 1 db F-5, 1 db C-130 típusú gépet és egy csapatzállítót. – Jacob Mundy: The Morocco-Polisario War for Western Sahara, p. 220.
- 102 Norrie Macqueen: United Nations Peacekeeping in Africa Since 1960, p. 239.
- 103 Stephen Zunes and Jacob Mundy: Western Sahara, War, nationalism and Conflict Irresolution, p. 20.
- 104 David J. Dean: The Air Force Role in Low-intensity Conflict, p. 46.
- 105 Anthony H. Cordesman: A Tragedy of Arms, Military and Security Developments in the Maghreb, p. 62.
- 106 Geoffrey Jensen: War and insurgency in the Western Sahara, p. 49.
- 107 Tony Hodges: The Western Sahara file, p. 105.
- 108 A saharaiak 1987. február végén végrehajtott egyik támadása két marokkói állás ellen El Farsi közelében olyan sikeres volt, hogy maga a marokkói király, II: Hasszán vonta felelőségre a körzetet irányító tábornokot. Az esetről készült jelentés kritizálta a marokkói katonai hírszerzést, valamint rámutatott, hogy a falon állomásozó egységek nem rendelkeztek elegendő páncélelhárító fegyverrel, illetve a gyorsreagálású erők felszereltsége, tevékenysége is kívánivalót hagyott maga után. Ezeket a tapasztalatokat a későbbiek során a marokkóiak felhasználták az egységeik hatékonyságának növelésére. Geoffrey Jensen: War and insurgency in the Western Sahara, p. 51.
- 109 Közlés a szerző által 2004-ben készített interjúból, a Mehaires táborban szolgáló Salek ben Mohamedtől.
- 110 Geoffrey Jensen: War and insurgency in the Western Sahara, pp. 50-51.
- 111 Yahia Zoubir: The Western Sahara conflict: regional and international dimensions, pp. 228-229.
- 112 Geoffrey Jensen: War and insurgency in the Western Sahara, p. 10.
- 113 Stephen Zunes and Jacob Mundy: Western Sahara, War, nationalism and Conflict Irresolution, p. 183.
- 114 A művelet még „Tifariti offenzíva” néven is ismert.
- 115 <http://shelf3d.com/i/1991%20Tifariti%20offensive> (letöltés ideje: 2014.08.04.)
- 116 Geoffrey Jensen: War and insurgency in the Western Sahara, p. 17.
- 117 S/23299 sz. ENSZ dokumentum

Felhasznált irodalom

- Besenyő, János (2010): Saharawi refugees in Algeria, AARMS, Volume 9, Issue 1. pp. 67-78. <http://www.zmne.hu/aarms/docs/Volume9/Issue1/pdf/07.pdf>
- Besenyő, János (2010): The Occupation of Western Sahara by Morocco and Mauritania, Periodical of the Scientific board of Military Security Office, Special Issue, pp. 76-94 <http://www.scribd.com/doc/127198909/The-Occupation-of-Western-Sahara-by-Morocco-and-Mauritania>
- Besenyő, János (2010): Western-Sahara under the Spanish empire, AARMS, Volume 9, Issue 2. pp. 195-215, <http://www.zmne.hu/aarms/docs/Volume9/Issue2/pdf/01.pdf>
- Besenyő, János (2012): A nyugat-szaharai válság egy magyar békefenntartó szemével, Publikon Kiadó, Pécs.
- Clough, Neil (2008): Western Saharan Conflict: Prolonged Conflict and Prospects for the Future, Air Command and Staff College, Air University, Maxwell Air Force Base, Alabama
- Cordesman, Anthony H. (2002): A Tragedy of Arms, Military and Security Developments in the Maghreb, Greenwood Publishing Group

- Damis, John (1983): Conflict in Northwest Africa-The Western Sahara Dispute, California, Hoover Institution Press, Stanford University
- Dean, David J. (1986): The Air Force Role in Low-intensity Conflict (Air University, Air University Press, Maxwell, Air Force Base, Alabama 36112-5532)
- Handloff, Robert E. (1990): Mauritania a country study, December, Area handbook series, DA pam 550-161, Washington
- Hodges, Tony (1983): The Roots of a Desert War, Lawrence Hill & Company
- Hodges, Tony (1984): The Western Sahara file: Third World Quarterly, Vol. 6, No. 1 (Jan. 1984), pp. 74-116
- Jensen, Erik (2005): Western Sahara, Anatomy of a Stalemate, International Peace Academy, Lynne Rienner Publishers
- Jensen, Geoffrey (2013): War and insurgency in the Western Sahara, Strategic Studies Institute and US Army War Collage Press
- Kamil, Leo (1987): Fueling the Fire: U.S. Policy and the Western Sahara Conflict, Trenton, N.J, The Red Sea Press
- Lawles, Richard, Monahan, Laila (1987): War and Refugees, The Western Sahara Conflict, Pinter Publishers, London and New York
- Macqueen, Norrie (2002): United Nations Peacekeeping in Africa Since 1960, Pearson Education
- Margui, Raphael: Sahara (1979); La Grande Riposte, J.A. Jeune Afrique, No. 985. 21 Novembre 1979, 20. Annee, pp. 23-30.
- Mercer, John (1976): Spanish Sahara, London, George & Unwin Ltd
- Mundy, Jacob (2009): The Morocco – Polisario War for Western Sahara. In: Barry Rubin, Conflict and Insurgency in the Contemporary Middle East, Routledge
- Paul, Jim, Paul, Susanne, Mohamed Salem Ould Salek, Hadssan Ali, Tami Hultman (1976): With the POLISARIO Front of Sahara, MERIP Reports, No. 53, pp. 16-21
- Pazzanita, Anthony G., Hodges, Tony (1994): Historical Dictionary of Western Sahara, 2. kiadás, Metuchen, N.J., Scarecrow Press
- Price, David Lynn (1979): The Western Sahara, The Washington Papers
- San Martin, Pablo (2010): Western Sahara, The refugee nation, University of Wales Press, Cardiff, 226 oldal
- Sellak, Mohamed (1991): United States – Moroccan relations, Air War Collage – Air University, Research Report, www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA247761
- Shelley, Toby (2004): Endgame in the Western Sahara, What Future for Africa's Last Colony? Zed Books, London&New York
- Thompson, Virginia McLean, Adloff, Richard (1980): The Western Saharans, Background to Conflict, Taylor & Francis
- Tifariti Offensive - <http://shelf3d.com/i/1991%20Tifariti%20offensive>
- Winrow, Gareth M. (1990): The foreign policy of the GDR in Africa, Soviet and East European Studies-78, Cambridge University Press
- Zoubir, Yahia (1990): The Western Sahara conflict: regional and international dimensions, The Journal of Modern African Studies, 28, 2 (1990), pp. 225-243
- Zouitni, Hammad (2013): The Moroccan Sahara Issue from the independence of Morocco to the present, In: Moroccan Yearbook of Strategy and International relations, L'Harmattan - CMIESI, pp. 239-258.
- Zunes, Stephen, Mundy, Jacob (2010): Western Sahara, War, nationalism and Conflict Irresolution, Syracuse University Press

English Abstract

Guerrilla War in Western Sahara: Polisario vs. Morocco and Mauritania

This study talks about the guerrilla war fought between the Polisario Front – representing the Western Saharan natives – and the Kingdom of Morocco, as well as Mauritania. Even today, this guerrilla war provides many lessons regarding desert COIN (counter-insurgency) operations. Besides reviewing the necessary activities for conducting a successful guerrilla war, the author delineates the most efficient methods for defending against one, since this is the first operation, where the Moroccan government – standing up against the guerrillas in an unusual manner – has achieved long-standing results by the construction of a system of fortifications, as well as by the restructuring of its tactics and the units stationed in the Western Saharan region.

A szerzőről

alezredes,
a hadtudományok doktora
A Magyar Honvédség
Geoinformációs Szolgálatának
osztályvezetője

About the Author

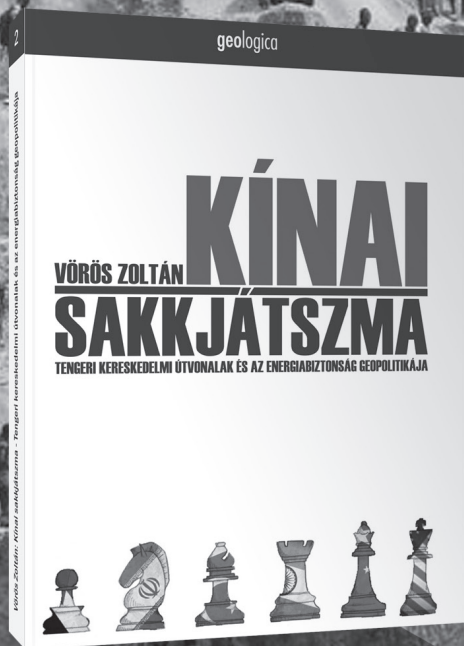
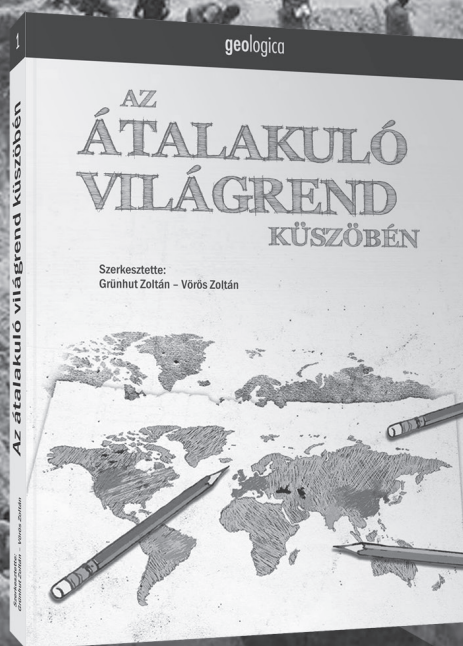
lieutenant-general, PhD in military
science, head of department at
the Geoinformation Service of the
Hungarian Armed Forces

besenyo.janos@gmail.com

geologica

elemzések • folyóirat • könyvek

Keresse a köteteket az Alexandra és Lira Könyvesboltokban,
a független könyvesboltokban és az internetes portálokon,
vagy rendelje meg a Publikon Kiadótól a www.publikon.hu oldalon!

KISFILM ÉS HAGYOMÁNYŐRZÉS ESUBAN

TÚRÓCZI ILDIKÓ

Előzmények

Észak-Nyugat Kamerun törzsi királyságában, Esuban, nem történhet olyan fontosnak tartott esemény, legyen az akár pozitív, akár negatív előjelű, ami ne kerülne a Fon színe elé. Az ő dolga többek között Isten és a szellemek áldását kérni a közösség javát szolgáló nemes célokra, döntést hozni konfliktushelyzetekben, törzsi vitákat lebonyolítani, a fondom érdekeit szolgáló szerződéseket kötni.

Ha a boszorkányok, hagyományos orvosok, látók, kuruzslók számában nincs hiány, és számukat, aktív tevékenységüket tekintve Esu Kamerun-szerte első helyen áll, úgy másfajta hagyományok, szimbólumok, társaságok lassan feledésbe merülnek. Hogy a Fonok temetkezése helyéül szolgáló bambuszház ajtókerete miért kígyókkal díszített, arról már csak néhányan tudnak, és arra is csak néhányan figyelnek, hogy a Ke-fab fiatal tagjai nem tartják a társaság hagyományait, hogy a temetkezési rítusok egykori félelmetes Koh-ja már csak ritkán jön elő, hogy a vörös toll titkát is csak néhány, száz év körüli bölcs őrzi. Effajta hagyományok, értékek felkutatását, összegyűjtését és őrzését vállalták a Lándzsa Alapítvány fiatal, diákokból, értelmiségiekből (tanítók, tanárok, egészségügyi dolgozók) tagjai.

A társaság nevét Esu eredetlegendájától kölcsönözte, miszerint a tikári törzs két tagjának, a későbbi Esu törzs alapítóinak, egy bűvös lándzsa segített az ígéret földjét megtalálni. A társaság nemes célokkal indult, alapszabályzatában ősi értékek felde-ritése, továbbadása szerepelt. Tevékenységükre, a hely hagyománya szerint, a Fon áldását kérték. Az alapszabályzatban rögzített tervek viszont kimerültek egy házassági szokásokról szóló, cselekményében a nigériai szappanoperákra emlékeztető kisfilm rendezésében. A kisfilm összeállítására három hónap állt rendelkezésükre, bemutatását az ECUDA-napokra szánták (ECUDA: Esu Cultural and Development Association). A szükséges videokamerát kölcsönözték, a felvett jelenetek összevágását, szerkesztését egy hivatásos operátorra bízták. Az eredeti témát (hagyományos házassági szokás Esuban) viszont felváltotta egy szokványos történet a jó-elnyeri-jutalmát tanulságával.

A hétfégi találkozások, megbeszélések, a „gyűlések” betartották az általánosan használt formakeretet: a „házigazda” köszöntötte az egybegyűlteket, majd közös ima után hosszas fejtegetés következett a státútumban szereplő célok kivitelezéséről és ennek gyakorlati hasznáról. Annak lehetősége, hogy a szereplők bármelyike

▲ A Ländza Alapítvány tagjai. A cikkben szereplő képeket a szerző készítette.

még fel nem fedezett tehetség lehet, ami kilépést jelenthet a vidéki életformából, és hogy a kisfilm lehetőséget teremthet erre, feleltette az eredeti szándékot/szándékokat. A felvázolt és hosszan előadott elméleti fejtegetést hozzászólások, majd az elhangzottakkal egyetértő vagy azoknak ellentmondó szavazás követte. A „gyűlést” a kameruni himnusz eléneklése és újabb, hálaadó ima zárta. A kisfilm csak részben készült el, bemutatásra nem került, a társaság felbomlott. A hagyománykutató tevékenységet egy lelkes helyi tanító folytatta, aki gazdag örökség kézzel írott gyűjteményét tudhatja magáénak.

Istenek és szellemek áldása kéretik

A Fon áldásának kétórás ceremóniájában ősi és keresztény elemek egészítették ki egymást.

A néhány tagot számláló alapítványalakító kis csapat hagyományos viseletben, néhány liter úrtartalmú *calabash*nyi (lopótökből készült korsó alakú edény) pálmaborral indult a palotába. A calabashba helyezett békeág, inonge (peace-tree) egy békés találkozás és beszélgetés szándékát hivatott jelezni.

A Fon a palota teraszán fogadta őket. A társaság szóvivője bemutatta a tagokat, az alapítványon belül betöltött szerepüket, majd felolvasta a szándéknyilatkozatot, amit a Fon, rábólintás előtt, hosszasan tanulmányozott. Ezt követően kezdetét vehette a törzsi nyelven szóló, Miatyánkkal kezdődő áldás.

Az áldás rítusának celebrálásában királyi családból származó, beavatott férfiszemély segédkezett: a hozott pálmabort a calabash-korsóból egy öblös agyagedénybe öntötte, eközben a társaság egyik női tagja jobb kezét a férfi bal alkarjára helyezte. A mozdulat jelképes, jelentése: női áldás kísérje a férfi munkáját! Ezt követően a Fon a férfi kezére pálmabort csurgatott, neki borral telt, az előbbinél kisebb, bögre

Albert Fon >

méretű calabasht nyújtott, hogy egymás után háromszor fenéig ürítse azt. A férfi, immár a pálmabor által „megtisztulva”, bort merített az agyagedényből, a társaság tagjainak nyújtotta, akik, kézről-kézre adva, ugyancsak háromszor ürítették ki azt. A Fon, aki utolsóként került sorra, egyik kezében a borral, másikkal a békeággal a palota elé sétált. A szellemeknek ajánlva bort loccsantott a földre, majd a calabasht és békeágot két kezével az ég felé tartva, a négy égtáj felé fordulva, Esu-föld ősi szellemeinek és Istennek segítségét kérte. A törzsi nyelven elhangzó fohász után kiitta a calabashban maradt italt.

Rítust záró részként a tulajdonképpeni áldás következett: a társaság tagjai sorban, jobb kezüket az előttük levő vállára fektetve, a Fon elé térdeltek. A király ismét borral töltötte a calabasht, kortyolt belőle, majd a sorban elsőnek nyújtotta, aki kézről-kézre adta. A társaság tagjai, egyik a másik után, lehajtott fővel, nyitott tenyérrel, a Fon elé térdeltek, aki tenyerükbe háromszor lehelve, törzsi nyelvű áldását adta rájuk. A Fon lehelete ősi szellemek erejét közvetítette.

Pogány kereszténység vagy keresztény pogányság

Esu hagyománya szerint, beavatásakor a Fon kedve szerint választ nevet magának. „His Majesty Kum-a Chuo II-Albert Chi Kawzu, Fon of Esu” neve magába foglalja a

Áldás kísérfje a férfi munkájáát

Albert Fon áldást oszt

királyi dédapa, az apa és a saját keresztnevét, és kiegészül a nagy előd, a próféta Fon nevével (Kum-a Chuo II). A névváltás fontos, mert egy új küldetés kezdetét jelenti, egy új életformáét, valamint új tulajdonságok, erények megszerzésének igényét, óhaját is. A Fon a nagy előd nevének felvételével, elkötelezte magát a tudatlanság, a szegénység, a betegség és a nyomor elleni küzdelem mellett.

Kum-a Chuo-nak, az esuiak Nagy Próféta Királyának emléke elevenen él a köztudatban. A Nagy Próféta nevet látnoki képességei miatt kapta, a mondás szerint előrelátta a nigériai törzsi háborúkat és megjósolta a békés fuláni törzsek Esuba vándorlását. Kiváló vezetői erényeit a német gyarmatosítás, majd az első világháború idején kamatoztatta, tanácsolván népének, hogy a betelepült fehér embernek adjanak

banánt és tojást, mert azt szereti, és bármit mond, válaszolják azt neki mosolyogva, hogy yes, yes. A „viszonyulási elv” jól működött: amíg a szomszéd törzsek ellenállni próbáltak, addig Esu törzse banánnal, tojással etette a német gyarmatosítókat, a Fon-nak pedig gondja volt a konfliktusos helyzetek megelőzésére.

Kum-a Chuo nem csupán a „take a banana” szállóigévé fejlődött tette alapján maradt az emlékezetekben. Ő volt az első törzsi király, aki a húsz kilométerrel odébb eső Wumban működő német iskolába küldött néhány jó képességű ifjat. Bár az időközben kitörő első világháború miatt az ifjak közül csak egy fejezte be tanulmányait, az iskolázottság szükségességének igénye új hagyomány kezdetét jelentette.

Ugyancsak az ő idejében épült az első katolikus templom, ami a keresztény vallás alapkövét jelentette Esuban. Erre aránylag későn, az első világháború végén, 1919-ben került sor, amikor néhány, a háborúból hazatérő fiatalember a seregben elsajátított keresztény vallás dogmái szerint akart szülőföldjén élni, és reggeli-esti imáihoz, egyistenhitük gyakorlásához helyet kértek a királytól. A Fon a bennszülött vezetők/tanácsnokok rendszeres találkozásainak házáat ajánlotta fel nekik erre a célra, ami nem bizonyult a legjobb megoldásnak, már a fiatalemberek hittérítő tevékenysége miatt sem, ami heves ellenállásba ütközött a hagyományos politeista, animista ősi hitrendszerrel. A konfliktuskezelő király új alternatívát kínált fel nekik: földet ajánlott egy saját imahely létrehozására; döntésének nyomatékként felszólította a törzs lakóit, hogy segítsenek a felépítésében. Ez a fűtetős bambuszház lett Esu első keresztény, katolikus temploma, ahol kezdetét vehette és vette az őslakosság új hitre térítése.

Őt választva követendő példaként Albert Fon elkötelezte magát a békés konfliktuskezelés, a keresztény hitgyakorlat mellet és az írástudatlanság ellen. Keresztény

▲ *Kézről-kézre calabash*

lét- és magatartásformája viszont nem mellőzi és nem nélkülözi azokat a hagyományos, öröklött elemeket, amelyek éppen királyi minőségét hitelesítik. Ha Isten a legfelsőbb hatalom, akkor a nagy ősök és Esu-föld szellemei közte és a földi halandók között hivatottak közvetíteni. Ha a katolikus szokásrend monogámiát feltételez, akkor a király, a törzsi hagyományokat tiszteletben tartva, a katolikus egyház kompromisszumos beleegyezésével, második, és, szükség esetén, harmadik feleséget is vihet a palotába. Szerencsés helyzetben is van, mert férfifősei (apja, nagyapja, dédapja) a törzsi társadalom által elismert, példaként szolgáló, „nagy” emberek voltak. A királlyá avatása során kapott természetfeletti mentális és spirituális erejét csak erősíti a királyi ház által nagy tiszteletben tartott, fekete kutya alakjában viszsztatérő dédapja szelleme.

Beavatása révén természetfölötti tulajdonságokkal bír, lehelete védi, erősíti az őt érintőt. Bár a fent vázolt áldás ősi hagyomány szerinti, az összekulcsolt kéz-lehajtott fő-mély meghajlás szokásában a meghajlást a keresztény gyakorlatból kölcsönzött térdre ereszkedés váltja fel. Az Istenhez intézett ima szövege gyakran improvizált, az adott eseményhez adaptált.

A pálmabor bambuszpálma alig néhány fokos, alacsony alkoholtartalmú nedve szellemek kedvére való, nekik ajánlott áldozatital, elengedhetetlen rítuskellék. A fenti rítusban szerepe többszörös. Az ital kézre öntése, majd az ital fogyasztása az eseményre való felkészülést, „megtisztulást” jelent, földre loccsantása a szellemek kedvére való áldozatajándék, majd a kézzől-kézre adott közös calabashból való ivás az összetartozás élményét és tényét, a közös szándékot jelenti.

^ Kézzől-kézre calabash

Esu törzsi királyságában a nőknek úgy a családban, mint a közösségben jól meghatározott szerepük van, ezek gyökerei a régmúlt időkbe nyúlnak vissza: gyermeket szülnék és nevelnek, gondoskodnak róluk, földet művelnek, biztosítják a család napi élelmét. A poligám életformán belül az első feleségnek fontos szerep jut: ő vezeti és szervezi az udvartartást, fogadja feleségtársait és gondoskodik a több asszonyból és gyerekből álló család békéjéről. Közösségi szinten, rendkívüli spirituális erejük, bölcsességük és tapasztalati tudások révén, hasonló védő-vezető-tanácsoló szerepet kap a nők titkos társasága és a királyi családhoz tartozó anyakirálynők (queen-mothers) intézménye. Az „asszonyáldás kísérje a férfi munkáját” gesztus ezt a többszörösen védő-óvó szerepet hivatott jelenteni.

Az összegzés igénye nélkül

A fiatal értelmiségieknek (és nem csupán nekik) a más ország/kontinens jelenti a vidéki életformából, a szegénységből és nincstelenségből való kilépést, azt a motivációt, ami már kisiskolás korban észlelhető, majd nyomon követhető a családot vállaló felnőttkorig, és ami felülírta a Lándzsa Alapítvány hagyománykutató és őrző szándékát.

A törzsi királyság jelentősebb történései, eseményei a Fon áldását feltételezik; az ősi időkből származó, törzsi nyelven elhangzó áldás keresztény elemekkel tarkított. A keresztény király csak úgy lehet közösségének vezetője, ha tiszteletben tartja és gyakorolja a törzsi hagyományokat, szokásokat. A Fon, királlyá avatása révén természetfölötti tulajdonságokra tesz szert, ennek gyakorlása nem mond ellent a keresztény vallás elveinek.

A bemutatott áldás egyes mozzanatai jelképes értékűek – feltárásuk közelebb vihet a múltbeli törzsi életforma alaposabb megértéséhez. ☀

English Abstract

aa

aa

A szerzőről

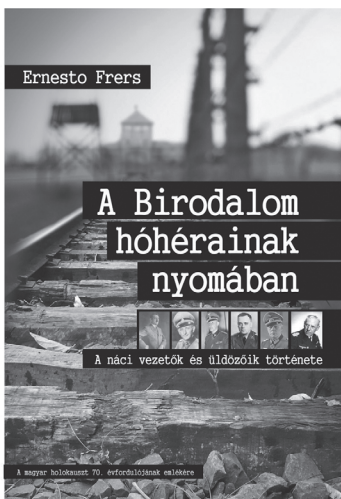
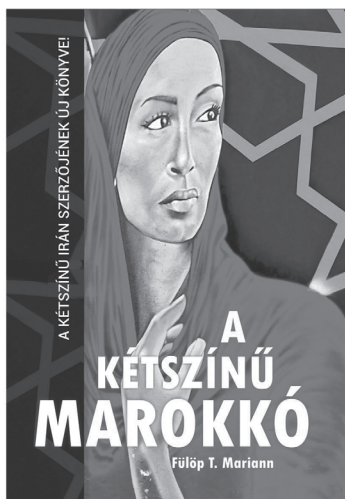
orvos, önkéntes, író

About the Author

medical doctor (MD), volunteer,
author

Keresse a GloboBook könyveit a könyvesboltokban és az online árusítóhelyeken!

MEGJELENT!

GLOB **BOOK**
KIADÓ

Kezedben a nagyvilág

Online vásárlás:

www.globobook.hu

INTERJÚ EKE UZOMÁVAL

AZ INTERJÚT KÉSZÍTETTE: TARRÓSY ISTVÁN – NYITRAI MIKLÓS

Mesélj kicsit magadról, a családotról: Honnan valósi vagy? Hogyan érkezted Pécsre?
1989-ben születtem Lagosban, szüleim Imo Államból valósiak. Öten vagyunk a testvérek, én vagyok a legidősebb közülük. Édesanyám 18 éves volt, amikor én születtem. Amikor kicsi voltam, soha nem gondoltam arra, hogy híres focista lehet belőlem. A szüleim szigorúan neveltek, azt akarták mindenképpen, hogy iskolába járjak, tanuljak. Nagyon jó voltam matekból, fizikából, kémiából, mérnök akartam lenni – még most is szeretnék mérnöknek tanulni. Jól tudtam mindig számolni, megoldani bizonyos problémákat, és ezt a foci pályán is tudom hasznosítani.

Azért azt is látjuk, amikor focizol, hogy mindent beleadsz, az elejétől a végéig hajtasz.

Igen, mindig az adott meccsre koncentrálok, azt érzem, hogy az az én meccsem, és végig kell nyomnom, amíg csak bírom.

Egyedül érkezted vissza Pécsre?

Nem, velem van az öcsém is, aki szerintem jobb focista nálam. (nevet) Nagyon tehetséges. A többi testvérem Nigériában maradt. Minden évben egyszer biztosan meglátogatom őket, ezen alkalmakkor nagy családi ünnepet ültünk. Időközben pedig folyamatosan támogatom az otthoniakat, mindig utalok nekik haza pénzt.

Hogyan jutottál először Európába?

Milyen terveid voltak akkor?

2005-ben jutottam el Németországba, de meg se fordult a fejemben, hogy profi focista legyek. Egy menekülttáborban laktam akkor. Utcai focit azért játszottam, és már akkor is imádtam a játékot. Volt egy amerikai származású fickó, egy régóta Németországban élő ügyvéd egyébként, aki mindig jött a táborba, hogy kiválassza a legügyesebbeket: akik a legjobban tudtak ping-pongozni, focizni, akik jó atlétáknak tündek. Hétfévente elvitte magával ezeket a fiatalokat egy csarnokba, stadionba,

„Mindig az adott meccsre koncentrálok, azt érzem, hogy az az én meccsem, és végig kell nyomnom, amíg csak bírom.”

▲ Eke Uzoma. Fotó: Nyitrai Miklós

hogy ott is kipróbálja őket. Egy nap odajött hozzám, miután megnézte, hogyan kezelem a labdát, milyen trükköket tudok. Elvitt Karlsruheébe egy helyi sokadik osztályú csapatba, ahol edzhettem a fiúkkal.

Jó volt a fizikai kondíciód?

Igen, nagyon is, hiszen minden reggel futottam már akkor is, és nagyon ügyeltem a fizikai erőnlétemre. Általában 12 km-t futok, az igazán jól esik. Nem iszom alkoholt – nem a vallásom miatt, amúgy keresztény vagyok, hanem sokkal inkább, hogy erőm teljében tudjak mindig teljesíteni – ebbe szerintem nem fér bele az alkohol. Karlsruheben ki is próbálták, mennyire tudok futni: kiderült, hogy nagyon. (nevet) Aztán megvizsgálták a lehetőségét annak, hogyan jöhetek ki a táorból. 2005-ben először az Alemannia Mühlheim, majd még ugyanabban az évben az SC Freiburg csapatába kerültem, és ott két évig játszottam. Freiburgban egy futball akadémiába vettek fel, 16 éves voltam csak akkoriban, és innen indult el a karrierem. Olyan volt, mint egy álom, mint egy csoda!

2010-től az 1860 Münchenben játszottál, de közben 2011-ben kölcsönadtak az Arminia Bielefeldnek is. A német évek után hogyan jött a gondolat, hogy Magyarországra gyere, magyar csapathoz igazolj?

Egyszer csak szólt a menedzserem, hogy keresett a Pécs csapata Magyarországról, érdeklődik utánam. Én meg visszakérdeztem: van Magyarországnak focicsapata?... Persze, tudtam, hogy van, de nem igazán ismertem a magyar focit, csak az 1954-es csapatot, a világhírű Aranycsapatot. Édesapám mesélt erről a zseniális válogatottról. No, meg tudtam, hogy Solomon Okoronkwo is Pécssett focizott. Először eljöttem, hogy megnézzem a csapatot. Egy Ausztriához közeli városban tudtam találkozni

Fotó: Nyitrai Miklós

velük, ahol éppen edzőtáboroztak. Egyedül jöttem, menedzser nélkül, ami eléggé szokatlan. Supka Attila volt akkoriban az edző – mondta, hogy játsszak velük. Nagyon jól ment a foci, egyszerűen szuperul nyomtam. Viszont Supka nem mondott semmit, csak azt, hogy két nap múlva a Maccabi Tel Aviv ellen játszik a pécsi csapat, és kérte, hogy újból játsszak, hogy még alaposabban megnézhesse a játékomat. Akkor találkoztam Solomonnal is, aki nagyon szépeket mondott a városról, a csapatról. A következő meccs még jobban sikerült. Nem is értettem, hogyan ment annyira csúcsformában – minden egyszerűen tökéletes volt. És akkor jött az igazi probléma: a Maccabi el akart vinni, le akart szerződtetni. Fizikailag is megküzdöttem értem a pécsi menedzserrel... Mindezek után a hotelszobámból felhívtam szüleimet, akik szintén azt mondták, hogy ne menjek el Izraelbe.

Eke a PMFC játékosaként. Forrás: pmfc.hu

Sokszor beszélsz a családdal, sokszor hívod őket? Kikéred a szüleid véleményét a nagyobb döntések előtt?

Apám nagyon jó focista volt. Nem volt magas ugyan, de gyors volt, és nagyon jól látott a pályán. Bízom a meglátásaiban. Sőt, amikor hazamegyek, még mindig szoktunk együtt focizni. Jó kondiban van, bírja a mozgást. Végül elkezdtünk tárgyalni a pécsi menedzserrel – úgy, hogy az én menedzserem nem volt velem, ahogyan már említettem. A pécsiek jól tudták, hogy ha kilépek a hotelből, nem lesz esély a megállapodásra, ráadásul az izraeliek már konkrétumokat mondtak nekem. Megállapodtunk jól a Péccsel, viszont a csapattársaim azóta is poénkodnak ezzel a történettel. A Tel Aviv elképesztő összeget ajánlott, melynek ismeretében sokan kérdezték tőlem, hogy mit keresek Pécsen. Számomra azonban nem minden a pénz, sőt, sokkal több mindenről szól maga az élet, mint a pénz.

Mit gondolsz Pécsről, a városról, a város környéki régióról?

Ismerem jól, szeretem nagyon, és még a villányi pincéket is meglátogattam már. Ne feledjétek, hogy a klub tulajdonosának van egy remek pincészete is, ahol kötelező kóstolni, fogyasztani. Én azonban nem iszom, ezért volt már pár vicces (illetve kellemetlen) pillanatom is.

Mi a véleményed a pécsiekről?

A testvérem mondta egyik nap, hogy jobban szeret Pécsen lenni, mint Németországban. Kérdeztem tőle, hogy miért, ő pedig azonnal azt válaszolta, hogy az emberek miatt, mert itt mindenki annyira barátságos, vendégszerető. Még akkor is, ha nem beszélnek angolul, vagy más idegen nyelven. Próbálnak segíteni nekünk. Tudjátok, azért jöttem vissza Pécsre – mert először 2012-13-ban voltam itt –, hogy játsszak. Az MTK éppen el akart hívni, de aztán Pécs is jelentkezett, és Pécsen választottam, így 2014-től ismét itt játszom, két évre írtam alá.

Mi a kedvenc magyar ételed? Általában szeretsz főzni?

Igen, minden nap főzünk az öcsémmel. Imádom a húslevest, az a kedvencem. Akárhová ülünk be, jófajta magyar tyúkhúslevest kérek. ☀

Játék közben.. Forrás: csakfoci.hu

„A GYERMEKEIM ÉRZIK ÉS ÉRTIK A RAGASZKODÁSOMAT MAGYARORSZÁGHOZ”

**A két ország együttműködési lehetőségeinek jobb kihasználását szorgalmazza a Budapesti Műszaki Egyetemen diplomát szerzett tanzániai tiszteletbeli konzul.
Budapesti interjú Obedie Solomon Kimaroval (bme.hu nyomán)**

AZ INTERJÚT KÉSZÍTETTE: T. HORVÁTH ATTILA

„Amikor először szálltunk ki a repülőgépből Budapesten, csodálkoztunk, hogy az emberek itt nem angolul beszélnek. Semmit sem tudtunk Magyarországról. Akkor nem gondoltam volna, hogy harminc év múlva tiszteletbeli konzulként fogom képviselni ezt az országot a szülőföldemen, Tanzániában” – emlékezett a kezdetekre *Obedie Solomon Kimaro*, egykori építőmérnök hallgató, aki évek óta látja el Magyarország tiszteletbeli konzuljának feladatait a kelet-afrikai országban.

Solomon Kimaro 1977-ben kezdte meg tanulmányait magyar állami ösztöndíjjal. A hatvanas évektől kezdve – az egykori szocialista tábor által a fejlődő világnak nyújtott támogatás keretében – sok száz tehetséges afrikai diák kapott lehetőséget, hogy diplomát szerezzen. Tudásuknak hatalmas értéke volt a szakemberhiánnyal küszködő országokban. Az egykori diákok közül néhányan itt alapítottak családot, ám többségük – Kimaróhoz hasonlóan – visszatért hazájába.

„1977-78 között a nyelvi előkészítő intézetbe kerültem, majd sikeres vizsgát tettem, hogy a Műegyetemre jöhessenek” – idézte vissza a magyarul ma is kiválóan beszélő konzul. „Azért lehetett igazán hasznos az itt eltöltött idő, mert minden támogatást megkaptam mind a tanáraimtól, mind a magyar családoktól, a csoporttársaimtól, akik közül majdnem mindegyikkel még mindig tartom a kapcsolatot, ötévente rendszeresen jövök a találkozóinkra. Hajdani tankörtársammal, *Dunai Lászlóval*, az Építőkar jelenlegi dékánjával szoros barátságot ápolok. Mérnökmatematikus-szakmérnöki képzésre is együtt jártunk.”

A fiatal szakember hét év magyarországi tartózkodás után tért vissza hazájába. Visszaérkezését követően négy évig dolgozott egy állami tervezőintézetnél. Ma is úgy tartja, hogy a Műegyetemen megszerzett tudása busásan megtérült Tanzániában. „Büszkén mondhatom, hogy bármelyik másik egyetemet végzett kollégával felvettem a versenyt. Hozzá kell tennem, hogy dolgoztam magyarországi építőipari cégeknél is, és nagyon hasznos gyakorlatot szereztem, amire különösen szükség volt, mert ott, Tanzániában egy cégvezető szakmailag sokkal inkább magára van utalva, és rengeteg energiát köt le az akadályok elhárítása.”

„Solomonnal 1978-ban kezdtük el tanulmányainak a BME-n, mindketten a 6-os tankörbe kerültünk. Nagyon rövid idő alatt – már a beiratkozást követő „almatáborban” – Solomon a tankör egyik legnépszerűbb tagja lett. Először állandó jókedvével, majd tehetségével és szorgalmával tűnt ki. Élményszámba ment, ahogy mesélt nekünk, Afrikáról, hazájáról, a Serengeti állatvilágáról. A mesészerűen előadott történetek alapján csakhamar elneveztük „Solomon bácsi”-nak (korosztályunk még biztosan emlékszik Rémusz bácsi meséire...). Szerette és nagyon jól tudta a matematikát, így a végzés után még két évig együtt jártam vele mérnökmatematikus szakmérnöki tanfolyamra. Az erős elméleti képzéssel párhuzamosan Magyarországon tanulta a gyakorlati mérnöki munkát, sőt a házam építésében még segédmunkásként is részt vett. Nagyon örülök, hogy gyerekei is itt a BME-n, a mi karunkon tanulnak, jó érzés naponta találkozni velük a K épületben. Jelenleg azt szervezzük, hogy néhány magyar hallgatónk nyári technikus gyakorlatát Tanzániában, az ő vállalatánál teljesíthesse.” (Dunai László, a BME Építőmérnöki Kar dékánjának visszaemlékezése)

▲ *Solomon Kimaro és Dunai László. Dunai László fényképe.*

▲ Végzősök tablója.

Solomon Kimaro Dunai László gyermekével. >

A konzul szívesen beszél arról, hogy nem elégedett meg az állami tervezőintézetnél kapott megbízásokkal. Egyik kollégájával önálló céget alapítottak, és ez ma már az egyik legnagyobb tervező és kivitelező vállalkozás Tanzániában. Társaságuk számos szakmai elismerés mellett 2005-ben elnyerte a Tanzániai Kivitelezők Egyesülete által a legnagyobb hazai alapítású cégnek szánt díjat. Átlagos időben négyszázan, de nagyobb megbízásoknál hatszázan is dolgoznak a vállalatnál. Középületeket, utakat, iskolákat terveznek és építenek, gyakran külföldi cégekkel együttműködésben.

Solomon Kimaro nem egyedül tért vissza hazájába: feleségét, a SOTE ösztöndíjas hallgatóját, a szintén tanzániai Eunice-t is Budapesten ismerte meg. „1983-ban jöttem ide tanulni” – mesélte Eunice Kimaro, aki jelenleg egy amerikai cég AIDS-ellenes programjában dolgozik orvosként. „Abban az évben egyedüli voltam a hazámból, a tanzániai diákok egyesülete fogadott a repülőtéren és vitt el a nyelvi előkészítőbe. Pár nap múlva találkoztam először Solomonnal, aki nagyon kedves volt, sokat segített nekem a beilleszkedésben, nyelvtanulásban. Összeköltöztünk, és később Tanzániában össze is házasodtunk.” Eunice hazájába visszatérve tíz évig dolgozott az állami egészségügyben, majd közegészségügyi szakosított képzést szerzett. „Az a tudás, amelyet itt megszereztem, engem is nagyon sokszor segített szakmai pályafutásomban. Meg szeretném említeni, hogy vannak magyar, vagy Magyarországon végzett orvosok, akik értékes munkát végeznek hazánkban. Jöhetnének többen is, hiszen tudnánk segíteni abban, hogy gyakorlatot szerezzenek a – sajnos egyre aktuálisabb problémákat okozó – trópusi betegségek orvoslásában.”

▲ *Solomon Kimaro építkezési-kivitelező cégének egyik kőbányája, Dar es-Salaam, 2006.*
Fotó: Kalmár Lajos

A Budapesten egymásra talált pár örömmel hangsúlyozta, hogy kapcsolata sem magyar barátaikkal, sem a tanzániai diákokkal nem szakadt meg, sőt, időről-időre összejönnek saját hazájukban is. „Jó barátom volt a néhai Berey Zoltán, a magyar kereskedelmi konzul, aki sokat tett az országaink között épülő kapcsolatokért. Ő kért fel a tiszteletbeli konzuli posztra, mert tudta, hogy hálás vagyok Magyarországnak és szeretnék segíteni” – emlékezett Solomon Kimaro.

A tiszteletbeli konzul feladatai közé tartozik például a magyar vállalatok segítése a tanzániai, vagy a nemzetközi pályázatoknál, de bajba került turisták is gyakran fordulnak hozzá. A jó személyes kapcsolatok Afrikában különösen sokat számítanak, és egy építési vállalkozó sok üzletemberrel, politikussal ismerkedik meg a munkái révén. A Magyarországon szerzett diplomával mások is nagy ívű karriert futottak be: akadt, akiből egészségügyi majd hadügyminiszter lett. Van, aki fogorvosi klinikát vezet, és nálunk tanult a World Wild Fund egyik régióigazgatója is. „Ezeket a kapcsolatokat Magyarországnak jobban ki kellene használnia.” – vélekedett Solomon Kimaro.

A házaspár általában évente jár vissza Magyarországra a barátok kedvéért valamint a konzuli teendőkkal kapcsolatos ügyek intézésére. Az egyik fontos idei cél Kimaro cége és a Műegyetem építőkara közötti együttműködés megteremtése volt. „Régóta szeretnénk magyar diákokat fogadni szakmai gyakorlatra. Sokan félnek a tanzániai körülményektől, pedig nemzetközi tendereink is vannak. Megtanulhatnak, hogyan lehet Tanzániában dolgozni, pályázni. A személyes tapasztalatok birtokában

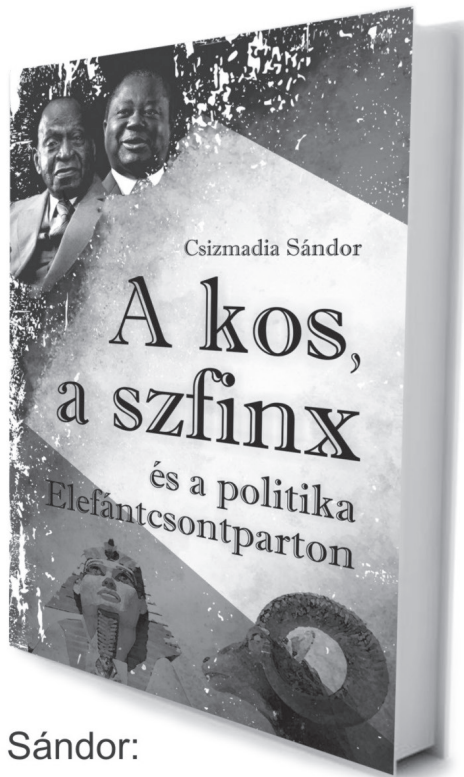
Valamely ország – saját állampolgára vagy a helybéliek közül kiválasztott – tiszteletbeli konzuljait a küldő állam nevezi ki, de működésükhöz a fogadó ország külügyminiszterének hozzájárulása szükséges. Hatáskörük általában szűkebb, mint a nagykövetségeken vagy a főkonzulátusokon tevékenykedő hivatásos konzuloké. Az afrikai tiszteletbeli konzulokra kiemelten fontos feladatok hárulnak, hiszen Magyarország jelenleg mindössze három szubszaharai országban, Dél-Afrikában, Kenyában és Nigériában működtet nagykövetséget.

mindez egyáltalán nem annyira nehézkes. Ott vannak az afrikai kontinensen a japánok, a kínaiak, a németek. A magyaroknak is itt a helyük. Bízom benne, hogy lesz valamilyen együttműködési lehetőség. Egy fejlődő országban mindig van mit építeni, és szívesen látnám, hogy magyar cégek is élnek lehetőséggel” – hangsúlyozta a konzul.

A tiszteletbeli konzul másik úti célja Linda lányának beíratása volt a BME Építőmérnöki Karra. A fiatal hölgy bátyját, az immár másodéves Kevint követi az angol nyelvű képzésen. Kevin Kimaro nagyon jól beilleszkedett a magyarországi életbe és szorgalmasan tanul. Még nem tudja, hogy diplomája megszerzése után apja cégében vállaljon feladatot, vagy saját vállalkozást indítson. A Kimaro család nagyon örült, amikor értesült Linda felvételéről. Egy műszaki egyetemen tanuló nő Afrikában sokkal ritkább jelenség, mint itthon. „Tapsztalataim szerint a Műegyetemen példamutató kapcsolat alakult ki a tanárok és a diákok között” – indokolta az egyetemválasztást Solomon Kimaro. „Oktatóink szinte a gyerekeikként kezelték bennünket, és remekül értettek ahhoz, hogy átadják a tananyagot. Ismerjük a magyar embereket, a kultúrát is vonzónak találjuk. Természetesen a gyerekeink érzik és értik ezt a ragaszkodást, és láthatóan szívesen jöttek ide. Jó érzés a folytonosságot látni: Kevin fiam például Bojtár Imre tanár úrnál vizsgázott, akinél annak idején még magam is.” ☀

Eunice Kimaro >
Fotó: Pintér Erik

Csizmadia Sándor:

A kos, a szfinx és a politika Elefántcsontparton

A könyv Elefántcsontparton az „akanok” hatalomgyakorlását (1960–2000) és annak következményeit követi nyomon. Az 1960-ban függetlenné vált állam első elnöke, a keresztény és akan Félix Houphouët-Boigny erős kézzel, de mindig párbeszédre törekedve vezette az országot (1960–1993). A társadalom gyarodásához vezető uralmának utolsó éveiben azonban Nyugat-Afrika korábbi, leginkább a kakaótermesztésnek köszönhető „gazdasági motorja” kimerült, ami az „etnikai olvasztótégely” szétesését vonta maga után. „Afrika bölcsének” távozása az élők sorából, könyörtelen utódlási harchoz vezetett, melyből a keresztény és akan Henri Konan Bédié (1993–2000) került ki győztesen.

Az új elnök egy új identitáspolitikát („tisza elefántcsontpartiság”) hirdetett meg és ültetett át az alkotmányba, valamint a büntetőpolitikába. Ez soha nem tapasztalt etnikai, vallási konfliktusokhoz, állampolgári diszkriminációhoz, a külső és belső migránsokat egyaránt érintő idegengyűlölethez, etnikai tisztogatáshoz, államcsínyhez, kaotikus választásokhoz, polgárháborúhoz (2002), hatalmi válsághoz vezetett. 2011 óta a muzulmán és diula közgazdász Alassane Ouattara az ország államfője, de még nem minden elefántcsontparti köztársasági elnöke. A 2000–2010 közötti elnök, Laurent Gbagbo a Nemzetközi Büntetőbíróság hágai börtönében ül, amíg az említett identitáspolitika elszenvedőivel és áldozataival közömbös új emlékezetpolitika Henri Konan Bédiét az elefántcsontparti nemzet legnagyobbjai közé emelte...

**Keresse a kötetet az Alexandra és Lira Könyvesboltokban,
a független könyvesboltokban és az internetes portálokon
vagy rendelje meg a Publikon Kiadótól a www.publikon.hu oldalon.**

www.publikon.hu

LESOTHO ARANYA

ÍRTA: BIERNACZKY SZILÁRD

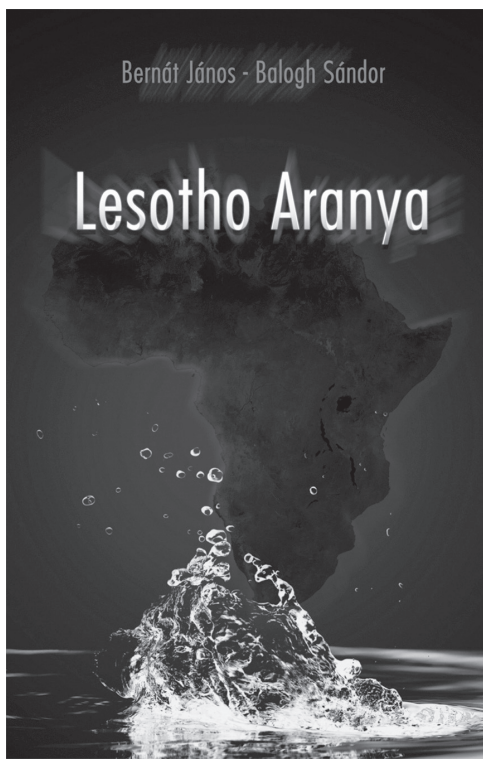
Lesotho egy kicsi ország (kb. 30 ezer négyzetkilométer, mintegy 5 millió lakossal) a 12 Magyarországnyi területtel rendelkező Dél-Afrikai Köztársaság belsejébe zárva (hasonlóan az ugyancsak a DAK-ba ékelt Svázízföld mini-köztársasághoz). Bernát János és Balogh Sándor történelemkönyve, regénye, dokumentuma (vagy akár mindhárom egyszerre) e kis ország életének egy drámai időszakát eleveníti fel. S eközben görbe tükröt helyez az egész világ elé, felmutatva azt a sokszoros képmutatást és manipulatív késztetést (ha keményebben akarnánk fogalmazni, azt is mondhatnánk, hazugságtengert), amely sajnálatosan glóbuszunk mai közpolitikai állapotát jellemzi.

A szerzők által élére állított konfliktushelyzet látszólag a hatalmas szomszéd és a kicsiny hegyvidéki államocska (királyság, monarchia) elkerülhetetlen egymásmellettségéből keletkezik. Amennyiben Lesotho aranyát, a vizet az a gátrendszer és vízi erőmű szolgáltatja, amelyet nagykölttségű nyugati beruházások segítségével építettek meg, de amelyet azonban kénytelenek igen olcsón biztosítani a vízszegénységben szenvedő fél-szubkontinentisnyi szomszédnak, mégpedig azért, hogy a beruházások megfelelő ütemben térüljenek meg. E konfliktushelyzetet tetézi az, hogy ez a bizonyos hatalmas szomszéd egy nemrégiben felszabadult afrikai ország, amelynek elnöke a Béke-Nobel-díjas Nelson Mandela.

Maga a történet párhuzamos cselekményszövés formájában bontakozik ki: lényegében egy éhséglázadás zűrzavaros és atrocitásokkal teljes napjai zajlanak (a lázadás letörésére a félénk király és még gyávább minisztere kérése nyomán behatoló dél-afrikai és botswanai csapatok lényegében terrorisztikus eszközöket alkalmaznak, a leshotóiak meg részben védekeznek, részben fosztogatnak...).

A történet egyik ágán egy lesothói kiscsalád kapaszkodását láthatjuk, amint a munkáját valamilyen kritikus megjegyzése miatt éppen elvesztő mérnök és felesége próbálják egyetlen gyermekük táplálékát (szinte már bármi áron) megszerezni.

Míg a másik ágon a nemzeti, illetve nemzetközi hatalmi reagálásokból (egyrészt a lesothói király és minisztere, másrészt a keserű szájízú, de megkötött kezű Nelson Mandela és – fancsali képű alelnöke, Jacob Zuma, – az éppen újabb szex-konfliktusba keveredett Bill Clinton, – Lapátfülű, a dél-afrikai igazmondó újságíró, – és aki likvidálja, Khuboni, a dél-afrikai bérgyilkos, – James D. Wolfensohn, a Világbank olcsó vízért aggódó elnöke, – az aggodalmaskodó Koffi Annan Ensz-főtítkárr, – a

Bernát János – Balogh Sándor

Lesotho Aranya

Pécs, Publikon Kiadó

2012, AHU Könyvek

halálosan megfenyegetett dél-afrikai legfelsőbb bíró, Pius Langa, – a vízről álmodzó, minden lesothói és dél-afrikai emberért imádkozó Szentatya, – a politikai választás felelősségétől szabadulni akaró polgármester Maserunak, vagyis a lesothói fővárosnak amerikai testvérvárosából, Austinból, – a kormányellenes tisztok megkínzásának híréből hiteles információt kapni akaró Kellenberg, a svájci Vöröskereszt elnöke, – végül a jó szándékú, bár a konfliktusba való aktív bekapcsolódás miatt súlyos bizonytalanságokat átélő Mogae elnök Bostwana-ból) tárul elénk mindaz, amit képmutatásnak és manipulációnak neveztek indulásképpen.

Ez a kötet 2012-ben jelent meg. S mindmáig elbűjík a hazai kiadványtermelés tengerében. Harminc-negyven éve biztosan botrányt kavart. Sőt, a szerzőket akár atrocitások is érthették volna. Nem kétséges, hogy a személyes szabadság mai foka sokkal magasabb. Ez igazán szerencsésnek mondható. Azonban a mű körüli visszhangtalanság azt jelzi, amit nap mint nap érzékelünk: az olvasási kultúra nagy mértékű lehanyaglását (felmérések szerint az emberek a képernyőn eléjük toluló napi információknak legjobb esetben csak az első oldalát futják át, de, sajnos, az egyetemi hallgatók háromnegyed része sem olvas többet el az első oldalnál az egyébként nagyobbbrészt már a komputeren elérhető kötelező vagy ajánlott olvasmányokból ...)

Talán még annyit: a könyv elemi erejű hatással bír, de lényegében vázlatos. A témaválasztás és az elbeszélői folyamat, ábrázolásmód értékét mérlegelve állítjuk, hogy akár részletesebb kidolgozást is megérdemelne...

UMZINGELI, AZ ÁLMODÓ VADÁSZ

ÍRTA: BIERNACZKY SZILÁRD

Zulu – vajon mit jelenthet ez a szó a magyar olvasónak? Reménykedünk abban, hogy ma már számosan vannak olyanok, akik tudják, hogy egy nagy (lélekszámát tekintve már a magyarokét meghaladó) dél-afrikai népről van szó. Akik, tesszük hozzá, igen sajátos történelemmel rendelkeznek. A 17-18. században felbukkanó és főleg Natalban szétszórta élő, bantu zulu vagy azzal rokon dialektusokat beszélő etnikai csoportokat (törzseket, frátriákat) nagy kegyetlenséggel, de igen céltudatosan és eredményesen „veri egybe” a szinte ismeretlenségből, megtűrt állapotból előbukó Chaka vagy Shaka, akit az irodalomban egyrészt gyakran zulu Napoleonként emlegetnek. Másrészt viszont mint az általa egységesített bantu népeiségekből törzsi királyságot, pre-állami formációt megteremtő történelmi figura: személyében és tetteiben a tegnapi és mai afrikai nemzeti identitásnak is forrásává vált és válik.

No és, elkerül a dél-afrikai magyar követségre egy kolléga Fábíán Zoltán személyében, aki nyitott szemmel körülnéz, aztán egyszer csak egy „szép” regény nyel ajándékozza meg az egzotikumra mindig is éhes hazai olvasót. A főszereplő Umzingeli nem más, mint egy zulu vadász, aki a pre-shakai korra emlékeztetően éli egy kisebb törzsi közösség életét, amely egyszer csak e „történelem-előtti” világra nagyon is jellemző módon összeütközésbe kerül egy szomszéd csoporttal. És főszereplőnk ekkor átéli települése (kraalja) pusztulását. Az eleinte ügyetlenkedő, helyét kereső, kötelező vadász sikereit sikertelenül hajszólo ifjú harcos szinte a szemünk előtt: felnőtté, utóbb törzsi csoportja hőségé válik. Megmenti a falu népét, és visszacszerzi a csoport öregedő főnöke lányát, aki a felesége lesz.

A szerző legnagyobb érdeme – túl azon, hogy meseszövése kezdő író létére is példa –, néprajzi-etnológiai szempontból is „hitelesnek mondható” történetet perget le a szemünk előtt. Tehát nem egzotikus, hanem szinte belülről jövő képet alkot egy tőle (tőlünk) lényegében idegen világról.

Természetesen ez nem jelenti azt, hogy a regényben ne érvényesülnének „vadászgondolattal” is átszótt elbeszélői eszközök: a hosszú oldalakon át ügyetlenkedő, de a kötelező siker érdekében újabb meg újabb vadúzó kísérletekre vállalkozó főhős minduntalan megszólítja (képzelt formában) őseit, tanácsot kérve tőlük. És ezzel megidézi, életre hívja a zuluknál is érvényesülő őskultuszt mint a törzsi hitvilág jellegzetes megnyilvánulási formáját. Más kérdés, hogy ez (persze a meseszövése céljainak megfelelően) Fábíán könyvében kissé romantikusra sikerül. Hiszen a zuluk,

mint számos más földművelő vagy pásztornép Afrikában, csak remélik az ősök szerteszét kóborló vagy éppen (a faluban, esetleg éppen körülötte lévő) nyughelyére megtért lelkeinek segítségét. Ugyanakkor félnek, tartanak is tőlük, és minduntalan áldozatot mutatnak be nekik. Vagyis a Fábán által írói eszközökkel bemutatott, ősök nyújtotta atyai segítségnyújtás a valóságban nem létezik.

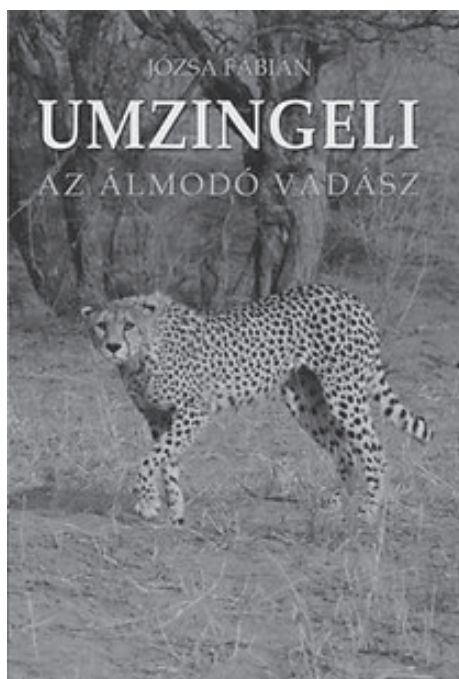
Végül is a regény – bár irodalmi-művészeti szinten ez a megoldás sem támaszt igazolhatatlan helyzetet – idillikus állapotokat festő megoldással zárul. A törzsi villongás mesésen szép megoldást nyer: az öreg törzsfő, bár az ifjú vadász leleményessége nyomán megtámadottból győztes féllé válik, bosszúállás nélkül zárja le a konfliktust, és ezzel erkölcsi magasságokba emelkedik.

A törzsi világ történelmének valósága azonban sajnos az a vélhetően már Shaka előtt is érvényesülő, majd a Shaka-korszakban felerősödő, időről időre, alkalomhoz kötődően érvényesülő kegyetlen barbárság, amely, valljuk meg őszintén, az egész európai ókort és középkort is mélyen áthatotta.

Józsa Fábán

Umzingeli, az álmodó vadász

Illusztrálta Szekeres Ildó
Budapest, Nimród Vadászújság, 144 old.

EGYIPTOM ÉS UTÓKORA ALEXANDRIÁBAN ÉS RÓMÁBAN

ÍRTA: BIERNACZKY SZILÁRD

A korszerűnek ítélnélhető afrikai tudományok világában találhatunk néhány *elkülönült* nagy tématerületet, mint amilyen például az „arabisztika”, illetve az „iszlamológia/ iszlamisztika” (tekintettel az észak-afrikai népekre és kultúrákra). Másrészt ilyen szakterület az egyiptológia (beleértve persze az egész ókori világot, vagyis a fáraók birodalmát európai, ázsiai kapcsolataival együtt).

Lényegében ezt az összefüggést, a nagy kultúrák egymáshoz való kötődését sugallja a kiváló ókortudós akadémikus, a nubiológus Török László nemrégiben megjelent, eredetileg előadásként elhangzott és most egy kötetbe fűzött két tanulmánya is. Hiszen közülük az elsőben egy a hazai turisták által Európából is jól ismert „tárgyi kulturális megnyilvánulás”, az ókori Egyiptomból nagy számban Rómába vándorolt obeliszkek, mondhatni, genetikai térképét igyekszik felvázolni. Menetközben persze képet kapunk eme ókori emlékművek szerepéről és feliratairól is, amelyek néha megtartják eredeti formájukat, más esetben viszont lekaparják őket, és új szöveget vésnek rájuk.

A másik tanulmány talán még ennél is figyelmet érdemlőbb témát választ: a Földközi Tenger egy olyan pontját veszi célba történeti áttekintés elkészítése érdekében, amelyet méltán nevezhetünk (néhány más az Ókorban kiemelkedő jelentőségű helyszínnel együtt, mint Ciprus, Málta, Szicília vagy a bibliai városok stb.) a kultúrák és népek keresztútjának. A Nagy Sándor által (Kr. e. 331 január 20-án) alapított Alexandriáról van szó, amelynek a helyén már korábban is létezett település, és ahol ezután a hódító macedónok (görögök) és a bennszülött egyiptomiak mellett nagy számban éltek „zsidók, szírek, arabok, trákok, núbiaiak, végül különböző eredetű rabszolgák.” Mondhatnánk mai szóval, afféle multikulturális világváros keletkezett a tenger partján. A vélhetően mintegy 200 ezer lakost Alexandros rendelete biztosította, amely szerint mindenki, aki a város 30 kilométeres körzetében élt, el kellett hagyniuk falvaikat, hogy beköltözzenek a városba.

A nagy hódító korai halála után annak egyik tehetséges tábornoka ragadta magához a hatalmat, aki utóbb Ptolemaios Sótér (P., a Megváltó) néven elfoglalta Egyiptom trónját, és leszármazottai majd 300 éven át uralkodtak e földön. A dinasztia története a világtörténelem talán legismertebb asszonyával, VII. Kleopátrával zárul Kr. e. 30-ban.

Török László e második tanulmánya nem (vagy nem csak) a történelem e nagy horderejű eseményeit állítja sorba, hanem olyan új és újabb tényekkel ismerteti meg olvasóit, amelyek a város településföldrajzát, valamint tárgyi és művészeti világát (épületek, szobrok, festmények, síremlékek, mozaikok, térképek tb.) tárják fel.

Ismeretes, hogy a magyar olvasóközönség jelentős része erőteljesen érdeklődik az Ókor és különösen Egyiptom iránt. Ezt a nagy számban kiadott, néha, mondhatni, luxus kivitelű könyvművészeti csodák mellett a szórakoztató irodalmat elárasztó misztikus-varázsos-legendás óegyiptomi és sok esetben többkötetes sorozatot formáló regényáradat is jelzi. Éppen ezért (lenne) fontos, hogy a bocsánatos bűnként habzsolgató kalandos, mesés történetek után a kezünkbe vegyünk olyan műveket, amelyekben a múlt művelődéstörténete tudományos megalapozottsággal, tárgyi pontossággal rajzolódik elénk.

Török László külön ajándéka, hogy ezt a mindannyiunk számára izgatóan érdekes régi világdarabot két új, számunkra eddig ismeretlen szemszögből közelíti meg, méghozzá abban a reményben, hogy tudományos kalandozásához hűségese kíséretül szegődünk.

Egyiptom és utókora Alexandriában és Rómában

Gondolat

TÖRÖK LÁSZLÓ

Török László
Egyiptom és utókora
Alexandriában és Rómában

Budapest, Gondolat, 2013, 116 old